

"ТҮБЭД ЭМНЭЛГҮЙН АТЛАС" - ТҮБИ ДЭЭГҮҮР АЯНШАЛХААР ГҮ?

"Түбэд эмнэлгын атласыг" США-га выставкэдэ абаашалганай асуугалаар арсалдаанай гарааг байһан бултанда мэдээжэ. Тиимэһээ бидэ Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А.Ч.Нимаеватай хөөрэлдөө хэббди.



А. АНГАРХАЕВ.

В чем заключается уникальность Атласа тибетской медицины? Каков статус Атласа в нашей республике? В чьей собственности он находится (владении, пользовании, распоряжении)?

Атлас тибетской медицины, хранящийся в фондах исторического музея им. М.Н.Хангалова - одна из четырех имеющихся в мире копий свода иллюстраций к "Чжуд-Ши", созданного в Тибете в XVII веке под руководством Сангье Гьяцо, крупнейшего ученого и политического деятеля, ближайшего сподвижника Далай-ламы V Агвана Лобсана Гьяцо (1617-1682г.г.), при котором Тибет стал единым феодально-теократическим государством. К сожалению, сам оригинал Атласа, видимо, не сохранился. Как утверждают ученые, в музее Атлас хранится 20 листов Атласа, но это тоже копия, правда, может быть, самая ранняя из известных. Наш Атлас изготовлен в конце XIX - начале XX века, по одной из версий, по заказу цаннид-хамбо лхарамбы Агвана Доржиева неизвестным тибетским ламой-художником. Он является самой полной из всех копий, известных в мире, и в этом его главное непреходящее значение.

Атлас тибетской медицины из музея истории Бурятии является памятником культуры федерального уровня, зарегистрирован в федеральном реестре и является государственной собственностью Российской Федерации. Правительство Республики Бурятия в лице Министерства культуры республики уполномочено государством обеспечить сохранность памятника, профессиональную работу с ним. Экспонирование, реставрация или какая-либо другая деятельность по

отношению к Атласу ведутся только с ведома и соглашения Министерства культуры Российской Федерации, как органа, осуществляющего от имени государства охрану памятников федерального значения.

В свою очередь согласно договору о разделении полномочий между Правительством Республики Бурятия и Министерством культуры Российской Федерации никакие действия федеральных органов власти по отношению к культурным ценностям, находящимся на территории Республики Бурятия, без согласия правительства Бурятии невозможны. Это - гарантия против возможного волюнтаризма российских властей по отношению к нашим культурным ценностям, в частности, по отношению к Атласу тибетской медицины.

Каково отношение на сегодняшний день к Атласу (общества, руководства республики, специалистов и ученых, буддийской конфессии?)

Отношение? Со стороны руководства республики, я считаю, самое бережное и разумное. Мы считаем, что нужно создать все необходимые условия для того, чтобы была обеспечена с одной стороны сохранность Атласа, а с другой, - чтобы, наконец, не только ученые, непосредственно работающие с ним, могли видеть его, что называется, "вживую", но и все, кто интересуется им. Однако, открытый показ Атласа возможен только при наличии оформления его листов в специальную упаковку из бескислотных компонентов, не допускающих воздействия ультрафиолета, перепадов температур, влажности, механических повреждений.

Такое оформление - очень дорогостоящая вещь. Поэтому, когда речь зашла о возможности экспонирования Атласа за рубежом, первое условие, которое мы выдвинули - "одеть" все 76 листов Атласа за счет принимающей стороны. Сами мы пока не в состоянии были это сделать. Оформление одного листа стоит около двух тысяч американских долларов. Все 76 листов - сто пятьдесят две тысячи долларов, на наши деньги - 912 тыс. рублей (денонмированных).. Надежды на выделение денег из федерального бюджета на эти цели тоже нет, если учесть, что все наши просьбы профинансировать окончание реконструкции музея истории, реконструкции театра оперы и балета и т.д., и т.п. вроде бы не получают отказа, но и не выполняются, хотя в федеральных программах по поддержке культуры и искусства Бурятии из года в год записываются довольно приличные суммы. Я думаю, всем известно и стало притчей во языцех, как выполняется Закон о бюджете на всех уровнях.

Что касается работы ученых Бурятии с Атласом тибетской медицины, то нужно подчеркнуть, что благодаря именно им, их труду в течение почти тридцати лет Атлас вошел в современный научный оборот. Наши ученые - буддологи, биологи и медики - работающие по данной проблеме, имеют большой опыт, международный авторитет, не даром их труды переводятся на многие языки мира, и они участвуют в престижнейших международных конференциях и симпозиумах по данной тематике.

(Түгэхэлынь 19 - дэхи нюурта).

"Буряад үнэн" - 98



УНШАГШАДАЙ АНХАРАЛДА!

Мартын 1-нээ захил эхилээ!

"Буряад үнэн" 1998 оной II хахадта гурбан захилтай байха:

1. "БУРЯАД УНЭН" газетэ "ДҮХЭРИГ" ба "БИЗНЕС-ОЛЗОТӨЙГӨӨ" хамта:	44 түх. 70 мүнг.
Гурбан харын сэн	22 түх. 35 мүнг.
2. "ДҮХЭРИГ":	
долоон хоногтоо нэгэ удаа, четвергдэ хорин нюур дээрэ гарана:	24 түх.
Гурбан харын сэн	12 түх.
3. "БИЗНЕС-ОЛЗО":	
долоон хоногтоо нэгэ удаа, пятницада 12 нюур дээрэ гарана:	19 түх. 50 мүнг.
Гурбан харын сэн	9 түх. 75 мүнг.

Ажаглалта: захилай сэнгүүд почтын сэнтээ хамта.

РЕДКОЛЛЕГИ.

ОАО "Бурятмясопром"

Приглашает всех заинтересованных лиц в реализации мясopодукции и товаров народного потребления.

Справки по условиям сотрудничества можете уточнить в коммерческом отделе

ОАО "Бурятмясопром",
Пугачева, 38.

Тел. 25-00-95, 25-00-11.

Новое поступление оправ и линз



АКЦЕПТ

поздравляет своих клиентов с праздником весны и ждет Вас по адресу:

ул. Свердлова, 12
ул. Коммунистическая, 18а
м. Дом Торговли 2 этаж
Администрация ж.д. исполкома
Поликлиника ОАО "Бурятмясопром"
Широкий ассортимент и низкие цены!



ХҮНДЭТЭ ГЕННАДИЙ АРХИПОВИЧИ!

Улаан-Үдэ хотын муниципальна байгууламжын толгойлогшоор хунгаггаһан ушараартнай халуунаар амаршалаад, ниислэл хотоёо халбаруулан, нигүүлэхы сэдхэлтэй ябахыетнай хүсэе!



1998 оной мартын 15-га үнгэргэгдэһэн Улаан-Үдэ хотын мэрэй хунгалтын ДҮНГҮҮД

хунгагшагай тоо - 276271
хунгаһан зоной тоо - 107958
хунгалтага хабаадагшагай процент - 59,08 %

Кандидадууа	Дүнгүүа		Ажаглалта
	дуугаа үгэгшэдэй тоо	процентээр харуулхада	
Айдаев Г.А.	35688	33,06%	Улаан-Үдэ хотын мэрээр хунгагдаа
Горбов В.К.	4465	4,14%	
Кукшинов В.К.	30136	27,91%	
Михалев И.В.	17810	16,50%	
Сперанская Р.И.	4663	4,32%	
Трифонов С.С.	4703	4,36%	
Бүхы кандидатуудые буруушаанаб	6795	6,29%	

Улаан-Үдэнь городской хунгуулинн комиссиин түрүүлэгшэ Данзанов Ц.М.

ЗАНШАЛТА БОЛОГ ПЗ

Акционернэ «Стальность» бүлгэмэй соёлой-спортивна комплексын танхим соо мартын 21-дэ бүхэ барилдаагаар мурьсөөн үнгэргэгдэхэн.

Эндэ Усть-Ордагай болон автономито тойрогуудай, Буряад Республикын

дасануудай түлөөлэгшэд хабаадахаар хараалагдана. Буряад арадай ёһо заншал, заншалта наадануудые, зоной физическэ ба ханаа сэдхэлэй хүгжэлтые нэргээхын тула, залуу үетэниие хүмүүжүүлхын тула тус мурьсөөн үнгэргэгдэхэн гэшээ.

Валерий СЫДЕЕВ.

ХЭНЭЭЛТЭ БЭШЭ - ХЭШЭЭЛ

Ээлжээтэ зүблөөнэй һүүлээр Гусинозёрскын ГРЭС-эй директорэй кабинетһээ станциин хүтэлбэрлэгшэд, ахмад мэргэжэлтэд гаража шадабагүй. Ушар юуб гэхэдэ, ГРЭС-эй хүдэлмэришэд, тэрэ тоодо олон эхэнэрнүүд директор Е.И.Карпенкын үүдэ ээрэжэ, хэниешье гаргангүй, эрид шууд эрилтэнүүдэ үшөө дахин сонсохоһон байна.

Салин хүлһиёмэй үтэр үгэгты! - гэхэн лэ эрилтэ байгаа. Юрэ бусын онсо энэ үйлэ хэрэг хадаа хоёр харын туршада үргэлжэлһэн буһалгаанай һүүлшын сошордомо дохёо болобо гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй. ГРЭС-эй хүдэлмэришэд найман харын туршада салин хүлһөө абажа шадаанагүй. Хоёр харын урда станциин түхээрлэгэнүүдые заһабарилдаг бригаданууд, удаань бусад албануудай хүдэлмэришэд буһалгаанда бодожо, эрилтэнүүдэ дирекцидэ мэдүүлээд, ажалаа хэжээ арсаһан байха юм. Түрүүшын үдэрнүүдтэ тэдэнэрэй үйлэ хэрэгтэ дирекциин зүгһөө анхаралшые ехээр хандуулагдаагүй.

Зүгөөр үдэр хоног ошохо бүри буһалгаанай хойшолом мэдэрэгдэжэ, мэгдэһэн дирекци мүнгэ эндэ тэндэһээ бэдэржэ, зарим тэды үриез түлэһэн байна. Гэбэшье хүдэлмэришэд эрид зоригтойгоор эрилтээ нэхээд, салин хүлһэнэй үри гүйсэд түлэгты гээд лэ, ажалдаа гаража үгөөгүй. Иимэ тулалдаанай үргэлжэлхэ бүри станциин байдал доройтожол байһан ааб даа. Үбэлжэлгэ үшөө үнгэрөөгүй, электрын болон дулаа дамжуулгын түхээрлэгэнүүдые харууһалха, заһабарилха ажал алдагдажа байгаа ха юм.

Аюулта байдалай болохын урда арсалдаатай асуудал шидэхын түлөө хоёр талын хөөрлэдөөн үргэлжлөөд, сэг зуурын бүрлээ хаяхана баталба. Ойрын сагта мүнгэ оложо, хүдэлмэришэдэй салин хүлһие түлэхэ уялга ГРЭС-эй дирекци абажа, буһалгаанда хабаадаһан хүдэлмэришэд ажалдаа гараха гэжэ зүбшээб.

Мүнөө станциин хүдэлмэришэд ажалайнгаа хурунуудые эзэлэнхэй. Хоёр харын туршада харууһалагдаагүй, заһабарилдаагүй онһон түхээрлэгэнүүдэ гуримдань оруула, аюулгүй ашагалгын эрхэ байдал тогтоохо ажал ябуулагдажа эхилээ.

Буһалгаанай хэшээлһээ ГРЭС-эй дирекци ямар шүүмжлэл, тобшолол хэхэб гэхэн асуудал гансашье хүдэлмэришэдэе бэшэ, мүн манай республикын олонигтые хонирхуула.

Н.НАМСАРАЕВ.

БГУ-гай ОЮУТАН МОСКВАДА

НУРАХА АРГАТАЙ

Буряадай гүрэнэй болон Москвагай М.Ломоносовой нэрэмжэтэ гүрэнэй университетууд сугтаа нягта холбоотойгоор ажаллаха тухай хэлсээ баталба.

Буряадай гүрэнэй университетэй проректор Цыдып Заятуевич Доржиевай хэлэһэнэй ёһоор, Буряадай гүрэнэй университетэй нэгдэхэн курс эрхимээр дүүргэһэн 25-30 оюутан жэл бүри МГУ-да хуралсалаа үргэлжлүүлхээ эльгээгдэжэ байха.

Москва хото ошохо тэдэ оюутанууд МГУ-гай багшанар өөһэдөө Улаан-Үдэ ерэжэ, шанга шалгалта абахаар хэлсэнхэй. Санкт-Петербургын гүрэнэй университетэй мүн лэ иимэрхүү удхатай хэлсээ баталха тухай ажал БГУ мүнөө ябуулажа байна.

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

ХИЗААР ОРОНОО ШЭНЖЭЛЭЛГЫН КОНФЕРЕНЦИ

Үнгэрһэн жэлэй октябрь һара соо хадата Ахын аймагта хонгоодор угсаатанай «Уулын хүүгэдэй уулзалга» гэхэн конференци үнгэргэгдэһэн байна. Харин Хэжэнгэ тосхондо «Уг гарбалаа сахия» гэхэн хизаар ороноо шэнжэлэлгын конференци үнгэрһэн амаралтын үдэр болобо. Эндэ Хэжэнгын, Хорин, Яруунын, Загарайн, Мухар-Шэбэрэй аймагуудай болон Агын автономито тойрогой хорн угтай хүбүүд, басагад хабаадаһан байна. Тус конференци табан бүлэгһөө бүридөө.

Эндэ Яруунын аймагай үхибүүд шалгаржа гараа. Түрүү хуури эзэлэгшэд болон бусад шалгарһан үхибүүдхээ бүридэһэн Буряад Республикын суглуулагдамал команда майн 11-12-то Ага тосхондо үнгэргэгдэхэ хизаар ороноо шэнжэлэлгын конференцидэ хабаадаха юм.

Борис БАЛДАНОВ.

Мүнөөдэрэй сошордомо

Үзэгдэлнүүд

«ҮЛҮҮ ЭТИГЭЭД, БУЛҮҮ АЛДАХАТ...»

«Ивалгын аймагаар хүндэлһэн мэхэһэн тухай газетэ соотнай уншаад, намтай болоһон нэгэ ушар тухай хөөрэхүү. Үдын үедэ гэртээ ерээд, хаял сайгаа табяад байтарни, хүн үүдэ тоншобо. Хараха янзада налгайхан зантай, мүнэрһэн шарайтай эрэ хүн ехэл аятайгаар мэндэшлээд, ингэжэ хэлэбэ: «Аргатайһаа, мүнгөөр туһалыг гэжэ гуйнаб. Машиннам эбдэршоо. Заһан сасуу мүнгэндөө ошоод асаржа үгэхэб. Орондонь паспортаа орхиуу».

«Бэлэнээр хүндэ этигэдэггүй аад, юундэшыеб түргэһэн мүнгөө тооложо үгөөд, паспортыень абаад үлэбэб. Тэдэ үгыл хадаа үгы. Паспортнь худал паспорт байшоо. Хараатайгаар мэхэлэгдэб», - гэжэ Улаан-Үдэ хотын эрхэтэн М. хөөрэбэ.

Иимэрхүү ушарнуудта ямар хануулга хэлтэй гэшээб? Буряад Республикын МВД-гэй хэлбэлэй албанай хүдэлмэришэд А.И.КЫШ-ТЫМОВ ингэжэ хөөрэбэ:

Мэхэшээдэй хэрэглэдэг арганууд зай захагүй олон ааб даа. Сантехник, телевизионно мастер, печальонни гү, али хүршэнэрэй танилби, түрэлһинби гээд, угайхдаа, милициин хүдэлмэришэд гээшье үүдэ тоншодог мэхэшүүл дайрагдажа магад. Эм дом гү, али ууха унашые эрихэ, хүршэнэртэ записка орхихом гэхэ шалтагантайгаар хандажа магад. Үнэн дээрээ гэртэтайл орохо гэхэн ганса хүсэлтэй.

Хүнэй үүдэ тоншоходо, даб гээд дары нээжэ болохогүй. Иимэ зүбшэлнүүдые сахинт гэжэ захия:

Үүдэндэ тодохогдон «глазок» соо ерэнэн хүниие заатагүй харагты.

Үүдэеэ сэлнжэ бэшэ, харин гэнжэдэ тороод байхаар нээгты.

ямар нэгэн албанай түлөөлэгшэб гээ хаань, аягүйрхэнгүй, тэрэ албандань хонходожо мэдэгты. Хэрбээ мэхэшэн гэхэн нэжэж түрөө хаань, милицидэ хонходогты, хүршэнэртөө дуулагты.

Аюулгүй байдалаа хангахын тула:

үүдэ үрхээе, замагаа бүхэлэгты, үүдэндэ гэнжэ хадагты.

гэртэһээ гараха үедөө сонхо, форточко, балконой үүдэн хэр хаалгатайг - шалагты.

түлхюурээ найдамтай бэшэ газарта бү хадагалагты, бага хүүгэдтэ бү орхигты.

хүршэнэртээ һайн харилсаа тогтоогты;

гэртээ харууһанай сигнализация тодохогты.

Тогтоһон гуримуулаар бэшэ, харин өөһэдэн аргаар гэрээ худалдаа, андалдаа, бусадшые гуһаламжа үзүүлхэ гэхэн хүнүүдтэ бү найдагты. Тинхэдээл бээ мэхэшээдхээ аршалхат!

Александр Ивановичай хэлээшые нэгэ үгөөр тобшолобол, иимэ ха: үлүү этигэбэл, булюу алдахат!

Г.ДАШЕЕВА.

ПОСВЯЩАЕТСЯ

70-БИЛЕТО

В воскресенье, 22 марта с 8 часов утра с площади Советов дается старт пешельжному переходу Улаан-Үдэ - Усть-Орда. Данный старт посвящается 75-летию образования Республики Бурятия.

По инициативе республиканского государственного комитета по делам молодежи, туризма, физической культуре и спорту, также президентом Федерации лыжных гонок Малеевым Н.Г. примут участие 10 спортсменов-лаженков.

Нашим спортсменам желаем удачи, быстрого завершения тяжелой трассы по льду седого Байкала, в степях, где бушуют сильные мартовские ветры.

Б.ЦЫРЕМПИЛОВ.

«БУРЯДАЙ БӨӨГЭЙ ЛИТЭ»

Иимэ нэртэй тон хонирхолгой литэ Саган харын үдэрнүүдгэ гараба. Авторын хэн бэглэхэдэ, пост, боо угтай Надежда Ангараева мүн.

Тус литэдэ Европын болон буряад харанууд оруулагданхай. Гадна ямар үдэр юу хэхэдэ һайн гэшээб, ямар үдэр юумэ хэхэдэ мууб гэжэ харуулаатай юм. Энэ литэ октябрь һараһаа эхилэнхэй. Юундэб гэхэдэ, урдын урда сагта боо һүзэгтэй арадууд мүнөөнэй октябрь һарые жэлэй эхин гэжэ тоолодог байгаа. Энэ литын автор Надежда Ангараевагай зохиһон гоё үдэһарын ба хонирхолгон зурагуудынь тус календарине шэмэглэнэ.

«Буряадай боогэй литэ» гэхэн календарин презентаци хаяхан үнгэргэгдэбэ. Энэ презентацида олон хүн сугларжа, Надежда Васильевнагай хонирхолтой хөөрөөе шагнаа. Арадай Хуралай комитетэй гүрүүлэгшэ Владимир Бизьяевич Саганов амаршалгын үгэ хэлээ.

Б. БАЛДАНОВ.

НОСИФ КОБЗОН КОНЦЕРТДЭЭ УРИНА

Агын Буряадай автономито округһоо Гүрэнэй Дүүмин депутаттар хунгаданаһан Носиф Кобзон Москваһаа Агын округ ошохо замдаа Улаан-Үдэ хотодо тогтожэ, Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй театрын өөрын концерт табиһань. Театрай директор Ким Базарсадаев энэ мэдээсэл дуулаба.

Тус концерт мартын 22-то 18 саһаа эхилхэ.

ПОЛИОМИЕЛИТ ҮБШЭННӨӨ НЭРГЫЛЭЭ

Мартын 2-һоо 6 болотор республика дотор үхибүүдые полиомиелит үбшэнһөө нэргылын тула тарилгын нэргэдэхи шата дүүрээбэ. Эндэ манай республикын үхибүүдэй 99,1 процентин тарюулань байна. Мүн 1300 гарам мэргэжэлтэд ба 33 тусхай нүдэн станци энэ хэмжээ ябуулагдаа хабаадаа. Тарюулан үхибүүдэ олонхиинг түрэлхидын элүүрөө хамгаалгын гуламтануудта асаржа һэн.

Апрелин 6-һаа, 10 болотор хоёрдох шатаһ болохо.

Борис БАЛДАНОВ.



женем прогнозов ученых является само строительство БЦБК в сейсмически опасной горной зоне, которая все еще формируется, вздрагивает от землетрясений. Байкал можно и нужно

воду, вносимую в Байкал, планктонные эндемичные организмы-водоросли и рачки. Они составляют 93% всей биомассы Байкала. Рачок эпишура байкалензис очень крошечный за год трижды отфильтровывает

смоли и хвои, кажется густым и живительным, как нигде. Природа сделала Байкал главным пресным водоемом планеты. Но у него есть младший брат - озеро Хубсугул в Монголии. Такие же затейливо врезанные в

деятельности. А целлюлозу можно, варить и на Енисее, ниже Красноярск. Вопрос пока не решен с перепрофилированием БЦБК, но и в Список Мирового Наследия ООН Байкал включен. К сожалению, сегодня со всей очевидностью можно утверждать, что невозможно в скором времени кардинально улучшить состояние вод бассейна озера. Сам Байкал не защищен законодательно, Закон "О Байкале" в который раз отклонен. Сложилась парадоксальная ситуация с одной стороны - это нехватка денежных средств, с другой проводятся дорогостоящие мероприятия, связанные с экологией, с третьей стороны - Байкал продолжают нещадно загрязнять.

В ежегодном докладе Правительственной комиссии по Байкалу 1996 г. отмечается:

"По-прежнему сильное воздействие на природные комплексы оказывает деятельность ведущих отраслей промышленности, лесного хозяйства и сельскохозяйственного производства. В центральной зоне региона, например, продолжалось загрязнение акватории и данных отложений Байкала химическими и биогенными веществами. Происходило это прежде всего в районах прибрежных городов Слюдянка, Култук, Северобайкальск и др., а также вблизи дельты р. Селенги, где особенно заметно влияние сточных вод г. Улан-Удэ и других промышленных центров. Основным загрязнителем остается Байкальский ЦБК, сбросивший в 1995 г. только стоков на 21% валового объема больше, чем в 1994 г. Опутимое загрязнение нефтепродуктами и хозяйственно-бытовыми стоками поступало от ведомственного и частного флота. Центры целлюлозно-бумажной промышленности и др. населенные пункты, их производственные предприятия, котельные и автотранспорт, как и раньше, поставляли в атмосферу большое количество загрязняющих веществ, переносившихся затем к Байкалу. Серьезной проблемой остается складирование, детоксикация и утилизация жидких и твердых промышленных, бытовых отходов". (Издательство "Метеорология и гидрология" Москва, 1996 г.)

Таким образом, проблемы Байкальского региона в целом очень сложны. Поэтому, следует конкретно рассмотреть, что представляют химические факторы в экологической оценке водных ресурсов Республики Бурятия. (Продолжение следует)

Ирина ДУГАРОВА, кандидат химических наук.



сушу бухточки, прибрежные альпийские дуга с прекрасными цветами, удивительно чистая прозрачная вода. Равнинный ландшафт придает Хубсугулу мягкие и даже лирические черты. Байкал более монументален и строг в окружении гранитных утесов и скал камней.

А.П.Чехов писал: "Говорят, что на глубоких местах дно за версту, да сам я



верхний пятидесятиметровый слой, тем самым адсорбирует и концентрирует в себе все ядовитые "добавки".

Рачки - бокотлавин чистят всю толщу байкальских вод, вплоть до придонных слоев. В свою очередь яды с планктоном попадают в ткани рыб и других гидробионтов озера.

Особенностью этих рачков является высокая чувствительность к изменению окружающей среды. До настоящего времени экосистема Байкала не перегружена, вода очищается. Но и вода имеет количественный предел антропогенной нагрузки.

В настоящее время в бассейне озера функционирует пять государственных заповедников, а следовало бы весь район водосбора законодательно объявить заповедным. Озеро Байкал своим очарованием во многом обязан сочетанию чистой, паразитично-вкусной, предельно насыщенной кислородом, животворной воды его с красотой горного таежного леса. Здесь царствуют пятисотлетние кедр, лиственницы-гиганты, величавые сосны. Воздух напоен запахами

видел такие глубины со скалами и горами, утонувшими в бирюзе, что мороз драл по коже". Всего на земном шаре только 8 озер имеют глубину более 500 метров.

И хотя Байкал - крупнейшее пресноводное озеро нашей страны - 20% всех мировых запасов. Но никто не рассматривает его как потенциальный производственный водисточник, как допустим Москворецкий или Волжский водисточники. Создают искусственные озера-водохранилища: Ивановское (оно настолько велико, что москвичи прозвали его Московским морем), Химкинское, Яхромское, Икшинское, Пестовское, Пяловское, Клязьменское и т.д. Если пока время не настало широкого массового потребления байкальской воды, то надо хотя бы сберечь этот бесценный дар природы на его будущее использование. Проблема БЦБК рано или поздно решится, а освободившиеся мощности завода использовать снаг ала для разлива воды по бутылкам, а потом применять структуру БЦБК для более широкой экологической

Экология, несомненно, становится сейчас одной из центральных биологических наук. Как пример такого поиска можно рассмотреть проблему Байкала. В озере колоссальное количество воды. Это огромная ценность.

Еще более ценно озеро тем, что представляет собой колоссальной мощности биофильтр, производящий чистую воду.

Вода впадающих в него рек гораздо грязнее, чем затем она становится в озере и вытекает из него. Эта очистка обуславливается биологическими процессами.

Исключительно важную роль в деле защиты Байкала сыграли академик А.А.Трофимук и Г.И.Галазий.

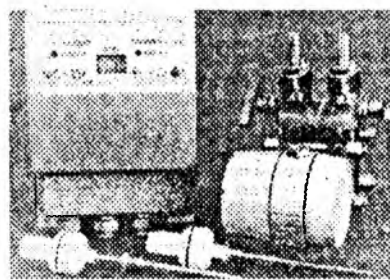
Так, академик А.А.Трофимук писал: "Производство целлюлозы и чистая вода несовместимы. Ведь никому не придет в голову на водохранилищах, питающих Москву, соорудить предприятия, которые будут сбрасывать туда сточные воды и тем самым загрязнять их. Работами биологов Петрозаводского университета, Лимнологического института СО АН СССР экспериментально доказано, что промстоки БЦБК, даже в случаях очень хорошей очистки все же губительны для планктона Байкала.

Пока что идеально очищенных вод БЦБК еще не спускал в озеро Байкал. Он сбрасывает воды в 2-3 раза грязнее, чем запроектировано. Однако же хорошо очищенные воды промстоков убивают планктон и, следовательно, разрушают механизм очистительной способности Байкала. Ядовитая вода перемещается течениями и ветрами по всему озеру и на всем своем пути отравляет планктон. Так стоит ли заниматься совершенствованием весьма дорогостоящей очистки промстоков, если эти работы никакой пользы Байкалу не принесут?

Академиком Б.Н.Ласкорным было доказано, что БЦБК и тем более СЦК совершенно не нуждались в байкальской воде для производственных нужд. Сейчас высококачественный корд изготавливается из синтетики. Леса для БЦБК на 50% привозятся из Дальнего Востока, в бассейне Байкала их недостаточно, что сильно удорожает продукцию завода. Целью ошибок, пренебре-

ОРШОН АГААРЫЕ

ДУЛААСУУЛХАЯА БОЛНЕ



квартирада инэ оньһонүүдье табижархэо хадань саанадаа гамтайгаар коммунальна хэрэглэмжэдэ хандадаг болохо бэшэ хэрэг? Юуб гэхэдэ, гэр байрын реформын эрилтээр уданшөгуйуһа, дулаа хэрэглэмжын сэн дэһнэжэжэ, квартирын түлбэри ядуу айлда диндэхгүй болохол.

Тимэ приборнуудье табиһан байшанда айлһаар һаяхан Россин вице-премьер Борис Немцов эрээ бэлэй. Энэ турһаалгые эхэтэ һайшаагаад, ингэжэ хэлэ:

Гэр байрын коммунальна реформо бэсүүлдэ энэ жэһээтэ турһала болохо байна. Дулаа алмахан иланһаа Сибирьтэ шуһала хэрэг ха юм. Ганса нэгэ байшангые бэшэ, кварталнуудые, городуудые бүхидэһн нмэрхүү приборнуудаар хангала зорилго урдаа табиха ёһотойбди. Тимэһээ Улаан-Удһын "Теплоприбор" заводой үйлэбэрһие һайжаруулаха талаар гүрэнэй туһаламжа үзүүлэ арга боломжонуудые хараха ёһотойбди.

Немцовой һайшаһан приборнуудые бүтээдэг завод ошохо харабди.

"Теплоприбор" завод дэлгүүрэй оршон байдалда ехээн бэрхэшэһнүүдтэй ушараа. Хүдэлмэриһэдһын арбан һарын турһада салһи хүлһөө абанагүй. Мүнгэнэй орондо бартераар эдэ хоолой, хубсаһанай зүйлнүүдье абажа, ажалһадтаа дурадхана. Завод үдһн хоолоор халаһанай хүнүүдье хангана. Хүдэлмэриһэдһэй тоһууһэй жэлүүдтэ яһала үсоороо. Бүтээһэн зүйлнүүдэй олонинь захиһгүй болоһонхой.

Хэрэглэһээ гараһан зүйлнүүдье бүтээһие болижо, гол түлэб амин шуһала приборнуудые зохёохо, дархала саг тудажа эрээ ха юм. Тимэһээ дээрэ тоологдоһон приборнуудые энэ завод олоор бүтээжэ эхилэ. Ураалһаа үзүүлэһе энэ завод дулаа хангалтын приборнуудые бүтээһэ. Тус заводой 380 нмэ приборнуудаар 230 промышленна болон байрын гэр байшангууд хангаданхай юм.

Эрдэмэй һүүлһын бэдэрэлгэнүүдье нэгтгэрүүлэһн, шэнэ үеһн оньһон приборнуудые бүтээжэ хүсэлэһтэйгөөр заводой мэргэжэлтэд, хүдэлмэриһэд зорилонхой. Урдһн бүтээгдэжэ байдаг приборнууд саг

үргэлжэ нарижуулагдана.

Хэрэглэмжын дэлгүүр хизааргүй үргэһн. Юуб гэхэдэ, дулаһанай приборнуудаар Россин болон СНГ оройдоо арбан процентээр хангаданхай юм.

Үйлэбэри үргэдхэхэ талмайһине, мэргэжэлтэдһие "Теплоприбор" заводто бни. Гансал мүнһоор дуталдана. Юуб гэхэдэ, конструкторнуудай шэнжэлэа, турһалһын ажал ябуулаада, мүнһэнэ түүхэй прибор бүтээгдэ ехээн мүнһэн һомологдохо ёһотой.

Завод иншесторнуудые бэдэрһн, үйлэбэридоо хартгүрэгһине мүнһэ, хэрэглэнүүдье хабладуулаха аргатай, хамтын проектүүд, хамтын үйлэбэриһөөһие аргаһагүй хэбэргэй. Даб дээрэ 0,7 миллион долларой иншестори хэрэглэһн.

Урьһаламжын, али хамтын мүнһэ олобол, хоёр жэлэй турһада шэнэ проект нэгтгэрүүлэа, үйлэбэриһээ шэнэлэһн хэлбэрээ, дэлхэйн стандартда харюусажа шадаха шэнэ үеһн приборнуудые гаргажа эхилэ байгаа. Гаргашалагданһан мүнһегһин 2,5 жэлэй турһада бусааха аргатайбди гэлһн уяла абахаар бэлһн.

Хэрбэеэ Борис Немцов хэлэһн үгэдэ хурэжэ, "Теплоприбор" заводто оорсэ туһаламжа үзүүлэ һаань, үйлэбэриһын бүриһине урагшатай болохо һэн.

Н.НАМСАРАЕВ.

Хабарай Дулаан Улариа Газдамһанай ерэжэ, гэрэй элэн дэһнэеэ үбэлэй гуримаар забда залггүй түлижэ байхагүй. Түлэеэ залһанһие гамтай. Харин батареинүүдээр Дулаасуулагдааг байшанда байдаг зон ямар аргаар хүйтэн, дулаһанай режим тогтооһоб, яажэ дулаа хангалтын гаргашы алмажа, квартирын түлбэриһе дооһонууллахоб? Мүнһөө турһадоо яажэ харабди, айл бүхэнэй сонхо форточконууд нээлэгтэй байха. Сибирһин байгалаһине Дулаасуулажа байна ха юмбди. Айл бүхэн амин амьараа батареин хүйтэн, халууһине зохиһуулаха техниксэ арга боломжгүй. Дулаа дамжуулааг сорго хаажархиха гэбэл, подвал соо орожо бүхэ байшанай хангалтые зогсоожо баатай болоно ха юм. Зүгөөр энэһинэй шиндхэдэһнэй асуудал бэшэ. Манай Улаан-Удэдэ Столбовая гэжэ үйлэсэдэ баригданһан олон дахбар байшанда байдаг азатай айланууд өөрынһоо дураар квартирадахи батареинүүдэй хүйтэн, халууһине зохиһуулан жолоодожо байха оньһон аргатай болонхой. Ушар юуб гэхэдэ энэ турһалгата байшанай квартира бүхэндэ дулаһанай зохиһо режим байтуулаха боломжтой тусхай оньһон приборнууд тодоогодонхой юм. Оньһон тимэ счетчик-приборнууд батареитэй, уялгатай, халуун, хүйтэн уһа дамжуулааг соргонуудтай хабсаргаданхай. Тус приборнууд өөр өөрын онсо



ШҮДЭНЭЙ ҮБШЭ ЭМШЭЛДЭГ ШЭДИТЭ ГАРТАНАЙ ГУЛАМТА

(РЕСПУБЛИКЫН СТОМАТОЛОГИЙН ПОЛИКЛИНИКЫН АЖАЛ ХЭРЭГҮҮД ТУХАЙ)



Поликлиникин ахмад врач И.В.Шухоев



Врач-стоматолог Т.Н.Андреева



Хирургийн кабинеттэ (зүүн гарһаа) шүдэнэй техник Г.Пихасаева, медсестранууд М.Борбоева, М.Давыдова



Терапевтическэ отделение даагша А.Н.Тяжлова



Рентгенэй лабораторие даагша М.С.Мункуева

Хүн амитанай бэе махабадын эгээл амин шухала, тон хэбэрэг орган бэшэшье 'һаа, шүдэн гэшэмнай нюдэн, хэлэн, шэхэн шэнги үдэр бүрийн ажаמידаралаймнай баһал аргагүй хэрэгтэй юумэн. Шүдгүй һаа, эдеэгээ муртэй жажалжа, буйлуулжа, ёһоор үл хоолшы болгожо шадахагүйш. Энеэбхилхэдээ, гэрэл толо татуулһандаа жэгдэхэн дун сагаан шүдэ яларууһан хүнүүдые харахада, ямар атаархамаар байдаг бэ.

Тээд үе-үе ягаашыегүй байтараа хүнэй шүдэн гэнтэ тэнсэлгүйгөөр үбдэжэ эхилдэг, зобоодог, "хорхой эдээ" гэгшэ бэлэйбди. Үнэндөө, энэмнай шүдэнэй үбшэн шуу. Одоол эндэ абарха, аршалха зон шүдэнэй врачнууд - стоматологууд болоно.

Бүри эртэ урда сагта хүнүүдэй шүдэнэй үбшэ эмшэлхэ арга бии болоһон байгаа гэжэ манай ээрын урда тээхи дүрбэдэхи зуун жэлдэ хүдөөлүүлэгдэхэн скифүүдэй хүүр сооһоо одоһондүр зураг гэршэлнэ. Стоматологи гэшэмнай греческэ үгэ. Эгээн түрүүн француз эмшэн Фишара 1756 ондо хүнэй унаһан, абтаһан шүдэнүүдэй орондо алтан шүдэ хэжэ табиха арга зохёһон байна. Тэрээнһээ хойшо стоматологийн кресло, шүдэ үрэмдэхэ, хуга татажа абаха хэрэгсэл гэхэ мэтэ түхээрэлгэ, зэмсэгүүд бии болоо һааб даа.

Хүнүүдэй шүдэнэй үбшэ эмшэлдэг, шэнэ шүдэ табидаг эмшэлгын тусхай эмхи зургаан мүнөө сагта хайшан гэжэ хүдэлнэб? Ажалдаа ямар шэнэ онол арга, түрүү техникэ, технологи хэрэглэнэб гэжэ хаяжан республикын стоматологийн поликлиникэдэ ороходоо һонирхоо һэмди.

"УРДЫНГАА УЯЛГА, ХАРИУСАЛГАНАА АРСАНАГҮЙБДИ"

Стоматологийн поликлиникин ахмад врач, республикын габьяата врач И.В.ШУХОЕВ:

- Анханһаа хойшо манай поликлиникэ нэн түрүүн хүдөө нютагуудһаа шүдээ аргалуулхаяа ерэнэн зондо эмшэлгэ хэдэг, шүдэ табидаг, мүн диилэнхидээ аймагуудай больница, амбулатори, фельдшерскэ пунктуудта али болохо тухаламжа хүргэдэг медицинн гол эмхи зургаан байһан. Хэнэйшы мэдэнһээр, илангаяа хүдөөгэй больница,

амбулатори бүхэндэ шүдэнэй үбшэ эмшэлхэ шэнэ шүдэ табиха бүхы хэрэгтэй түхээрэлгэ, зэмсэгүүдые байлгахая, тусхай бэрхэ мэргэжэлтэдыень барижа байха аргагүй ааб даа.

Энээн дээрэнһээ республика соогоо, мүн РСФСР доторшы мэдээжэ врач-стоматолог байһан Октябрина Матвеевна Омбоева 1982 ондо СССР-эй Верховно Советэй депутат байхадаа, дээдын засаг түрэ, албан зургаануудта орожо, республикадаа стоматологийн тусхай поликлиникэ барюулха ябуулга хэһэн юм.

Тэрэ гэхээр манай эмхи зургаан бага бэшэ хүдэлмэри хээ гэхэдэ, алдуу болохогүй. Хүнүүдэй шүдэнэй үбшэ эмшэлхэ, шүдэ табиха бүхы онол аргаар бэрхэ мэргэжэлтэдээр түгэс ёһотойл түбэй эмхи зургаан болоо. Урдандаа жэл бүхэндэ хүдөөһөө хэдэн зуун мянган хүн манда ерэжэ, шүдэ эмшэлүүлхэ, табюулаха талаар гол түлэб түлөөһөгүйгөөр медицинн али бүхы тухаламжа абадаг һэн. Тэрэшэлэн манай врачнууд, бусад мэргэжэлтэд республикынгаа холо ойрын нютагуудта тусхай машинаар ходо ябажа, шүдээ үбдэхэн зоние байра дээрэн эмшэлдэг, шэнэ шүдэшы табидаг байгаа.

Харин мүнөө дэлгүүрэй харилсаанай үедэ, мүнгэ танганай дутамагта урданайхяараа хүдэлхэ аргагүй болоходоо, ажал хүдэлмэриэ хубилгахая, шэнэ эрхэ байдалда ажаמידарха аргаяа бэдэрхэ баатай болонобди. Жэшээлхэдэ, шүдэнэй үбшэ эмшэлхэ һайн эм дом, шэнжэлхэ, хараха, аргалха элдэб түхээрэлгэнүүд, илангаяа шэнэ шүдэ хээ алтан, мүнгэн, жэбэрдэггүй тусхай түмэр, хууха (пластмасса), пломбын хэрэгсэл гэхэ мэтэ айхабтар үнэтэй ха юм. Хэрбээ урдан шүдэнэй нүхэ ехэнхидээ цементээр лэ тагладаг, бүтүүдэг

байһан һаа, мүнөө айхабтар бүхэ холимол тусхай материал хэрэглэнэбди. Гадна эдэ бүхы хэрэгсэлүүд хилын саанаһаа асарагдаһан зүйлнүүд.

Тиигэжэ бидэ мүнөө гансаа хүдөө нютагуудһаа ерэнэн үбшэнтэниие хүлээгээд хуухагүй мүнгэ түлэжэ шадаха, түлэхэн ямаршы, хаанахыше зондо эмшэлгэ хээ баатай болонобди. Энээн дээрэ гол түлэб Улаан-Үдэ хотын, эндэхи дүтэ шадархи нютагуудай зон лэ, манда шүдэ аргалуулхаяа, шэнэ шүдэ табюулахаяа ерэнэ. Мүнгэ танганай дутамаг, харгын түлөөһөнэй үнэтэй сагта илангаяа холын нютагуудһаа олонхи зоной шүдээ эмшэлүүлхээр хото город руу зүндөө ерэхэ, ошохонь гайтай аабза. Нүгөө талаараа манай поликлиникин врачнууд болон мэргэжэлтэдэй дураараа хүдөө нютагууд руу ябахань баһал хэсүү болошоо. Тиишэ ябаха тусгаар автомашинашы, тэрээндэ хэрэгтэй түлишэ, тобо абаха мүнгэншы манда үгы.

Хэды тиигэбэшье урданайнгаа гол уялга, харюусалгаһаа огтолон арсаха эрхэгүймнай эли. Эсэстээ зоной элүүр энхые сахиха, үбдэжэ, хабдажа зобоһон зондо медицинн талаар тухалаһаа нангин хэрэг үгы. Хэзээ нэгтэ Гиппокрадай нангин уялга уншаһан зон ха юмбибди. Тиимэнһээ манай поликлиникинхид али аргынь оложо, һарадаа нэгшые дахин һаань, ямар нэгэ аймагта ошожо, шүдэ эмшэлгын талаар зондо тухаламжа байра дээрэн хүргэхэ гэжэ оролдодог. Зарим хүдөөгэй ажахиуудтай, мүн промышленна предприятинуудтай хэлсээ баталжа, бартерна аргаар гэгшэ гү, али ямар нэгэ андалдаагаар хүдэлмэрилэгшэ эдэнь медицинскэ тухаламжа хүргэхэ арга бэдэрнэбди.



Шүдэ эмшэлдэг кабинетэй врач Х.Ц.Хулугурова, медсестранууд А.П.Аюшеева, Д.Б.Боршонова.

"МҮНГЭН ҮГЫ ГЭЭД, МИИН НУУХА ЭРХЭ МАНДА ҮГЫ"

Асуудал: - Иван Васильевич, элүүрье хамгаалгын эмхи зургаануудта, тэрэ тоодо танайшье поликлиникэдэ республикын бюджетдээ мунгэн номологдодог бээ?

Харюу: - номологдодог. Тээд тэрэмнай ямар өөдтэй мунгэн, бэ? Үнгэрхэн 1997 ондо бюджетдээ номологдоһон мунгэнэй оройдоол 30 процент үгтөө. Гансахан тэрээндэ найдаа хаа, поликлиникээ хааха туйлдаа хүрэхэ хэмди. Зайн галай элшэ хүсэ, гэр байра дулаасууһанай, уһанай элдэб шаабарилгын, шэнэ оньһон түхээрэлгэ, эм дом гэхэ мэтые худалдажа абахын тула хэды ехэ мунгэн хэрэгтэйб? Үшөө хүдэл мэрилэгшэд төө салынгыень түлэхэ шухала.

Юрэдөөл ажахын тоосоо нэбтэрүүлжэ, мэргэжэлтэ бүхэндэ тодорхой түсэб табижа, али болохоор мунгэн оруулха арга бэдэрхэ ушартай болонобди. Гадна бүхы гаргашынгаа хэды ехэ боложол байгаашье хаань, пенси абадаг зондо 30 процент хүнгэлэлтэй эмшэлгэ хэхэ, шүдэ табижа зэргэтэй болонобди. Зарим эмшэлгэмнай оройдоошье түбэриггүй байдаг.

Нүгөө талаараа медицинн эрдэм ухаанай түрүү туйлалтануудые, шэнэ онол аргуудые, хайн техникэ, технологи нэбтэрүүлэнгүй баһал холо ошохогүймнай элитэ. Тиймэхээ ямар шэнэ, түрүү юумэн хэрэглэгдэнэб гэжэ отделенинүүдые даагшад хөөрөжэ үгэнэ бээ.

Шүдэ табидаг (ортопедическэ) отделение даагша, дээдэ категориин врач **БА.БУДАЕВ:**

- Бидэ республика соо эгээн түрүүлэн бүри 1984 онһоо Баруун Германиин шэнэ технологиин ёһоор шаажан (металлокерамикын зүйл) хэмэл шүдэ хэжэ хүнүүдтэ табидаг болоо хэмди. Иимэ шүдэн тон бүхэ, хүнэй бээдэ, амин хоолой, хотодо ямаршье хорогүй, хэршье удаан саг соо үнгэээ буурадаггүй, ялагар зандаа байдаг юм. Тиймэ шүдэ шудхаха, хатуужуулаха, айхабтар халуун гал соо шаажан гүйлгэхэ (эмаль) шэнэ оньһон түхээрэлгэ худалдажа абанхайбди. Мүн хүнүүдэй өөһэдэнь дураар алатан, мунгэн шүдэшье хэдэгбди.

Шэнэ шүдэ табиюулын тула үбдэхэн, үмхирхэн, муу шүдэнь абажа хаяха хэрэгтэй. Урдань шүдээ абхуулха болоходоо, хүнүүд хэды үбдэхэнь айдаг, шэсэрдэг, шалганадаг байгааб даа. Мүнөө тийгэжэ айха юумэн үгы. Оройдоошье үбшэггүй болгодог септонеэ болон бусад хүсэтэй эмүүд, тусхай оньһон

түхээрэлгэнүүд хэрэглэгдэнэ. Тэдэн дилэнхидээ Швейцари, Америкэ, Германи гэхэ мэтэ гүрэнүүдхээ худалдагдажа абтаһан дэлхэй дээрэ эгээл шэнэ, хайн гэжэ сэгнэгдэһэн түхээрэлгэнүүд.

Гэбэшье хүнүүдэй үбшэн шүдэ хайнаар эмшэлхэ, абаха, шэные тааруулжа табижа гэшэ гол түлэб врачнуудай, техникүүдэй мэргэжэл шадабаринаа баһал ехэтэ дулдыдадаг ааб даа. Манай отделенидэ 8 врач, олохон техник-протезистнүүд, дүршэлтэй медсестранууд хүдэлдэг. Тэдэнэй дундаһаа поликлиникэдэ 10 гаран жэлдэ ажалажа байһан бэрхэ врачнууд Юрий Дамдинович Дашидоржиев, Бадма Дабаевич Жамьянов, Валентина Дымбриловна Булутова, техникүүд Константин Степанович Хулугуров, Владимир Яковлевич Коварский болон бусадые нэрлэжэ болоно.

Тийхэдэ хирургийн кабинетдэ дээдэ категориин врачнууд Валерий Николаевич Хабалтуев, Павел Самсонович Урбаев, Николай Матвеевич Николаев болон бусад магтаалтай хайн хүдэлнэ.

Асуудал: - Бата Аюшеевич, үдэр соо хэр олон хүниие үзэжэ гаргадаг, хэды үдэр соо шүдэ табидаг гэшэбта? Түлөөһэнийн ямар байдаг юм?

Харюу: - Үдэр соо врач бүхэн 12-13 үбшэнгэнийн үзэжэ гараха ёһотой. Тийхэдэ гол түлэб хүн бүхэндэ недели соо шэнэ шүдэн табигдажа дүүргэгдэхэ зэргэтэй. Гэбэшье олонхи зон түлэхэ мунгэгүй дээрэхэ табиюулхая үшөөл үсөөн ерэнэ. Тиймэхээ врачнууднай, техникүүднай хэхэ ажал багатай байхая ханана. Хэмэл протезын шүдэн бүхэнэй материалынгаа зэргээр сэн 60-һаа 350 хүрэтэр түхэригтэ болодог.

ҮБДЭХӨӨХЭ, ЗОБООХО ГЭЖЭ АЙЛТА БАЙХАГҮЙ

Шүдэнэй үбшэ эмшэлдэг (терапевтическэ) отделение даагша, Буряад Республикын габыята врач **А.Н.ТЯЖЛОВА:**

Шүдэнэй үбшэн алахагүйшье хаа, зобоохонь юунһээшье доро гэдэг ааб даа. Тээд хаһа саг соонь эмшэлүүлэггүй хаа, үбшэнийн ехээр хүжэрөөд, үргэнэй яһанда, шуһанда оробол, ами наһандашье аюул хүргэжэ магад. Зариман врачта орожо, шүдээ үрэмдүүлхэ, үбшэнтэй нервые абхуулхаһаа айгаад, эмнүүлэнгүй ябажа, олон шүдэнһөө халадаг.

Мүнөөнэй стоматологиин арга боломжо урданайхитай жэшэхээр бэшэ болонхой. Тусхайлбал, энээнһээ урагша дуулаагүй заахашье үбшэгүй карпульна анестези, гэрлээр хатуу болгодог пломб, хабдаһан мүйлэ, шүдэнэй хажуугаархи

хатуу арһа гэхэ мэтые ашагтайгаар эмшэлхэ онол аргууд олон болонхой. Урданайхидал удаан болонгүй бутаржа, хулихижа унашадаг цементнэ пломбын орондо тон шанартай хайн, удаан ябаха композитно зүйлнүүдээр хэгдэһэн пломб табидагана.

Манай отделениин врачнууд Екатерина Николаевна Карпова, Валентина Бизьяевна Сангадиева, Тамара Никитична Андреева болон бусад шүдэ эмшэлхэ бүхы түрүү онол аргуудые гүйсэд шудаланхай дээдэ гарай мэргэжэлтэд юм.

Поликлиникын ахамад врач **И.В.Шухоев хөөрэдөөндэмнай дахин оролсоходоо нигэжэ нэмэбэ:**

- Мүнөөнэй медицинн томо эмхи зургаан бүхы хэрэгтэй түхээрэлгэнүүдээр хүсэд хангаданхай байхадаал, хайн шанартай, аша үрэ ехэтэй эмшэлгэ хэжэ шадаха байна.

Тиймэхээ бидэ али бүхы аргаар шэнэ хайн түхээрэлгэ, хэрэгсэлнүүдые худалдажа абахы оролдонобди. Жэшэнь, тусгаар шүдэ хараха рентгенэй шэнэ аппарат, хүнэй бүхы шүдые буулгаха панорамна рентген абажа тодхонхойбди. Эндэ дүршэл ехэтэй мэргэжэлтэ Мария Сергеевна Мункуева хүдэлнэ.

Тэрэшэлэн манай поликлиникэ врачнуудайнгаа, бусад хүдэлмэрилэгшэдэйнгээ мэргэжэл шадабари дээшэлүүлхэ хэрэгтэ саг үргэлжэ анхарал хандуулдаг. Эрхүүгэй областиин Ангарскын болон Омск хотын стоматологиин түбүүдтэй холбоо барисаа тогтоожо, врачнуудаа тийшэ эльгэжэ хурганабди, мүн тэндэхи эрдэмтэд-мэргэжэлтэдые урижа, эндэ хуралсалай цикл эмхидхэдэгбди.

Мүнөө сагта эгээл ехээр ханаата болохоор юумэн гэхэдэ, урдань Улаан-Үдэ хотын, мүн хүүдөөгэй зарим хургуулинуудта үхибүүдэй шүдэ эмшэлхэ, үбшэнһөө хэргылдэг кабинетүүд байдаг хаа, мүнөө тиймэ юумэн үгы шахуу. Энээн дээрэхэ үхибүүдэй шүдэн багаһаань муудана, олонхи ушарта гэмтэнэ. Эдэ бүгэдые хэргылжэ, хаража, саг соо эмшэлхэ аргагүй байхамнай харамтай.

Ехэ зоной, бага үхибүүдэй шүдэнүүдэй үбдэхэһэн, муудашаһан хойнонь аргалхын орондо түрүүнһээ илангаяа кариес болон бусад аюултай үбшэнһөө хэргылхэ, эртэнһээ заһажа абаха гэшэ ехэл шухала хааб даа.

Энэ хөөрэдөөнһөө тус поликлиникын хүдэлмэрилэгшэдэй ажал хүдэлмэри гол түлэб харуулагдаа гэжэ ханахаар. Эндэ ерэжэ, шүдээ эмшэлүүлхэ, шэнэ шүдэ табиюулха гээ хаа, Улаан-Үдэ хотын Пирогово үйлсын 15 "а" байшанда (республиканска больницын хажууда) ороходотнай болохо.

М.НАМЖИЛОВ энэ хуудаһа бэлдэбэ.



Шүдэ табидаг отделение даагша **Б.А.Будаев** (баруун гарһаа), врач-стоматолог **Б.Д.Жамьянов**



Хирургийн кабинетдэй врач **В.Н.Хабалтуев**, медсестра **Т.И.Буранова** гэгшэд ажалдаа



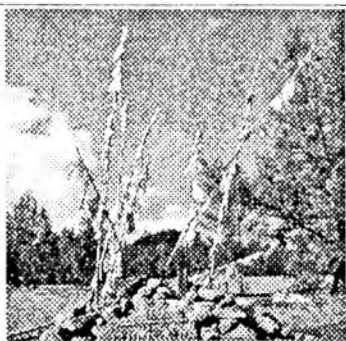
Шүдэ эмшэлдэг отделениин врач **В.Б.Сангадиева** болон медсестра **Л.Аюшеева**



Шүдэ эмшэлэлгын кабинет соо



Шүдэнэй протез хэдэг мастерской соо



КОГДА ПОЯВИТСЯ ЛИДЕР

Очередной бурятоведческий семинар продолжил обсуждение темы "Структура бурятского общества" со вступительного слова президента конгресса бурятского народа Е.М.Егорова.

Перед обсуждением предложенных вопросов о специфике бурятских групп, о лидирующих группах, о стратификации бурятского общества и бурятской национальной элите участники высказались и по вопросам, обсужденным на предыдущем семинаре.

И.С.Урбанаева, а также Э.Д.Дагбаев, говоря о народообразующем факторе, подчеркивали главную роль этнического самосознания. Осознание и понимание этой роли, по мнению И.С.Урбанаевой, разрешило бы и вопрос о названии народа, и вопрос о языке. Любые народы, будь то англичане или бурят-монголы, появляются в зависимости от сознания. А реальность такова, что мы сомневаемся в существовании бурятского общества. Чтобы понять себя - нужна временная перспектива, нужно обратиться к богатому миру бурятской старины. Особо в качестве народообразующего фактора у бурят И.С.Урбанаева выделила понятие земли (уһан-газар), она питает любого человека, порождает в нем психологию привязанности, и сам человек является существом биоэнергетическим.

Получил значительное продолжение разговор о бурятских родословных как идеологическом явлении, основе племенной идеологии. Предшественник Геродота, греческий историк Гекатей при встрече с египетскими жрецами рассказал свою родословную из 16 колен, а в качестве родоначальника назвал бога. В ответ египтяне показали ему статуи своих предков по прямой линии и насчитали их 345, и все они были людьми, а не богами. Булагаты и эхириты свои родословные возводят к мифическому Буха-нойону - "Быку-начальнику", который, по предположению Ц.Жамцарано, являлся братом Чингис-хана. Это был или Хасар, или Белгутай, скорее всего Белгутай носивший прозвище Бүхэ Белгутай - "крепкий Белгутай". Далее эту тему развил Н.В.Абаев.

"В Центральной Азии микросоциальные этнические



подразделения (род, клан и др.) всегда сосуществовали с макросоциальными суперэтническими общностями (государство, империя), сохраняя свою идентичность именно благодаря пресловутой "племенной идеологии". Важную роль при этом играли генеалогические мифы, предания, сказания, легенды и т.д., которые отражают реальную этническую историю, сколь бы фантастическими они не казались. Так, мифы о тотемных предках булагатов и эхиритов, возводящие генеалогию к Буха-нойону и Шоно-Батору, например, отражают, во-первых, реальный процесс этногенеза первых от конкретных людей (или этносоциальной группы), занимавшихся разведением крупного рогатого скота, а во вторых - охотой, звероловством. Социально-политическая линия развития, как у монгольских, так и родственных тюркских народов, идет, естественно, от малых этнических групп к суперэтническим державам (гуннская, различные тюркские каганаты, империя Чингис-хана и т.д.), отражаясь в титулатуре светских правителей, военных предводителей и др.: буха (буга) - бек (бег) - багатур (батор) - тегин - хан - каган - гэсэр - кесарь - царь и т.п.

Сакральная, религиозно-мифологическая линия развивается аналогичным образом от названий родо-племенных божеств (Буха-нойон, Шоно-Батор, Бүртэ-чоно, Огуз и т.д.) ко все более обобщенной идее Бога как высшей регулирующей силы, Абсолюта. При этом эволюция идет от зооморфных божеств через антропоморфные к совершенно безличному понятию Абсолюта. У многих народов Евразии, таким образом, проявляется такая схема: таурос (греч.) - Теос, Деус (лат.), Дьяус (санскр.), Гор (сканд.), Тур (иранск.), Тора (древнеевр.), Дао (кит.) и т.д.

Самое интересное, что у тюрко-монгольских (туранских) народов и сакральная, и политическая (геополитическая) линии полностью совпадают с аналогичными линиями восточно-славянских народов (русских, украинцев, белорусов) не только типологически, но и генетически: буха (буга) - богатырь (батор), бык - Бог (через иранское Бага; санскр. Бхагван), Гэсэр-хан - кесарь, царь.

Таким образом, Россия как государство является преемницей традиций империи Чингис-хана не только в плане преемственности политической культуры (и

геополитической роли), но и генеалогии обеих ветвей - сакральной и светской власти. Поэтому неслучайно московские правители на Запад обращались с геополитической доктриной "Москва - Третий Рим", а на Восток - с несколько иной редакцией этой доктрины, которая звучит примерно так: "Москва - Первый Рим, поскольку для Запада она является совершенно новой державой, но для Востока - она еще одна Евразийская суперэтническая держава". Поэтому-то, обращаясь к западным королям, русские цари подчеркивали, что являются наследниками византийской государственности, но, обращаясь к восточным владыкам, акцентировали свое родство с татаро-монголами. Именно для этой цели легитимизации своей власти в традициях "туранских" народов были созданы и долго сохранялись различные вассальные, полувассальные государства, правители которых восходили к священному роду Чингис-хана-Борджигин, происходящего от Бүртэ-чоно. В генеалогических мифах Римской империи - то же самое (сравним миф о Ромуле и Реме, вскормленных волчицей). У русских и бурят, таким образом, общими являются не только традиционные формы государственности, но и единый Бог, имеющий общую генеалогию. Поэтому в словах "племенная идеология" нет ничего уничижительного, если, конечно, речь не идет о политическом трайбализме, который сейчас раскалывает бурятское общество".

Вопрос об особенностях национального самосознания затронула в своем выступлении А.А.Шадаева. Хунны, а затем монголы, приходившие как завоеватели, растворялись при дальнейшем мирном контакте в других народах. Это растворение, бесследное исчезновение победителей объясняется стремлением наших предков к равновесию, к учету интересов иных народов. Далее выступавшей была высказана небесспорная мысль, что по этой же причине в недавней истории пришедшая к бурятам высоко развитая религия - буддизм исчезла почти бесследно.

Очень интересно говорила А.А.Шадаева о непосредственной пользе родословных. Народная память сохраняет не только достоинство, но и недостатки предков. Она же служит предохранением от наследственных болезней, которых современная медицина насчитывает около 400. Злых духов, от которых, к примеру калмыки носят талисманы-обереги, тоже 400.

Вопрос о групповой дифференциации среди бурят не вызвал особенного обсуждения, возможно из-за ее очевидности, также как вопрос о специфике бурятских групп. Специфичность среди бурят отмечали российские исследователи в конце XIX в.: очень высокое стремление к получению образования было свойственно боханским бурятам, за возможность учиться они шли на большие траты. Ольхонские же буряты, напротив, давали взятки русским чиновникам, чтобы их детей не обучали в русских школах. То, что тогда вызывало удивление, сегодня можно толковать как сочетание в одном народе интереса к другой культуре и столь же сильного стремления к сохранению своей самобытности.

В российской публицистике последних лет существует тенденция объявлять национальные движения лишь реализацией интересов национальных элит. Но национальные элиты в силу своего положения выражают и интересы всего общества. Э.Д.Дагбаев определил национальную элиту как те слои, которые занимают наивысшее положение в обществе. В этом смысле элита имеет собственные интересы, могущие и не совпадать с интересами большинства. Главная проблема заключается в том, что интересы бурятского общества обозначены не выпукло. Оттого слабо развиваются и бурятские средства массовой информации, и национальное кино, и национальное искусство, и национальная культура в целом. В целом можно сказать, что бурятское общество существует, однако развитие его неравномерно, в отдельных точках кризисно.

Национальный лидер с одной стороны является лидером национальной элиты, а с другой стороны он должен быть лидером всех национальных слоев. И для общества, которое стремится самоорганизоваться, он необходим.

На естественно возникший вопрос о том, когда же появится национальный лидер, Э.Д.Дагбаев ответил, что на сегодня мы находимся в поиске бурятских интересов, которые пока очень раздроблены. Лидер появится на подье, когда будет ясно куда нужно вести людей.

На семинаре также выступили А.В.Тумахани, М.М.Мадаев, А.А.Петрунин.

Следующее заседание семинара, на котором будут обсуждаться проблемы политического развития бурятского народа, состоится в Национальной библиотеке 19 марта в 16 часов.

А.ХАМАРХАНОВ,

директор Научно-исследовательского центра Министерства культуры Республики Бурятия.

СКОЛЬКО МЫ БУДЕМ ПЛАТИТЬ ЗА ТЕЛЕФОН

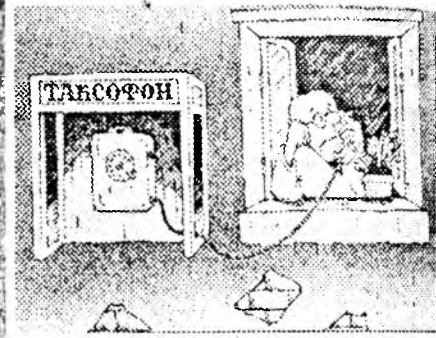
Слышал, что с этого года за обычные разговоры по телефону мы будем платить по минутам, как за междугородние. Правда ли это?

Сигоренко Н.А., Московская обл.

Это правда. И, как нам сказали в Госкомсвязи РФ, с 1 января в 36 городах России правда эта стала суровой действительностью.

Статистики подсчитали, что в среднем, если брать все население России, включая глухонемых и новорожденных, на телефонные разговоры мы тратим 40 минут в день. Связисты решили, что хватит и 22. Именно столько, нам разрешено говорить по телефону бесплатно. Правда, с одной оговоркой. Бесплатные минуты даются на один телефонный номер. Если, допустим, на этом номере живет семья из 4 человек, то эти 22 минуты им придется делить на четверых.

Инееса ФИЛАТОВА,
"А и Ф".



СПИД В МОНГОЛИИ

Первый человек, инфицированный СПИДом, был выявлен здесь в 1992 году, и Монголия, по данным министра здоровья и социальной защиты Л.Зорига, стала 165 страной в мире, где зарегистрирована эта неизлечимая болезнь. А недавно в одной из гостиниц Улан-Батора поселились два африканца, которые заразили вирусом СПИД "ночных бабочек". Некоторые газеты даже выдвинули гипотезу, что имеет место умышленное распространение СПИДа в Монголии за определенную мзду.

Проблемой СПИДа занялись и законодатели. Трое членов Великого государственного хурала (ВГХ) обвинили парламент в преступной пассивности, которую "он проявляет в то время, когда над национальной безопасностью страны нависла реальная угроза, способная за короткий отрезок времени привести монгольскую нацию к верной гибели".



Еще дальше пошел правительственный вестник "Засгийн газрын мэдээ". В публикации прямо говорится: "Монголия с населением немногим более 2,3 миллиона человек, судя по всему, не может позволить себе гуманного отношения к людям, инфицированным СПИДом, как это делается в других государствах".

И что он имел в виду, одному только Богу известно, но хочется думать, не физическое уничтожение несчастных.

А.ДЕНИСОВИЧ,
журнал "Эхо планеты".

Улан-Батор



мүрэнүүдхэ гансал Монахан... мун Шара мурэн тон нангин гэжэ тоологдоод байгаа гэжэ Д.Банзаров бэшэнэ, тиймэһээ энэ хадаа Түб Азиин арадуудай дунда ехэ мэдээжэ болоһон байжа магад, яахадааб гэхэдэ, тэдээнэй хуби заяанда бага бэшэ үүргэ дүүргэһэн байжа болоо».

үгөө гээшэ ха гэжэ би хананаб. Чингис гэгэн гоёолтын нэрье (эпитет) илгэжэ тайлбарлаашань эгээл зүйтэй гээшэ ха, яахадааб гэхэдэ, энэнь эзэмдэгшын ажабайдалда ушарһан баримтануудаар баталагдана. Гоёолтон энэ нэрэ зэргые Темучиндэ нэгэ бөө үгэхэдөө, бурхан танай мэдэлдэ бүхы гэгэр дэлхэй үгэнэ, өөрыгөө Чингис гэжэ нэрлэхьтэй захирнагээ залуу хаанда мэдүүлһэн юм гэжэ Мусульманай түүхэшэ дэбшэ-

чингис гэгэн үгэ хоёр ондоогоор хэлэгдэдэг боложо магад гэжэ тухайлхаар. «Чингис» гэжэ үгын анха түрүүшын удха шанарые тодорхойлоһон тон бэрхэтэй, яахадааб гэхэдэ, тэрэнэй тэнгэс гэгэн эхир үгэнэ гол удхаараа адлирхуу. Хэрбээ тэнгэс гэжэ үгэ «далай» гэгэн удхатай байгаа наань, чингис гэжэ үгэ хаанай нэрэ зэргые тодорхойлодог байһан юм. Тиймэһээ мүнөөнэй монгол хэлэндэ тэнгэс гэгэн үгэ «далай, ехэ нуур» гэгэн удхатайгаар

иргэн, туругуудай хэлэдэг агачери (оршуулан хэлбэл, «ойн арад») гэгэн үгэнүүдтэй адлирхуу. Чингис-хаанай урда тээ Баргажан-Түхэмдэ ажаһууһан ойрадууд ойн арадуудта хабаатай байгаа гэжэ бидэнэр дээрэ хараа нэмдэ. Тиймэһээ тэдэнэр Урда Сибирийн ой соогуур ажаһуугаа гэшэ ха, тэдэнэр Чингис-хаанай байһан үе сагнаа бури урмд өөһэдтөө «ойрад» (ой арад) гэгэн нэрэ үгэжэ болоо».

Үйлэ хэрэгүүд, үндэр соломо хүнүүд — шэнэ үеын шэнжэлһээ

ДОРЖИ БАНЗАРОВАЙ ХЭЛЭ БЭШЭГЭЙ ТАЛААР ХЭЛЭН ШЭНЖЭЛГЭНҮҮД



Доржи Банзаров

хүндэддэг. Чингис-Хаан эртэ хадын хажуугаар Тангад ороходоо, илгэжэ хэлэһэн юм гэжэ домог соо хэлэгдэдэг. «Энэ хада хосоржо байһан арадые хоргодуулха таатай зохид газарын, жаргагшадай гудамтаны, хугшэржэ муудаһан бугын байрань, хугшэрһэн хүнүүдэй ханаагаа амаруулха газарын болонхой». Санаан-Сэсэнэй хэлэһэнэй ёһоор, Чингис-Хаанай Тангадта наһа бараһанай һүүлээр тэрэнэй бэеые шэрэжэ ябаһан тэргэ моридтой хүнүүдэй Мона хадын хажуугаар гарахадань, Монголой хаанай бэеые шэрэжэ ябаһан тэргын мөөрнүүдэнь газарта гүнзэгүүр шагдажа, һууриһаа хүдэлхээ болиһоһон юм гэсэдэг. Мона гэжэ хадада наһа барагшын ехээр шүтэдэгэй ёһоор иимэ юумэн болоо гэжэ «Алтан тобчи» гэдэг угай бэшэг дотор хэлэгдэнэ. Гадаа эртэ урда сатта ажаһууһан монголнууд Урда Монголой хадануудай дундаһаа гансал Мона хадада юмэ үүгэдэг байһан юм. Ямар нэгэн түгшхэтэ дурасхаал монголнуудые энэ хадаатай холбодог байгаа гэшэ ха».

хэрэглэгдэдэгшын манай анхарал татана. Яахадааб гэхэдэ, тэнгэс гэгэн үгын эхир үгэнэ - чингис-далай хаан, далай лама гэгэн нэрэ зэргын орондо хэрэглэгдэдэг. Гэхэтэй хамта, профессор Санжеевтэл адли, гансал далай хаан, далай лама гэжэ үгэнүүдые хоорондон зэргэшүүдбэл, удхаараа таарамжагүй, ойлгосгүй болохо байна. Эндэ хадаа далай гэжэ үгын юрын, жирийн удханы гарана. Зэргэшүүдэгдэмэл эдэ үгэнүүдэй удха шанарые ойлгохын тула далай гэжэ үгын ондоо үгэтэй зэргэшүүдэгдэһе анхаралдаа абаха шуухаа, тийгэбэл үгын удха шанарай хубиланиинь, ондоо болоһонийн элирэн харагдааг: жэшээн, оршолонгой далай, үлгэрэй далай, зоболонгой далай... Дээрэ дурсагдаһан жэшээнүүдхэ харахада, далай гэжэ үгэ олон юмные гү, үгышые наа ехэ юмные харуулын тула хэрэглэгдэнэ. Далай гэжэ үгын энэ ондоо үгэтэ дүүргэдэг болоһон дээрэһээ, энэ үгын удха шанарын хубилжа, агууехэ дээдэн дээдэ зэргын гэгэн үгын орондо хэрэглэгдэнэ: жэшээн, далай лама, далай хаан. Эдэ удхаараа хадаа «дээдэн дээдэ зэргэтэ, агууехэ далай хаан, далай лама». Далай гэжэ үгын удха шанар тодорхойлоһон һүүлээр иимэ тобшоолохмээр байна, юуб гэхэдэ, абяанайнгаа талаар хубилһан тэнгэс, Чингис гэжэ үгэнүүд хоёр ондоо удха харууһа: түрүүшын үгэ миил далай гэгэн удхатай, хоёрдохын «Дээдын дээдэ зэргын, агууехэ» гэгэн удхатай. Тиймэһээ Чингис хаан гэгэн нэрэ тэрэ үедэ «Дээдын дээдэ» (үгышые наа агууехэ) хаан гэгэн удхатай байгаа. Темучинэй ажаһууа үедэ мэдээжэ байһан Чингис гэжэ үгэ байн байтараа хуушаржа, һүүлэй һүүлдэ отго мартагдаһан юм.

Чингис гэгэн үгын бии болоһон тушаа Д.Банзаровай хоёрдохой тухайламжаны нилээд хубилгагдаһан байгаа, тиймэһээ энэ тухайламжаны түрүүшын дурдхалда орходоо гэдэгтээ сухариһан ябадал гээшэ гэжэ зүүн зүгтэй эрдэмтэд, тусхайлбал, Г.Е. Грум-Иржимайло, Г.Н.Румянцев гэгшэд сэгнэһэн юм.

Эгээл иимэһээ Д.Банзаровай түрүүшын тухайламжа Монголой литература соо мүнөөшье болотор зүбгэжэ тоологдодог.

Темучин үндэр дээдэ нэрэ зэргээ улам дээшэнэ үргэхэ зорилгоор гэгэн удхаата юһэн тэнгэрийн нэгэнэйнь Хажир Чингис тэнгэрийн нэрье хаанай нэрэ зэргэ болгон абанан юм гэжэ Д.Банзаровай түрүүшын тухайламжа соо хэлэгдэдэг. Монголой литература соо батажаһан энэ ханамжа Монголой хэлэ бэшэг шэнжэлдэг эрдэмтэдэй һүүлшын зохёолнууд соо, жэшээн, Ц.Б.Цыдендамбаевай, Монголой эрдэмтэн Ишжамцын зохёолнууд соо дахинаа батагдаһан. Ишжам докторско диссертациингаа автореферата илгэжэ бэшэнэ: «Темучиние хаан болгон сасуунь бөөгэй дайшалхы хүсэл зориг тодорхойлоһон нэрье - «Чингис» гэгэн хүртэй нэрэ зэргые өөртөө тэрэды үгэнэ юм, энэ баримта хадаа тэрэнэй барагдашагүй хуули сагаай ноёрхуу хүсэл бодолыень гэршэлэн харууһан байгаа».

Гэхэтэй хамта «Чингис» гэгэн үгын уг гарбал мүнөөшье болотор хүсэд тодорхойлогдоогүй, ойлгогдоогүй байһаар. Профессор Г.Д.Санжеев Чингис гэгэн уг гарбалые эгзэн түрүүн тодорхойлые оролдон юм. Тэрэ илгэжэ бэшэһэн байгаа: «Чингис гэгэн нэрэ тушаа Банзаровай тайлбарин монголнуудай дунда хэрэглэгдэдэг «Далай-лама», мүнөө үедэ хэрэглэгдэдэг, «Море-хан», «Море-лама», бүри урид хэрэглэгдэдэг «хаан-тэнгэри», «лама-тэнгэри» гэжэ мэтэ нэрэнүүдээр батагдажа болохо байна». Гэбшье профессор Санжеев энэ асуудал шиндэхэдээ, академик Маррай хараа бодол баримталһан дээрэһээ «Чингис» гэжэ үгын бодото удха шанар тодорхойлох шадаагүй.

Ц.Б.Цыдендамбаев «Чингис» гэжэ үгын уг гарбал тушаа зүйтэй хараа бодол баримталха зуураа илгэжэ бэшэһэн байна: «Мүнөө үедэ хэлэгдэдэг тэнгэс гэжэ үгэ эртэ урдын монгол хэлэндэ тэнгэс-тингис-чингис гэжэ хэлэгдэһэн байжа болоо. Ушар юуб гэхэдэ, хоёрдохой нуурай түүһөнэй нэрэдэ хабаадааг Чи гэжэ үгэ Ти... гэжэ хэлэгдэдэг байгаа гэжэ монголшо эрдэмтэд тухайлдаг. Тиймэһээ үгын абяанай хубилһанай шалтагаанаар тэнгэс,

дээрэ хэлэгдэһэнэй ёһоор илгэжэ ойлгодогшын үгэ Хажир Чингис тэнгэри гэгэн үгэнүүдтэй зэргэшүүдэгдэшые наа, тэнгэри гэгэн нэрын орондо хэрэглэгдэжэ шадагдахагүй байна, харин Хажар гэгэн нэрье элирхэйлжэ үгэнэ, тусхайлан хэлбэл, эдэ зэргэлээ үгэнүүдые «агууехэ» Хажар тэнгэри гэгэн удхатай гэжэ ойлгохо хэрэгтэй. Чингис гэгэн үгэ тэнгэрийн хубүүнэй нэрэдэ хабаатай бэшэ гэшэ ха гэжэ Доржи Банзаров тухайлха болоо, тиймэһээ наа, Темучинэй нэрэ зэргын тайлбарине гуннуудай чен-ю гэшэтэй сасуудахагүй байгаа» Хажар гэгэн үгэ перс хэлэндэ хажар гэдэ үгүүлэгдэдэг, удханы «море, океан».

Тиймэһээ хэлэнэй абяанай илгаралгын шалтагаанаар бии болоһон тэнгэс, Чингис гэжэ үгэнүүд удхынгаа талааршые илгаран халбараа гэшэ ха. Хэрбээ тэн гэгэн нэрэ үндэлхэтэй тэнгэс, Чингис гэжэ үгэнүүд таһаран гараа наань, мүн энэ үндэлһэнөө баһа тэнгэри (тэн-гри) гэгэн үгэ бии болоо гэхэдэ алауу болохогүй шэнги.

8. Эргэнэ хон. Энэ үгэ «хадын эгэс сабшал» гэгэн удхатай гэжэ Рашид-ад-дин тайлбарилһан юм. Доржи Банзаров энэ үгые монгол үгэ гэшэ гэжэ баталан хэлхэһэн тула илгэжэ бэшэнэ: «Эргэнэ гэжэ үгэ эрги гэгэн үгэнөө гарана... Тиймэһээ эрьедэ адлирхуу, сабшаа, эгэс» гэгэн удхатай. Хон гэгэн үгэнөө хон-хор, хон-гил, хон-дэга (аяга) гэжэ шэнэ үгэнүүд бии болоо; эдэ үгэнүүдэй удха шанарые адаглан харахада, хон гэгэн үндэлһэнийнь «хонхор», «налуу» (яахадаар хону гэшээнэ «нута» гэгэн удхатай). Тиймэһээ эргэнэ-хон гэжэ үгэ монголоор «хон-хор, хоёр хажуугаараа эгэс эрэтэй хүнды, эгэс хадануудаар хүрэлэгдэһэн нута» гэгэн удхатай, эртэ урдаһан домог энээн тухай илгэжэ тайлбарилдаг байна».

Эргэнэ хон гэжэ үгын гарбал тушаа Д.Банзаровай ханамжые баталан хэлхэһэн тула Ц.Б.Цыдендамбаев иимэ жэшээ харууһа: «Буряад хэлэнэй Хорин яранда хон гэжэ үгэ хэрэглэгдэдэг, жэшээн, хонгой мяхан гэжэ хэлэгдэдэг (гуяын досоо талын мяхан)».

9. Ойрад (ой арад). «Ойрадууд, уйгурнууд тухай» гэгэн зохёол соогоо Доржи Банзаров ойрад, уйгур» арадуудай нэрэнүүдтэ түүхэтэ дэлгэрэнги тайлбарин үгэнэ юм. Тэрэ илгэжэ бэшэһэн: «... ойрад гэжэ үгэ ойро гэгэн үгэнөө гараа бэшэ, харин, ой - арад гэгэн үгэнөө гараа гэшэ ха гэжэ би хананаб, эдэ үгэнүүд Рашидовай баталан хэлэһэн ойн

Ойрад гэжэ үгын уг гарбал тушаа Д.Банзаровай үгэнэн тайлбарилгые буруушааха зуураа Г.И.Рамстедт илгэжэ бэшэһэн юм: «Бидэнэр монгол хэлэ мэдэхэ байһан тулаада ой арад гэгэн үгые ой соо ажаһуудаг улад гэжэ тайлбарилга нэгэ бага гайхалтайда тоолоһонд: ойн арад гээ наа, ой соо ажаһуудаг хүнүүд гэжэ ойлгоходо зүб байгаа. Харин ойн арад гэшые модон күмүүн гэдэгтэл адли «ой модоор хэдгэһэн хүнүүд» гэжэ монгол хэлэнэй грамматикын гуримаар ойлгохо байнабди». Энээн тушаа Рамстедт буруу тайлбарин үгэнэ, юуб гэхэдэ, ойн арад гэгэнэдэл холбоо үгэнүүдэй жэшээн, нэгэ нэрын нүгөө нэрэтээ хабсардаг ёһон монгол хэлэндэ хабсаралга грамматикын хуулига үзэгдэһэн мүн. Энээн тушаа Ц.Б.Цыдендамбаев буряад хэлэнһээ эгээл үнэншэмэ тодо жэшээнүүдые харууһа: «жэшээн, халха монгол, хори буряад гэгэн холбоо үгэнүүдэй халха, хори гэгэн элирхэйлгэһэнүүдын монгол болон буряадуудай ямар материаллаар бүтэһэн, юугээр хэдгэһэн тодорхойлоно бэшэ, харин тэдэнэй хаана ажаһуудаг, ямар угсаатанда хабаатай байһыень гэршэлэн харуулажэ үгэнэ». Г.И.Рамстедт саашан үгын уг изагуурые тодорхойлохо зуураа иимэ таагүй тобшоолонуудые хэлэн байна. Тюрк, монгол хэлэнүүдтэ гуримшан абяанай нэлгэсэлгын ёһоор ойрад гэжэ үгэ тюркнуудай эртэ урдын огуз гэгэн үгэнөө гарда гэдэ бэшэнэ. Юуб гэхэдэ, эдэ үгэнүүд нэгэ уг гарбалтай гэжэ заана.

Гэхэ зуура, түүхын баримтануудшые, тюрк, монгол хэлэнүүдтэй баримтануудшые Г.И.Рамстедтын юрэ таамаг тайлбаринуудые зүбтүүжэ шадахагүй байна, харин багсаамжануудын буруу байһые гэршэлэн харууһа.

10. Уйгур (ойгур). Д.Банзаров дээрэ дурсагдаһан зохёол соогоо «уйгур» гэгэн үгын уг гарбал тодорхойлоһон юм. «Ойн арадууд, уйгурнууд» гэгэн зохёол соогоо тэрэ илгэжэ бэшэһэн байгаа: «уйгур» гэжэ үгэ оршуулхада, «ой», «арад» гэгэн үгэнүүдхэ бүридөө, тиймэһээ уйгур гэжэ үгэ ой арад гэгэн үгын нүгөө нэрэн болоо».

Зүүн зүгтэй хэлэ бэшэг шуудалдаг олон тоото европын эрдэмтэд Банзаровай һүүлээр уйгур гэгэн үгые ондоогоор тайлбарилхые оролдон юм. Жэшээн, Позднеев «Уйгурнуудай түүхэтэ очерк» гэжэ зохёол соогоо илгэжэ бэшэһэн юм: «уйгур» гэжэ үгэ уймак («нэгэдэхэ») гэгэн глаголһоо гарана, хитад хэлэн дээрэй «хү-э» гэжэ глагол мүн лэ «нэгэдэхэ» гэгэн удхатай гэжэ Рашид-ад-дин тоолоһон. Тиймэһээ хү-э гэжэ үгэ ойрад гэжэ монгол үгэдэл адли нэгэдэгшэ («союзник») гэгэн удхатай. Академик Б.Я. Владимирцов «Ойрад», «ойрадай холбоон» тушаа иимэ тайлбарин үгэнэ: «Европын ориенталистуудай ехээр дурдадаг «ойрадай холбоон» үндэнэ хэрэглэгдэшые байгаагүй юм. Монголой, ойрадай угай бэшэгүүд соо энээн тухай нэгэшые дурдагданагүй. Ойрадай холбоон тушаа тухайламжа ойрад («дугынхид»), тиймэһээ, нэгэдэгшэ «союзникууд» гэгэн үгын нүлөөн доро бии болоо гэшэ ха... Бодото дээрэ ойрадууд зүүн монголнуудтал адли элдэб угсаатанһаа нэгэдэн бүридэнхэй...»

Доржи Банзаровай, Б.Я.Владимирцовай баталамжануудые тайлбарилан дэмжэхэ зуураа Ц.Б.Цыдендамбаев илгэжэ бэшэнэ: «Ойрад, уйгур гэжэ үгэнүүд турецк, монгол хэлэн дээрэ (уйгур гэжэ үгэ хитадые хэлэн дээрэ) адли нэгэдэгшэ «союзник» гэгэн удхатай юм гэгэн баталамжанууд Доржи Банзаровай, Б.Я.Владимирцовай үндэнэ мэдүүлэгүүдэй һүүлээр бодото дээрэ буруушаагдаа, үгэнүүдэй бүриадэн бии бололоо дээрэһээ харахадшые, үнэншэмээр бэшэ байна».

Хэлэ бэшэгэй асуудалуудаар зуун таби гаран жэлэй саада тэб бэшэгдэһэн Доржи Банзаровай зохёолнуудай нэгэ зариманинь зүүн зүгтэй арадуудай хэлэ бэшэг шэнжэлдэг элдэб олон Европын эрдэмтэдэй зохёолнууд соо хэршые шүүмжэлэгдэһэн, тэдэ зохёолнууд соогоо дэбжүүлһэн гол ханал бодолнуудын научна талаараа гүнзгүү, этигэмээр үндэнэ баримтануудай байһыень гэршэлэн харууһа, яахадааб гэхэдэ, тэдэ ханал бодолнуудын мүнөөшье болотор научна талаараа удхаа гэгэжэ үгэй, үнэтэй сэнтэй байһарын гайхамжаар.

Улазы-Жаргал ДОНДУКОВ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор.

(Гүгэхэл. Эхининь мартын 12-ой дугаарта) 6. Монгол. Энэ үгэ хоёр үгэнөө Монгол гэжэ үгэнүүдхэ бии болоо гэжэ Банзаров тоолоно. «Монгол үгын бии болоһон тухай» гэгэн зохёол соогоо Доржи Банзаров илгэжэ бэшэнэ: «... энэ үгэ ямаршые бунаалтагүйгөөр Монгол гэжэ хоёр хубида таһаран хаана. Эдэ үгэнүүдэй удха шанар энэ нэрын хаанаһаа бии болоһые сэхэ заана, тусхайлан хэлбэл, энэ нэрэ тус арадай ажаһууһан голы (уһанай) нэрэнээ бии болоһон байна. Энээнэдэл адли, Салджа голы нэрээр салджуудууд, Охло голы нэрээр «Холнуудууд, Хуан-хэ гу, али Шара голы нэрээр шараголойхид гэхэ үгэ бии болоһон байна. «Монгол» гэгэн нэрын бии болоһон ушар эгээл эдэ хоёр үгөө илгэжэ тайлбарилгадана гэхэдэ, Монгол гэжэ түрүүшын үгэ монгол угсаатанай эзэд баяшуулай өөрын нэрэнүүдтэ ушарна: Бүдандар Мон-хан (Монголой хаан), Мона-Лун (Махадоданай хаан). Харин мүнөө Мон гэжэ голые дурдаха шуухаа байгаа; гэбшье энэ голые географинуудта гү, али данкартануудта олохоргүй байһади, харин гансал Мона гэжэ хадые олохобди, энэ хада Мона-хаан гэжэ ондоогоор нэрлэгдэдэг. Энэ хада Урда Монголохой Шара голы хойто эрьедэ Ордос шадар оршодог... Энэ хадын хажуугаар дурсагдаһан гол урдаха ёһотой байгаа, урдань Мон-гол гэжэ нэрлэгдэдэг байһан гол мүнөө, магад, дахинаашые тийгэжэ нэрлэгдэдэг байжа болоо. Тэрэ гол XV зуун жэлдэ энэ нэрээр нэрлэгдэдэг байһан юм, энэ баримтые гэршэлэн ушар гэхэдэ, Мона-хан хадын хажууда нүүжэ ерһэн зургаан тэмдэи (корпусууд болон союзуудай) илгэһэн хадаа нүүжэ ерһэн газарингаа нэрээр Монголчин гэжэ нэрлэгдэһэн байгаа. Иимэ баримта элирүүлһэнэнтэйгээ һүүлээр мүнөөнэй Монгол гэгэн тайлбар бэдэрэн олохо байна гэжэ бодомжолоо нэм».

Энэнтэй дашарамдуулан, Монголой эрдэмтэн Намжил-цэвэн XVIII зуун жэлдэ ажаһууһан Монголой мэдээжэ түүхэһэн Ванчанбалын Инжинаш гэгшын согсолһон «Хүхэ судар» гэдэг угай бэшэг соолоо баримтануудые абажа, «Монгол гэдэг нэрийн тухай» гэгэн өөрынгөө ном дотор илгэжэ бэшэһэн юм: «Мон гэжэ нэрэтэй гол үнэхөөрөө бии байһан, тэрэ гол Онон мүнээнэй эхининь байгаа». Монголой эрдэмтэн Намжил-цэвэн Инжинашай «Хүхэ судар» гэдэг угай бэшэг соолоо удаадахи хэлгүүдые харууһа: «Өвөр Монголын гарамгай зохёол бөгөөд түүхч Инжинаш «Хөх судар» түүхын орманы 38 дугаар хуудсанд «Ганхиадын сэ-ээ-дүн-жэн Ганму бичигт бодг Чингис хааны 45 сүүдэрт Мон нэрт голын аманд Цогцлон хаан суусан» гэж байх бөгөөд, мөн дэбтрийн тольтын тавдугаар анги 55 дугаар хуудсанд «45 сүүдэрийн ала сарын шиньн нэгэнээ Онон мөрний эх Мон нэрт голын амыг эзэлж мандал цогцлон 9 өглөө тэнгэрээс билэг гуйж сая хаан суусан бүлгэн» гэж Чингисийн хаан суусныг тодорхойлжээ. Мөн дэбтрийн 37 дугаар бүлэг, 1236 дугаар хуудсанд Чингисийн хаан сүх үеэ утсан 36 үлсыг тоочиход «Мон, Монголжибу» гэсэн аймаг орж байна. 1251 дугаар хуудсанд «Монголжибу» аймгийн эзэлсэн Мон нэрт улсын голд «Чуулган булган» гэж тэмдэглээд, цааш бичихэдэ «Монгол хэмээсэн үг энэ өдрөөс эхлэн гарсан» болой гэжэ Чингис, хаан суусан өдрөөс Монгол гэдэг нэр үүссэн гэж бичжээ».

Гэбшье зарим эрдэмтэд Банзаровай һүүлээршые тэрэнэй тайлбарилһан «Монгол» гэгэн нэрье буруушаахые оролдон юм. Жэшээн, Г.Н.Румянцев, Г.Е.Грум-Иржимайло гэгшын хэлэшые дурдаха зуураа илгэжэ бэшэнэ: «Дунда Азиин Ийльпаниин хадануудтай Мона гэжэ уула IX зуун жэлдэ монголнуудай эхэ нутагын байха аргагүй байгаа». Тухайламжын эрх зүб байһандань нэгэдэгшэн эрдэмтэ саашан илгэжэ бэшэнэ: «Мона-хан гэжэ үндэр уула тубхын түрүүндэ монголоор Мунн уула гэжэ нэрлэгдэдэг байһан юм, монгол хэлэндэ «о» үзэгэй «у» болон хубилалга үгын удха шанарай хубилһан ушартай холбоотой юм... тиймэһээ монгол мунн уула хоёр ондоо уг гарбалтай үгэнүүд мүн».

Гэбшье «монгол» гэгэн үгын уг гарбал тушаа Банзаровай баталамжые буруушаахын аргагүй. Нэгэдэхээр, «Урда Монголой хаданууд болон гол

Түхэрэн ехэ Буряади бүтэе багтаага. Түргэн уһата гол мүрэнүүг Байгал тээшээ эбхэрээ. Элдиг хужааг Хягтамни нээгээд алтан бартаагаа, Энгэр ногоон тайгая үбэр дээрээ энхэрээ. Түхэрэлжэ бэлшээн түмэн тоото адуун Түгын тала, Яруунаар түбэр-табар атаржаа. Залиршагүй мүнхэ залуу наһанайм зали дуун Загарай, Хориин залгаа боорёор амаржаа. Ньюсануудаа нээгээгүй нюрга үндэр Аха, Нуурнуудаар мэлмэрхэн нютаг оронойни зах — Гэсэрэй дошхон хүлэгэй гэхэхэн мүнхэн таха, Гэрэлтэ сагаан харын гэжэрхихэн саха. Олон бодос нээгээгүйн арюун тунгалаг аршаанууд, Огторгойһоо мүнхэлхэн огсом солгёон Хэнгэргэ. Ошожо ойронь нэгтэшье охи хүсынь туршаа гүт?

Орон гэхэйи тэрлигэй оёдол хүбөө энгэр гү! Буурал хангай Захаамин, булгата Уран-Дүшэ, Буумал шулуун байсанууд харьяа түргэн Эгдэ. Дархан солотой байхан — алташа, мүнхэшэ, Дабажа ерээл бэлигын зуун жэлүүдүг хэтэ. хайхан мишии Буряад, Ойхон ехэ зулай, Гайхал болон мүнхэлхэн Байгал — Эхэ далай. Майхан хүхэ огторгойн мандал дор ялбайн, Мянган мянган жэлүүдүг булангиргүйгөөр угталай. Ород, буряад изагууртан, оротон, хамниган — Олон олон яһатанай үлгэ болоһон орон. Онсо хайхан сагайнгаа одон мэтэ яларан, Олоһон ехэ жаргалаараа омогорхон олди баран. Багана үндэр мундирга — бартаа ехэ Хамар-Дабаан, Бархан уулын гурьба — Баргажан, Хурамхаан, Дэлхэйн шэмэг гэлсүүлхэн дэгэд холын Уланхаан, Дэрээн, Алла — уулануудай караван. Кавказһаа дутуугүй, харин, магад, үлүү Карелиһээ үлөөгүй, үшөө, магад, булюу, Убгэршэгүй домтой үлгэн тунгалаг агаар, Үүлэдһээ тээ доогуур үндэр Буряад хизаар!

Манай гайхамшагта поэт Дондок Улынтуевай «Буряад орон» гэхэн шүлэгһөө хэнгүүдые зорюута энэд үгэбэди. Ушар юуб гэхэдэ, мүнөө үедэ Буряад оронойнай бүхы аймагууд монголшуудай Шэнэ жэлые гэхэ гү, али Сагаалгание түлэг дундаа тэмдэглэжэ байна гэшээ. Хэзээ монгол хэлэтэ арадуудай Сагаалгание тэмдэглэдэг болоһон тухай түүхэдэ тодорхой мэдэн үты юм. Зүгөөр Доржи Банзаровай бэшэһэнэй ёһоор, энэ үйл хэрэг Чингис хаанай түрэхэнөө холо урид эхилхэн гэжэ мэдэнбди. Эртэ урда сагта Сагаалган гэшые намарай обоо тахилгын үедэ тэмдэглэдэг байгаа.

«Стальмост» гэхэн акционернэй бүлгэмэй соёлой-спортын байшан соо Сагаалганай долоодохи үдэр аймагууд хоорондын мүрһөөндэ илагшад сугларжа, өөһэд хоорондоо мүрһэбэ. Эрхимэй эрхимүүд зургаан үдэрэй туршада мүрһэбэ, эгээл бэрхэнүүдэд тодоруулаа. Энэ жэлэй Сагаалганда манай республикын бүхы аймагуудаа гадна Эрхүүгэй областиин Нүхэдэй, Ойхоной, Оһын, Баяндайн, Эхирид-Булгадай, Алайрай районуудай, Агын автономито округой болон Шэтын областиин Хелгын районой хүн зон хабаадаһан байна.

Сагаалганай хайндэр амаршалгын дуутаар, морин хуурай аялгаар, хоолойгоо хашан дууладаг хөөмэйн дуугаар, үлгэр үрээлгээр эхилнэ.

Удаань Сагаан үбгэн үрээлүүдые табяад, тайзан дээрэ Сагаан харын дангиные, Үхэр, Бар жэлүүдые урина. Тэдэнэр мүн лэ Буряад оронойнгоо хүн зоние Сагаалганаар амаршалан, хайн хайхан үгэнүүдээ үргэнэ. Удаа дараалан тайзан дээрэ Россин заншалта Сангхын түрүүлэгшэ, хамба лама Дамба Аюшеев, Далай ламын түлөөлэгшэ Еши Лодой римбүүшэ гэгшэд гаража, Сагаан харын маани уншан, хайндэрые арюудхана.

Соёлой-спортын ордон соо суглаарагшад Абай Гэсэрэй

дуушадый хаанаһаа гаража эрхэнэнийн мэдэхын аргагүй байба. Эгээл шимэрхүү Сагаан харын «эди шэдинүүд» ёохорой мүрһөөндэ болоһон байна. Тэндэ баһал найман команда мүрһөө.

Арадай дууигэрхэн конкурсо бэлигтэй дуушад суглаараа. Тэдэмнай хэд бэ гэхэдэ, Зүүн Сибириин соёлой болон искусствын академинин орутан Аюшын Бадма-Ханда, Хяагтын аймагай Лариса Дариева, Агын Ешин-Хорло Гомбонн, республикын 1-дэхи лицей-интернадай хурагша Согтын

ёохорнуудай аялга, үгын удха, хатарха маягын ондо ондоонууд гэшээ. Мүн энэшые, удаа Сагаалганай хайндэрэй түгэсхэдэ харагшад Түнхэнэй ёохор, Хяагтын ёохор, Сэлэнгын ёохор, Ивалгын, Шэнхээнэй, Ойхоной ёохорнуудые удаа дараалан хаража хужарлаба. Ёохорой конкурсо республикын 1-дэхи лицей-интернадайхид, ойхонойхид аб адли сэгнэлтэ абажа, түрүүшын хуурида гараба.

Сагаан харын дангина гэхэн мүрһөөн Сагаалганай гол хуури эээлдэг болонхой гэшээ.

бүхэшүүл эгээл эрхим абарга бүхээ элирүүлхээ суглаараа.

Дуу хатарай хэмжээ ябуулгануудта орходоо спорсменүүдэй арга боломжо, хүсэ шадал тэнсүү байгаа. Харин тинхэдэ дуунай конкурсо Хориин талаһаа хонишон басаганай ерээд, дуулажа байхадань, хажуудань мэргэжэлтэй дуушанай хангюурдажа байха гэшээ та ондоо хэрэг ха юм. Зүгөөр тэрэ хонишон басаган харагшадый урма зориг бадаруулан, түрүү хууринуудай нэгые эээлжэ шадаа.

БАРДАСТАЙ НАЙХАН БАР ЖЭЛЭЭ БАРАНДАА ЗОЛГОН БАРААЛХАБА ЛЭ!



арюун нангин тугые хүл дээрээ зогсон ёһолно. Тиигээд лэ Сагаалганай мүрһөөнүүд эхилсэбэ. Нэн түрүүн амаршалгын конкурсо болоһон байна. Энэ конкурсо республикын үндэһэн 1-дэхи лицей-интернадайхид, Буряадай хүдөө ажыхын академинихид аб адли балнуудые абажа, нэгдэхэ хуури хубаалдаба. Тэдэ коллективүүд олон арбаад хабаадагшадһаа бүридэжэ, хатар наадаараа, аялга дуунуудаараа, үрээлэнгээ үгэнүүдээр сугларгашадта хайшаагдаа. Мүн лэ энэ конкурсо Алайрай, Яруунын, Хэжэнгын аймагайхид бэлиг шадабария харуулба. Тинхэдээ тэдэнэр нютаг нютагайнгаа түрүүшүүдые омогорхон дурдана. Жэшээнь, Хэжэнгын аймагы абажа харабал, суута ламанар, хубилгаанууд Сандан Цыденов, Эрдэни-Хайбзан Галшиев, Бидия Дандарон, Советскэ Союзай Герой Дарма Жанаев, Социалис Ажалай Герой Цокто Номтоев, уран бэлигтэн Хоца Намсараев, Чойжинима Генинов, мүн тэдэнэй хойноһоо дахаһан олон арбаад уран зохёолшод, артистнар, композиторнууд, эрдэмэй 17 доктор, 61 кандидат гэхэ мэтэ ороно. Теэд ямаршые аймаг абажа харабал, нимэрхүүл байха. Энэмнай хадаа буряад арадай бүхы дээрээ бэлигтэйиень гэршэлнэ.

Удаань Сагаан харын үрээлнүүдэй конкурсо болобо. Энэ жэлэй эгээл эрхим үрээлшэ гэжэ Загарайн аймагай түлөөлэгшэ Эрдэни-Дари Бадмаевна Доржиева тодорбо гэшээ. Мүн Кабанскын аймагһаа ерэхэн заарин бөө Борбоев тусхай шанда хүртэбэ.

Арадай дуунай мүрһөөндэ найман хүн хабаадаа. Урдахи зургаан үдэрэй илагшад хабаадабал, зургаан лэ хүн байха зэргэтэй нэн. Теэд үшөө хоёр



Дашима, Хэжэнгын Валентина Дамбуева, Хориин Номин Батомункуева ба бусад болоно. Энэ конкурсо адлирхүү бэлигтэй дуушад хабаадажа, түрүүшын хуури эээлхын тула Ешин-Хорло Гомбонн, Согтын Дашима, Номин Батомункуева гэгшэд 5-6 дунуудые удаа дараалан дуулаха баатай болобо. Зургаандахи дуун дээрээ республикын 1-дэхи лицей-интернадай хурагша, 13 набатай Согтын Дашима шалгаржа, Сагаалганай гол шагналда хүртэбэ.

Ёохорой мүрһөөн... Буряад ард гэшээ хэр угһаа хойшо гар гараа барилсан, дүхэригээн наададаг байһан юм. Энэ нааданин бөөгэй шажанһаа эхитэй гэжэ зарим эрдэмтэд тоолодог. Аймаг аймагай

Энэ Сагаалганай түгэсхэдэ эгээл сэрхэнүүд, эгээл гоёор дууладаг, хатаргад басагад мүрһэбэ. Тэдэмнай хэд бэ гэхэдэ, Хэжэнгын Долгор Будажапова, Яруунын Саран Дамбаева, Ойхоной Оля Шотхоева, Буряадай хүдөө ажыхын академинин Зоригма Цыбикова, республикын 1-дэхи лицей-интернадай Дарима Дымчикова, Сэлэнгын Долгор Эрдынеева гэгшэд болоно. Үсэд нэтэрүү тэмсэлэй түгэсхэдэ

Гар даралган. Эгээ түрүүн тайзан дээрэ бээдэ няалдаһан хубсаһандаа багтахаар бэшэ балсануудтай хүбүүд, хубсаһа хунар угаахадаа, арһа шүрбэлэ элдэхэдэ, шүүһыень гаргажархихаар бэлэн эхэнэрнүүд гаража, хүсэ шадалаа туршалсабад.

Хэрбээ буряад барилдаанда томо бээтэй хүбүүд бэшэнэй урда зааханье наа, үлэмжэтэй байгаа наа, харин гартаа хүсэтэйшүүлые абаһаар элирүүлхын аргагүй. Энэшые удаа эршүүлэй дунда түгэсхэлэй уулзалгада бээер томошые бэшэ БГСХА-гай А.Каменский, Кабанскын М.Максимов хоёр уулзажа, хоёрдохинь нүгөөдннгөө гардаража, илалта туйлаа.

Эхэнэрнүүдэй дунда Нүхэдэй Ю.Олзоева Сэлэнгын З.Ринчиновае илажа, түрүү хуури эээлээ.

Шагай. Эндэ Шэнхээнэй Бимбатай тулаха хүн одоогүй.

Шатар. Хюлгэ дээрэхи тулалдаануудта шуһан адхарагүйшые наа, нилээд хүлэн адхархан байха. Нааданай дүнгүүдээр Баргажанай, Ойхоной ба Түнхэнэй шатаршад түрүүшын гурбан хуури эээлээ.

Урга таталга. Эндэ эгээл томо шэгнүүртэй, хүсэ шадалтай хүбүүд хабаадаа. Барилдаанда агшан зуурын хоорондо шүүгдэшэхээр, харин эндэ шүүгдэжэ, шэрүүлжэ байһанаа яһала удаан саг соо мэдэрхээр. Тулалдаан боложол байгаа нэн. Теэд хүүлэй хүүлэе гаража ерэхэдэ, илагшань одоохобо болёод байгаа. Ушар юуб гэхэдэ, хэдэн команданууд адли очкотой байшоо. Арсаалданай боложо байхада, мүрһөөнэй ахамад судья В.М.Сыдеев арга хургын оложо, эхинһээнь гурбан командануудые уулзуулжа, одоол хуури хууриарнь табяа. Тинхэдэ мухар шэбэрэйхид түрүү хуурида, Ойхоной ба Баргажанай команданууд удаадахи хууринуудта гараа.

Барилдаан. Хибс дээрэ үни хүлээгдэһэн барилдаан эхилжэ, хүдэр шамбай хүбүүд бэе бээе бүдэрүүлээ унагажа мэдэнээ. Теэд олонхи зон Хурамхаанай бүхэ Ж.Элбеновэй шүүхы нааданһаа урид тухайлжа байгаа ёһотой. Энэ бүхэ хүүлэй хэдэн жэлэе бүхэ шахуу мүрһөөнүүдтэ илажа гараа. Энэшые удаа тэрэнтэй тэмсэхэ хүн одоогүй. Гансал Алайрай С.Молоткин бага зэрэг тулалсабашые, бэшэндэ адли бүдэрхэ баатай байшоо.

Иигэжэ Аргадын бүхэ Жаргал Элбенов арадаа хамаг бүхэшүүлые үлөөжэ, Сагаалганай абарга бүхэ болоо. Буряадайманай бүхэшүүл Бар жэлые нигэжэ баяртай утгаба.

А.БАЛЬЖИНИМАНОВ,
Л.ГЕРГЕНОВ,
манай тусхай корреспондент
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Сагаалганай хайндэрэй үедэ.
Г.САМБЯДОВАЙ,
А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.



«Хүүгэн» болон бусад шүлэгүүдтэй танилсадаг гэжээ.

Хэбэд номхон Хэжэнгын эгээл дээдэ, эхин нютаг болодог Хөөрхэдэ Ц.Н.Номтоев түрэн юм.

Улаан хадын торгон оройхоо

Хойто намарын Хөөрхын Соолгото нютагхаа Хэжэнгын хургуулида бодхуулаар ябашоо бэлэйб».

Хэжэнгэд хураһанайнгаа удаа Цокто Номтоевич Хори ошожо, долоон жэлэй хургуулида ороһон юм. Энэ хургуули дүүргээд, нютагаа бусаба. Нютагаархидын

зурагланхай.

Агуу Илалтын 50 жэлэй ойдо зорюулагдан теле-дамжуулгын үедэ Цокто Номтоевич гайнай жэлүүдтэ бэшэһэн дневник соохи баримтанууды роман соогоо хэрэглэһэн тухайгаа хэлэнэ хэн. Романай «Даңн» гээд нэрлэгдэһэн бүлэг соо

Энэ номдо уран зохёолшын 5 расказ оруулагданхай юм.

Буряад литературын үндэһэ хуури табигшадай нэгэн болохо Х.Н.Намсараев Цокто Номтоевич хуби заяанда горитой нүлөөлөө гэжэ ханамаар байдаг. Хэнэй дурагхалаар, ямар аргаар хургуулида ошоһон тухайн дээрэ дурдагдаа хэн. Мүнөө Ц.Н.Номтоевич үшөө нэгэ хөөрөөе дурагхаламни: «Хориун хургуулида хурахадаа, хургуулиһаа холо, базаарай баруун үзүүртэ байдаг байгаа. Нэгэ үглөөгүүр оройтожо, хамта ябадаг ойгуурхи нүхэдгөө гээгдэшоод, гансааран гаража ябааб. Гол гудамжаһаа гаража, хургуули тээшээ гогорходоо, Хоца Намсараевичтай уулзажа, хамта ябаха баатай болобо. Хоца Намсараевич энэбхилэн:

- Шиниц урдахаа бүлэг хурагшаг шууялдаһаар үнгэрөө, носолдоно, сүүмхээрээ сохилдоно, нэгээ шорой соо унагажа гарана. Үдэр бүри ишгэжэ ябаа хаань, хубсаһанһаань юун үлэхэ юм даа. Ши, Цокто, томоотой янзаар гансаараа ябана ха юмши! Гансаараа номоо дабтажа, шүлэгөө нэлбэжэ, ород үгэ сээжэлдэжэ ябахадга, ёһоор ааб даа. Номоо гаргаад харахадгаһа, хэн хаалта хэбэ гээшэб? Ородоор дуугаржа, аман соогоо шологоножыше ябаа хаа, хэлэ аман нугарха ха юм. Эрдэм шудалха хүсэлтэй хүн хээрэше, харгыдаше номоо үзэдэг юм, - гээ хэн.

Хожомын ханахадам, тэрэ хэлэһэн үгэнь ёһотой багша хүнэй сэсэн хургаал-наһанай үрэл байгаа агша».

Цокто Номтоевич «Быстроногий» гэнэн номоо намда бэлэглэхэдэ, ишгээ бэшээд, гараа табяа хэн: «Залуу нүхэр Доржи, тандаа дурасхаал болгон, амжалта хүсэн баригша Ц.Номтоев».

Тишхэдэ «Байгаали баян» гэнэн номоо барюулхадаа: «Залуу журналист, ерэхэ сагай-уран зохёолшо Доржи Дабаевичта амжалта болон үлзы хэшэг хүсэн баригша үбгэн Ц.Номтоев» гэжэ бэшэһэн юм.

Цокто Номтоевичой эгэ бэшэһэн үгэнүүдыень ямаршы бэлэгһээ үнэтэй сэнтэйгээр, намда хэлэһэн сагаан сэдьхэлэйн хүсэл зорюулга гэжэ ханан, баясан ябадаг хүм.

Баян байгаалингаа шэнээр багаран халбаржа байһан хайхан хаһада түрэнһэн манай ахамад уран зохёолшо, поэт Цокто Номтоевич эрьен бусаһан энэ Сагаалганда буряадаараа 89 наһатай болобо ха юм. Ушар тиимэһээ Цокто Номтоевичто үшөө ута наһа, удаан жаргал, үшөө олон хайхан хабарнуудые утахыень сагаан сэдьхэлээ хүсэхэ байна.

Доржи ДАМБАЕВ, поэт, «Буряад үнэн» газетын Хориун аймагтахи корпунктые даагша.

Бууралһаа үгэ дуула

ҮБГЭН ЗОХЁОЛШЫН ҮЛЗЫ ХЭШЭГ НАЙХАН ЛЭ!

(Буряадай арадай уран зохёолшо Ц.Н.Номтоев тухай тэмдэглэлнүүд)

Уруугаа шэртэн, хайхашаан зогсоном. Хүсөөтэ, Соолгото, Юүгтэ, Сахюуртаһаа Хужарта, Шэбэртэ хүрэтэр харанам...

Соолгото гэнэн эсэгынгээ буусгада арбаад хүрэтэрөө үдэһэн юм. Тишгээд аяар арба гараһан хойноо анха түрүүн хургуулиин богоһо алхан байдаг. Энээн

залуу хүбүүе эрдэм номтой хүн гэжэ хүндэлдэг байгаа. Суглаан болоходо, бэшээшээр заагагүй хунгаха. Залуушуулай наадан болохонь, үгэ хэлэхыень гү, али ямар нэгэн шүлэг уншахыень гуйдаг хэн. Хоца Намсараевичай «Үбгэн гэлэнэй үгэ» болон бусадые, мүн өөрынгөө



тэдэнь оруулагданхай гэжэ ойгохоор байна.

Нэгэтэ Цокто Номтоевич манай таһагта ороходоо, гартаа хүри-улаан гадартай аад, үргэн хууяһануудтай нимгэхэн ном баринхай хэн. Энэ өөрын бэшэһэн номын «Хурдан хүлтэ» («Быстроногий») гэнэн гаршагтай, ород хэлэн дээрэ байба. Энэ ном 1991 ондо Москва хотодо «Хүүгэдэй литература» хэблэлдэ 10000 хэһэгээр барлагдан юм.

Номын олон тоото үнгэтэ гоё зурагуудаар шэмэглэгдэнхэй. Хурдан хүлэе унаһан хүбүүн номой гадарта зурагданхай. Ногоон дайдаар бэлэһэн адуун хүрэг, хөөрхэн тугалнуудые эрхэлүүлжэ, хүзүү, бойногыень маажжа хууһан адууһан хүбүүн, гаһа зуугаад, үхибүүдэй дунда хууһан үбгэжөөл, эрэхэн малаан тугалнуудта хүмбэй, угжажа байһан басаган хүбүүн-хоёр, хураар харбаха, моригдой урилдаха үе, хула, зээрдэ, хээр моригдой гүрэ зурагууд нюдэ баясуулаар.

Ном соохи зурагууды анхарыш, - гэжэ Цокто Номтоевич хэлээ хэн. - Үнэхөөрөөл, буряад хүбүүд, басагадые ямар шадамараар зураа гээшэб? Энэ Горячев гэжэ зураашада ехэ найнише хүргэхэ ёһотойлби. Уужам орон соогуурнай энэ ном аяар суун мянган хэлэгээр тараба ха юм. Бусад яһанай багашуул, аха зоншые буряадууд тухай мэдэхэ болог лэ даа. Сэдьхэлээ баясамаар байна.

Ахамад зохёолшынгоо түлөө бидэ зүрхэ сэдьхэлээ мүн баяса бэлэйбди.



тухайгаа Цокто Номтоевич ишгэжэ бэшэнхэй: «...Хоца Намсараевич намда хандаба:

- Зай, Цокто, хэды наһатай болобош?

- Арбан дүрбэ наһатай.

- хургуулида хурана гүш?

- Угы.

- хургуулида ошохо юм ааб даа. Шиниц үетэнһөө хургуулида ошожа байна.

Хөөрхэхөөтнай Дансаран, Нагмит, Гүрэ хурана.

- хургуулида ошодог ха гэжэ ханагшаб. Ошохо дуратайб.

- Дуратай хаа, ошохо янаш? Али гэртэхинши табинагүй гү? Малаа адуулгаад, ишгээд орондоо улаашан болгохоо ханаад, табихашыегүй байжа болохо.

Гэртэхинһээ бодоод ябашада яаха юм? Генинов энэ жэл дасанһаа бодоод ябашоо ха юм. Ямар бодолтой хүбүүн гээшэб. Ши юүгээр дутаабиш? хураха хүсэл, ном ойлгохо бэлиг байгаа хаань, хургуули хэхэ хэрэгтэй. Хүсэхэн мэлхэй галайе гаталдаг юм шуу. Үни урданыше хэсүү сагта хураха хүсэлтэй хүбүүд Петербург, Баруун Жуу ябагаар ябашадаг байһан юм шуу. Мүнөө хажуудаа хургуулитай байжа, ошохогүй гэжэ юун гээшэб?

Энэ хөөрэлдөөн минии сэдьхэлдэ үни удаан, бүхэли зундаа бодол түрүүлээ.

шүлэгүүдые Цокто Номтоевич уншадаг байһан юм.

Цокто Номтоевич Яруунагд түбхинөөд, Эгэтэдэ, Үльдэргэдэ олдн жэлдэ багшалһан гээшэ.

Габьяатай ажал хүдэлмэриингөө түлөө Социалис Ажалай Геройн үндэр нэрэ солодо хүртэнхэй гүб даа. Тэрэ үедэ эрхим зохёолнуудаа бүтээжэ ябаа.

Үглөөгүүр Эгэтэһээ мордохош,

Үдэшөөр Нохоони буушаш.

Үбэр-Сүмбэр үгсэхэш, Ара-Жалга уруудахаш.

Эржэгэр мөөрөөр тамгалагдаагүй

Эмээлтын зүргөөр галгюулхаш.

Даландань урһан ногоон

Дүрөөдэш хүрэн эльбэхэ...

Далаад онуудай эсэстэ Цокто Номтоевич «Тайгын мурэн - Битим» гэнэн романаа бэшэжэ дүүргээ хэн.

Роман соогоо уран зохёолшо буряад хүбүүн Золто Поповой хуби заяа харуула.

Тишхэдэ манай эндэ хубисхалай яагаад болоһые, ород болон буряад арадуудай хани барисаага ямараар батадхан нүхэсэһые, орон нютагайнгаа түүхэтэ хэрэгүүдтэ эндэхи зоной хабаадаһые найруулан

«Буряад үнэн» газетын «Белой болон хургуулиин таһагай үүдэн нээгдэжэ, итайһан сэхэ нюргатай, азайд гэхэн харасатай, үүрал болоһон толгойтой бгэн орожо ерээ хэн.

Дурсагдагша газетын халагша корреспондент, оэт Булат Намдакович Канчипов стол дээрээ тонгойгоод, сүлөөгүй эшэжэ хууһанаа, ороһон үнише адаглаһаар, хууриһаа уга харайжа бодоод:

- Үү, Цокто Номтоевич! эшээ гаража хуугты, - гэн, ара дэлгээн байгаагша хэн.

Буряад оронойнгоо мүнөө еын ахамад уран зохёолшо, ээдые түрүүшынхые хоёр юдөөрөө хаража байһандаа элэшгүй ехээр хардашоод хуугаа хэн хаб.

Сожомын, үдэшэлэн үдэлмэриһөө гэртээ тарихадаа, энэ уулзалгатай хин ухаандаа оруулжа, шихабтар баяртай ябаһанаа гээгээ бэлэйб.

Намайе үбгэн, поэдтэй булат Намдакович танилсуулба.

- Аа, Удын Буламайб гэнэ үш? Зай, зай, болоо, болоо, гээгшэ хэн.

Тишгээд хоолойгоо хашан тагад, үбгэн янзаар таралгүйхэнөөр Цокто Номтоевич үгэ хүүрээ гэлгээн, манай таһаг соо тала удаан хуугаа бэлэй.

хүүлдэ Цокто Номтоевичой гаража ошоһон хойно манай таһагые даагша, Буряадай арадай поэт Цырендулма Цыреновна Дондогой, Булат Намдакович Жанчипов гэгшээдэй ахамад зохёолшо тухайгаа дулаан үгэнүүдээр хөөрһыень би анхаралтайгаар шагнажа хуугаа бэлэйб.

Оройхон үдэшэлэн гэртээ үдэр болоһон уулзалгатай толгой соогоо дахин дахин эрьюулжэ, Цокто Номтоевичой зохёохы ажал тухай мэдэхэ юмээе ханаандаа оруулан хуугаа хэм...

Эхин классуудта хурахадаа, Цокто Номтоевичой яһала олон шүлэгүүдые уншаһан, сээжээр мэдэхэ болоһон байхабди.

Улаан наран аргаахан уулын дээгүүр бултайжа, Ажалай хайхан үдэрэй Арюухан үглөө игааба.

Толоото торгон нэмжээдэ, Зэрэгээтэ дуулим талада

Колхозой олон хүрэг Хушууран нэбшыжэ бэлшэбэ.

Мүнөө үеын эдир хурагшаг ахамад поэдэй «Огорд», «Майн Нэгэн»,

ПРОГРАММА ТЕЛЕ-РАДИОПЕРЕДАЧ

с 23 марта по 29 марта 1998 года



23, ПОНЕДЕЛЬНИК

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 Т/с "Роковое наследство".
11.00 Поле чудес.
11.55 Т/с "Зал ожидания".
13.00 Новости.
13.15 Вместе.
14.05 Л. Быков в х/ф "Максим Перепелца".
16.00 Новости.
16.20 М/с "Розовая пантера".
16.45 Марафон-15.
17.05 Звездный час.
17.40 Т/с "Новые приключения Робин Гуда".
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света.
19.00 Новости.
19.20 Т/с "Роковое наследство".
20.05 Час пик.
20.30 Угадай мелодию.
21.00 Человек в маске.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Т/с "Зал ожидания".
23.50 Фильм А. Невзорова "Чистилце".
01.55 Новости.

КАНАЛ "РОССИЯ"

08.00 М/с "Морские псы".
08.15 Проснись!
08.30 Вести.
09.00 Дежурная часть.
09.15 Товары - почтой.
09.20 "Стронг" представляет...
09.25 На заметку.
09.30 Графоман.
09.40 Д/ф для детей "Расмус Холмс - сыщик" (Дания).
09.55 Мультфильмы.
10.25 Православный календарь.
10.30 Планета СПОРТ.
11.05 Т/с "Санта Барбара".
12.00 Вести.
12.30 "Аншлаг" и Ко.
13.30 О. Табаков, М. Яковлева в муз. сказке "Раз, два - горе не беда".
15.00 Вести.
15.35 Т/с "Женщина".
16.35 Т/с "Маленький бродяга".

БУРЯТСКОЕ ТВ

17.00 Мультфильмы.
17.30 Реклама.
17.35 Мультфильмы.
18.10 Телетайп.
18.40 Телетайп.
18.45 Байгал.
19.00 Буряад орон.
20.00 Республиканские новости.
20.30 Панорама.
20.55 Реклама.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.30 Подробности.
21.45 Т/с "Санта Барбара".
22.45 СВ-шоу.
23.20 Т/с "Петербургские тайны".
00.30 Вести.
00.55 Дежурная часть.
01.10 Авто-шоу:
01.40 Товары - почтой.

ОТВ

07.00 Музыка на СТС.
07.30 Красный угол.
08.00 К вашему сведению.
08.30 Т/с "Странная семейка".
09.00 М/с "Черный Плащ".
09.30 М/с "Русалочка".
10.00 Т/с "Мелроуз Плейс".
10.55 Рек-парад.
11.00 Т/с "Даллас".
16.00 Мультфильмы.
16.30 Т/с "Голова Германа".
17.00 Музыкальный проспект.
17.30 Из цикла "Писатели России".
18.00 События дня.
18.10 Клип-презент.
18.30 Сокровища народного творчества.
19.00 Т/с "Бевверли Хиллз".
20.00 Двадцать ноль-ноль.
20.25 Рек-парад.
20.30 За газетной строкой.
21.00 Т/с "Мелроуз Плейс".
21.55 Рек-парад.
22.00 Т/с "Даллас".
23.00 Т/с "Следы во времени".

НТВ

10.00 Анонс. Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич".
10.50 TV-сом. Телегазета.
11.00, 11.30, 12.00, 12.30, 13.00, 13.30, 14.00 Сегодня.
11.15, 13.45 Криминал.
11.20, 12.50 Я - телохранитель.
11.35 Карданный вал.
11.40 Градусник.

11.50, 13.20 Впрок.
12.15 День в истории.
12.20, 13.15 Час Быка.
12.25 Сегоднячко.
12.35 Живые новости.
12.40 Мультфильм.
13.35 Большие деньги.
13.50 Новости шоу-бизнеса.
14.05 Т/с "Крутой Уокер. Правосудие по-техасски".
15.00 Сегодня.
15.10 Вчера в "Итогах".
16.10 Итоги. Спорт.
16.40 Итого.
17.00 Сегодня.
17.20 Старый телевизор.
18.50 TV-сом. Телегазета.
19.00 Анонс. Сегодня.
19.20 TV-сом. Муз. поздравления.
20.00 Т/с "Крутой Уокер. Правосудие по-техасски".
20.50 TV-сом. Телегазета.
21.00 Итоги.
22.10 Е. Сидихин, И. Тальков в х/ф "За последней чертой".
24.00 Сегодня.
00.35 Д/с "Мафия".

АРИГ УС

16.00 Мультфильмы.
16.25 Любись - смотри.
16.40 Диск-канал.
17.00 ТСН-6.
17.10 Дорожный патруль.
17.20 Т/с "Новый Геркулес".
17.50 Благая весть.
18.20 Т/с "Третья планета от Солнца".
18.50 Муз. подарок.
19.05 Нон-стоп лист.
19.10 Аптека.
19.20 Любись - смотри.
19.30 Восточный экспресс.
19.45 Скандалы недели.
20.15 Нон-стоп лист.
20.20 Спорт недели.
20.50 Дорожный патруль.
21.00 Восточный экспресс.
21.15 Нон-стоп лист.
21.20 Х/ф "Песочные часы".
23.00 Обзоратель.
24.00 Теледискотека "Партийная зона".

РАДИО

6.12 "Земля родная". Беседа за "круглым столом" - "Как готовимся к посевной".
6.35-6.45 Информация, объявления.
6.45-7.00 "Будни энергетиков Бурятии".
7.12 Интервью-напоминание Государственной налоговой инспекции.
7.15 "Анфас". В программе: "Курорты Бурятии". С участием главных врачей курортов "Аршана" и "Горячинска" В.И. Сонголова и А.Н. Шумилова.
7.40-8.00 Радиостудия "Биракан". Радиоочерк "Я родом из тыманчей".
12.00-12.10 Дневной выпуск новостей "Короткой строкой".
19.12 Республиканские известия (выпуск на бур. яз.).
19.25 "У микрофона - учитель".
19.40-19.55 Республиканские известия (выпуск на рус. яз.).

24, ВТОРНИК

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 Т/с "Роковое наследство".
11.00 Человек в маске.
11.45 Домашняя библиотека.
11.55 Т/с "Зал ожидания".
13.00 Новости.
13.15 Вместе.
14.00 Приключенческий фильм "Одиссея капитана Блада", 1 с.
15.20 Смехопанорама.
16.00 Новости.
16.20 М/с "Розовая пантера".
16.45 Мультфильм.
16.55 Счастливый случай.
17.40 Т/с "Новые приключения Робин Гуда".
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света.
19.00 Новости.
19.20 Т/с "Роковое наследство".
20.05 Час пик.
20.30 Угадай мелодию.
21.00 Тема.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Т/с "Зал ожидания".
23.50 Док. детектив "Утром погибнет город".
00.35 Новости.
00.45 Киану Ривз в х/ф "Мой личный штат Айдахо".

КАНАЛ "РОССИЯ"

08.00 М/с "Морские псы".
08.15 Проснись!
08.30 Вести.
09.00 Дежурная часть.
09.15 Товары - почтой.
09.20 "Стронг" представляет...
09.25 На заметку.
09.30 Графоман.
09.40 Фильм для детей "Королевство Симона" (Швеция).
09.55 Мультфильмы.
10.25 Православный календарь.
10.30 Планета СПОРТ.
11.05 Т/с "Санта Барбара".

12.00 Вести.
12.30 Т/с "Петербургские тайны".
15.00 Вести.
15.35 Т/с "Женщина".
16.30 Т/с "Маленький бродяга".

БУРЯТСКОЕ ТВ

17.05 Мультфильмы.
18.15 Реклама.
18.20 Детский хор "Кантилена".
18.45 Авоська.
19.00 Байгал.
19.15 Телетайп.
19.20 Улгур.
19.40 Дела деревенские.
20.00 Республиканские новости.
20.25 Телетайп.
20.30 Пульс.
20.55 Реклама.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.30 Подробности.
21.45 Т/с "Санта Барбара".
22.50 Довгань-шоу.
23.25 Т/с "Петербургские тайны".
00.30 Вести.
00.55 Дежурная часть.
01.10 Звуковая дорожка.
02.10 Товары - почтой.

ОТВ

07.00 Двадцать ноль-ноль.
07.30 Суурьян.
07.40 За газетной строкой.
08.10 Музыка на СТС.
08.30 Т/с "Странная семейка".
09.00 М/с "Черный Плащ".
09.30 М/с "Русалочка".
10.00 Т/с "Мелроуз Плейс".
10.55 Рек-парад.
11.00 Т/с "Даллас".
16.00 Мультфильмы.
16.30 Т/с "Голова Германа".
17.00 Подъем переворотом.
17.30 Из цикла "Писатели России".
18.00 События дня.
18.10 Клип-презент.
18.30 Сокровища народного творчества.
19.00 Т/с "Бевверли Хиллз".
20.00 Двадцать ноль-ноль.
20.25 Рек-парад.
20.30 Слово за слово.
21.00 Т/с "Мелроуз Плейс".
21.55 Рек-парад.
22.00 Т/с "Даллас".
23.00 Т/с "Следы во времени".

НТВ

10.00 Анонс. Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич".
10.50 TV-сом. Телегазета.
11.00, 11.30, 12.00, 12.30, 13.00, 13.30, 14.00 Сегодня.
11.15, 13.45 Криминал.
11.20, 12.50 Я - телохранитель.
11.35 Карданный вал.
11.40 Градусник.
11.50, 13.20 Впрок.
12.15 День в истории.
12.20, 13.15 Час Быка.
12.25 Сегоднячко.
12.35 Живые новости.
12.40 Мультфильм.
13.35 Большие деньги.
13.50 Новости шоу-бизнеса.
14.05 Т/с "Крутой Уокер. Правосудие по-техасски".
15.00 Сегодня.
15.15 Криминал.
15.35 Русский век. Николай Сличенко.
16.00 Пойми меня.
16.30 Дог-шоу.
17.00 Сегодня.
17.20 Герой дня.
17.35 Улица Сезам.
18.00 Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич".
18.50 TV-сом. Телегазета.
19.00 Анонс. Сегодня.
19.20 TV-сом. Муз. поздравления.
20.00 Т/с "Крутой Уокер. Правосудие по-техасски".
20.50 TV-сом. Телегазета.
21.00 Сегодня.
21.20 TV-сом. Сейчас.
21.45 Футбольный клуб.
22.10 Брюс Ли в боевике "Брюс и кун-фу монастыря Шаолинь".
24.00 Сегодня.
00.35 Д/с "Мафия".

АРИГ УС

16.00 Мультфильмы.
16.25 Любись - смотри.
16.40 Диск-канал.
17.00 ТСН-6.
17.10 Дорожный патруль.
17.20 Т/с "Новый Геркулес".
17.50 Благая весть.
18.20 Т/с "Третья планета от Солнца".
18.50 Муз. подарок.
19.05 Нон-стоп лист.
19.10 Аптека.
19.20 Катастрофы недели.
19.55 Мы и налоги.
20.10 Т/с "Бавилон-5".
21.00 Нон-стоп лист.
21.05 Акулы политпера: Людмила Нарусова.
22.00 Дорожный патруль.
22.10 М. Дуглас в х/ф "Падение".
24.00 Диск-канал.

РАДИО

6.12-7.00 Программа "Утро Бурятии".
7.15 "Введение в Храм".
7.20 "Народный Хурал: дела, заботы, проблемы".

7.40-8.00 "Школа: разговор на актуальную тему". В передаче принимают участие директор Саган-Нурской средней школы Мухоршибирского района Г.М. Гармаева и глава администрации поселка Л.А. Ким.
12.00-12.10 Дневной выпуск новостей "Короткой строкой".
12.10-13.00 Музыкальная передача "Звезды бурятской оперы".
19.12 Республиканские известия (выпуск на бур. яз.).
19.25 "Радиобиблиотека". Рассказ Р. Белогазовой "Страстная неделя".
19.40-19.55 Республиканские известия (выпуск на рус. яз.).

25, СРЕДА

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 Т/с "Роковое наследство".
11.05 Тема.
11.45 Домашняя библиотека.
11.55 Т/с "Зал ожидания".
13.00 Новости.
13.15 Вместе.
14.00 Х/ф "Одиссея капитана Блада", 2 с.
15.25 Футбольное обозрение.
16.00 Новости.
16.20 М/с "Розовая пантера".
16.45 Классная компания.
17.15 Зов джунглей.
17.40 Т/с "Новые приключения Робин Гуда".
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света.
19.00 Новости.
19.20 Т/с "Роковое наследство".
20.05 Час пик.
20.30 Золотая лихорадка.
21.10 Человек и закон.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Т/с "Зал ожидания".
23.50 Футбол. Сб. России - сб. Франции.
01.40 Новости.

КАНАЛ "РОССИЯ"

08.00 М/с "Морские псы".
08.15 Проснись!
08.30 Вести.
09.00 Дежурная часть.
09.15 Товары - почтой.
09.20 Медицинский вестник.
09.25 На заметку.
09.30 Графоман.
09.40 Д/ф для детей "Сиан - девочка-регентка" (Англия).
09.55 Мультфильмы.
10.25 Православный календарь.
10.30 Планета СПОРТ.
11.05 Т/с "Санта Барбара".
12.00 Вести.
12.35 Т/с "Петербургские тайны".
13.30 Фильм для детей "Каченка и призраки" (Чехия, Германия, Австрия).
15.00 Вести.
15.35 Т/с "Женщина".
16.30 Т/с "Маленький бродяга".

БУРЯТСКОЕ ТВ

17.00 Мультфильмы.
17.55 Реклама.
18.00 Информ.-муз. программа.
18.25 Бамбаахай.
18.55 Телетайп.
19.00 Байгал.
19.15 Балет Санкт-Петербурга.
19.35 Художественный байдал.
20.00 Республиканские новости.
20.25 Телетайп.
20.30 Ярмарка рабочих мест. Итоги. Прямой эфир.
20.55 Реклама.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.30 Подробности.
21.45 Т/с "Санта Барбара".
22.50 Сам себе режиссер.
23.25 Футбол. Товарищеский матч. Сб. Германии - сб. Бразилии. 1-й тайм.
00.30 Вести.
00.55 Футбол. Товарищеский матч. 2-й тайм.
01.45 Дежурная часть.
02.00 Живая коллекция.
03.00 Товары - почтой.

ОТВ

07.00 Двадцать ноль-ноль.
07.30 Суурьян.
07.40 Мир Леонида Андреева.
08.10 Музыка на СТС.
08.30 Т/с "Странная семейка".
09.00 М/с "Черный Плащ".
09.30 М/с "Русалочка".
10.00 Т/с "Мелроуз Плейс".
10.55 Рек-парад.
11.00 Т/с "Даллас".
16.00 Мультфильмы.
16.30 Т/с "Голова Германа".
17.00 XX век. Страницы футбола.
17.30 Из цикла "Писатели России".
18.00 События дня.
18.10 Клип-презент.
18.30 Порядок.
19.00 Т/с "Бевверли Хиллз".
20.00 Двадцать ноль-ноль.
20.25 Рек-парад.
20.30 Слово за слово.
21.00 Т/с "Мелроуз Плейс".

21.55 Рек-парад.
22.00 Т/с "Даллас".
23.00 Т/с "Следы во времени".

НТВ

10.00 Анонс. Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич".
10.50 TV-сом. Телегазета.
11.00, 11.30, 12.00, 12.30, 13.00, 13.30, 14.00 Сегодня.
11.15, 13.45 Криминал.
11.20, 12.50 Я - телохранитель.
11.35 Карданный вал.
11.40 Градусник.
11.50, 13.20 Впрок.
12.15 День в истории.
12.20, 13.15 Час Быка.
12.25 Сегоднячко.
12.35 Живые новости.
12.40 Мультфильм.
13.35 Большие деньги.
13.50 Новости шоу-бизнеса.
14.05 Т/с "Крутой Уокер. Правосудие по-техасски".
15.00 Сегодня.
15.15 Полицейские будни.
15.30 Герой дня без галстука.
16.00 Пойми меня.
16.30 Куклы.
16.40 Среда.
17.00 Сегодня.
17.20 Футбольный клуб.
17.45 Герой дня.
18.00 Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич".
18.50 TV-сом. Телегазета.
19.00 Анонс. Сегодня.
19.20 TV-сом. Муз. поздравления.
20.00 Т/с "Крутой Уокер. Правосудие по-техасски".
20.50 TV-сом. Телегазета.
21.00 Сегодня.
21.20 TV-сом. Сейчас.
21.30 TV-сом. Ровесник.
21.50 Впрок.
22.00 Криминал.
22.10 Брюс Ли в боевике "Брюс и кун-фу Дракона".
24.00 Сегодня.
00.40 Д/с "Мафия".

АРИГ УС

16.00 Мультфильмы.
16.25 Любись - смотри.
16.40 Диск-канал.
17.00 ТСН-6.
17.10 Дорожный патруль.
17.20 Т/с "Новый Геркулес".
17.50 Благая весть.
18.20 Т/с "Третья планета от Солнца".
18.50 Муз. подарок.
19.05 Нон-стоп лист.
19.10 Аптека.
19.20 Рецепты от Цептера.
19.25 Любись - смотри.
19.30 Восточный экспресс.
19.45 Территория ТВ-6.
20.10 Т/с "Бавилон-5".
21.00 Восточный экспресс.
21.15 Нон-стоп лист.
21.20 Ток-шоу А. Крупнина. "Ясплю подружкой жены".
22.15 Дорожный патруль.
22.25 Х/ф "Во власти ночи".
24.00 Диск-канал.

РАДИО

6.12-7.00 Программа "Утро Бурятии".
7.15 Программа "Выбор".
7.40-8.00 "Тоонто нотаг" (на бур. яз.).
12.00-12.10 Дневной выпуск новостей "Короткой строкой".
19.12 Республиканские известия (выпуск на бур. яз.).
19.25 "Алтан зула". Передача для детей.
19.40-19.55 Республиканские известия (выпуск на рус. яз.).

26, ЧЕТВЕРГ

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 Т/с "Роковое наследство".
11.00 В мире животных.
11.45 Домашняя библиотека.
11.55 Т/с "Зал ожидания".
13.00 Новости.
13.15 Вместе.
14.00 Приключенческий фильм "Остров сокровищ", 1 с.
15.20 Золотая лихорадка.
16.00 Новости.
16.20 М/с "Невероятные приключения Джони Квеста".
16.45 Классная компания.
17.10 Волшебный мир, или Синема.
17.40 Т/с "Новые приключения Робин Гуда".
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света.
19.00 Новости.
19.20 Т/с "Роковое наследство".
20.05 Час пик.
20.30 Эти забавные животные.
21.00 Алексей Петренко в серии "Жизнь замечательных людей".
21.30 "Зал ожидания": по ту сторону экрана.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Т/с "Зал ожидания", заключ. серия.
23.50 "Оскар-98". Передача из Лос-Анджелеса.
01.45 Новости.

КАНАЛ "РОССИЯ"

08.00 М/с "Морские псы".
08.15 Проснись!
08.30 Вести.
09.00 Дежурная часть.
09.15 Товары - почтой.
09.20 "Стронг" представляет...

9.25 На заметку.
9.30 Графоман.
9.40 Фильм для детей "Жевательная резинка и шар из космоса" (Германия).

БУРЯТСКОЕ ТВ

7.05 Мультфильмы.
8.25 Телетайп.
8.30 Три, четыре...
8.45 Автолюбитель. Моторные масла.

КАНАЛ "РОССИЯ"

11.00 Вести.
11.30 Подробности.
11.45 Т/с "Санта Барбара".
12.45 Городок.

ОТБ

37.00 Двадцать ноль-ноль.
37.30 Суурьян.
37.40 Порядок.
38.10 Музыка на СТС.

НТВ

10.00 Анонс. Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич".
10.50 TV-сот. Телегазета.
11.00, 11.30, 12.00, 12.30, 13.00, 13.30.

АРИГУС

16.00 Мультфильмы.
16.30 Диск-канал.
17.10 ТСН-6.
17.20 Дорожный патруль.

мл. в х/ф "Сын за отца".
23.25 Диск-канал.
00.05 Ночной сеанс: х/ф "Каникулы".

РАДИО

6.12-7.00 Программа "Утро Бурятии"
7.12 Интервью-напоминание государственной налоговой инспекции
7.20 "Говорит радиостудия Улан-Удэ"

27, ПЯТНИЦА

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 Т/с "Роковое наследство".
11.05 Клуб путешественников.

2 КАНАЛ. БУРЯТСКОЕ ТВ

КАНАЛ "РОССИЯ"

08.00 М/с "Морские псы".
08.15 Пронисы!
08.30 Вести.
09.00 Дежурная часть.

БУРЯТСКОЕ ТВ

КАНАЛ "РОССИЯ"

12.00 Вести.
12.30 Т/с "Петербургские тайны".
13.25 Фильм для детей "Волшебный магазин Мерлина".

ОТБ

07.00 Двадцать ноль-ноль.
07.30 Суурьян.
07.40 Вера.
08.10 Музыка на СТС.

НТВ

10.00 Анонс. Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич".

Сансет Бич".
10.50 TV-сот. Телегазета.
11.00, 11.30, 12.00, 12.30, 13.00, 13.30.

11.15, 13.45 Криминал.
11.20, 12.50 Я - телохранитель.
11.35 Карданный вал.
11.40 Градусник.

АРИГУС

16.00 Мультфильмы.
16.25 Любишь - смотри.
16.40 Диск-канал.
17.00 ТСН-6.

РАДИО

6.12-7.00 Программа "Утро Бурятии"
7.15 "Приглашает центр восточной медицины"
7.20 Программа "Встречи": жилищно-коммунальная реформа.

28, СУББОТА

КАНАЛ "ОРТ"

09.00 Х/ф "Друг мой, Колька!".
10.30 Мультфильм.
10.40 Лотто-миллион.
10.45 Слово пастыря.

КАНАЛ "РОССИЯ"

08.00 Утренний экспресс.
08.50 Утро крестьянина.
09.20 Мультфильмы.
09.50 Д/с "Кучугуры и окрестности".

БУРЯТСКОЕ ТВ

13.00 Мультфильмы.
13.35 Дела деревенские.
13.55 Примите поздравления...
14.40 "Импэкс-центр" представляет лотерею для покупателей.

КАНАЛ "РОССИЯ"

16.55 Футбол. Чемпионат России.

19.00 Совершенно секретно.
19.55 Моя семья.
21.00 Вести.
21.30 Подробности.

ОТБ

12.00 Х/ф "Сказка о Мальчишке-Кибальчише".
13.55 Рек-парад.
14.00 Т/с "Воздушный волк".
15.00 Слово за слово.

НТВ

10.00 Анонс. Устами младенца.
10.30 Футбольный клуб.
11.00 Худ. фильм.
12.50 TV-сот. Телегазета.

АРИГУС

09.00 Мультфильмы.
11.05 Маленькое утреннее шоу "З.К.".
11.30 Нон-стоп лист.
11.35 Д/с "Путешествия с Национальным географическим обществом".

РАДИО

7.12-8.00 Программа "Мэндэ амар, минии Буряад орон" - "Утро Бурятии"
8.10-9.00 Информационная программа "Вчера. Сегодня. Завтра"

29, ВОСКРЕСЕНЬЕ

КАНАЛ "ОРТ"

08.40 А. Миронов в х/ф "Сказка странствий".
10.25 М/с "Утиные истории".
10.55 Спортлото.
11.00 Новости.

КАНАЛ "РОССИЯ"

08.00 Утренний экспресс.
08.50 Служу Отечеству!
09.20 Мультфильмы.
09.35 Д/с "Кучугуры и окрестности".

ОТБ

12.00 Х/ф "Охотник".
13.55 Рек-парад.
14.00 Т/с "Воздушный волк".
15.00 Слово за слово.

НТВ

10.00 Анонс. Куклы.
10.15 Намедни-76.
11.10 Т/с "Пострелята".
11.40 Т/с "Тропическая жара".

АРИГУС

09.00 Мультфильмы. Х/ф "Снегурочка".
11.05 Стильно!!!
11.20 Д/с "Путешествия с Национальным географическим обществом".

РАДИО

7.12-8.00 Программа "Мэндэ амар, минии Буряад орон" - "Утро Бурятии"
8.10-9.00 "Алтаргана" литературно-художественная программа: "Сквозь смех к истине"...



бүтээх мэтын үйлэнүүдтэ муу. Бэрин болон наһа барагшын хэрэгээр дасанда хандаха шухала. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан тэнюун байдалда һайн.

Гарагай 5-да хуушанай 28 (мартын 26).

Хара бишгэн, 8 сагаан

Хүхэ нохой, 6 сагаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, тэнгэри тахиха, хэшг уриха, тарни бүтээхэ, нүгэлөө наманшалха, угаал хэхэ, модо һуулгаха, сээг тариха, шэмэг зүүхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, гэрэй һуури

Хотите — верьте

МИСТИЧЕСКИЕ КОРНИ ТАЛАНТА

Встречаются в жизни люди, выделяющиеся своими творческими способностями среди общей массы. «Талант», - говорим мы. Но откуда он берется - талант? Воспитывается? Нет, все словари говорят, что это «выдающиеся врожденные качества, особые природные способности». Биологическая наука тоже склоняется к тому, что талант человек получает при рождении. Так ли это на самом деле?

Гена талантливости пока не обнаружено. Как говорится, «гены гениев отдыхают в их потомках...» Впрочем, об этом знали и тысячу лет назад.

Эзотерическое предание гласит, что Высшие силы решили использовать для духовной и интеллектуальной эволюции человека путь многократных приходо-в на Землю - перевоплощение (реинкарнацию). Из каж-

дого воплощения душа возвращается на «небо» с новым нравственным и творческим опытом. Там он перерабатывается, чтобы очищенным от «случайной грязи» в следующей жизни стать врожденными способностями. И если их не заглушить, дать развиваться, то после очередного небесного отдыха уже можно будет говорить об одаренности... Все справедливо: способности, одаренность, талант, гениальность - это не бесплатный подарок Господа Бога, а результат колоссальных усилий во многих жизнях.

Старые, точнее многоопытные, души отличаются универсальностью. Их обладатели, как правило, талантливы во многих областях: легко схватывают научные и философские идеи, способны анализировать и объединять разрозненные факты, выделять главное и не тратить сил на второстепенное. Они не впадают в крайности и хорошо чувствуют «золотую середину». Их закаленные в неудачах души умеют предвидеть даже отдаленные последствия своих действий. Интуиция всегда подскажет, где необходимы осторожность и терпение, а где единственное решение - риск и мгновенное действие... Они умелы во всем, за что бы ни брались... Все это - память прошлых жизней. И всего они добились сами, потом и кровью, иногда по крохам приобретаемая мудрость и умение в каждом приходе на Землю...

Но эти умелые универсальные таланты уже заканчивают свою эволюцию на Земле. А есть таланты молодые. Им в отличие от «универсалов»

свойственны крайности и даже некоторые странности. Они всей своей жизнью как бы демонстрируют творческий прорыв в новые сферы. И хотя они еще «наломают дров», их ждет большое будущее...

А вот дурные наклонности и плохие способности, в свою очередь, говорят о молодости и незрелости человеческих монад. О том, что они только начинают свой путь восхождения на Земле. И не презирать их надо за неумение и невежество, а помогать на нелегком пути, наполненном страданиями, ошибками и неудачами...

Впрочем, земная жизнь опасна для любой души. В ее круговерти легко потерять ориентиры. Накопленное легко растерять. Проще чем приобрести... Бывает, неопытные души, стремясь преодолеть естественный упадок сил последнего творческого взрыва, прибегают к допингам, иногда опасным: алкоголь, наркотики... Чтобы они не растеряли наработанное с таким трудом в предыдущих жизнях, духи-хранители порой «отзывают» их еще в цветущем возрасте. Отсюда ранние и, казалось бы, нелепые смерти...

Но еще страшнее, когда человек сам опускает руки и перестает бороться... Может быть, христианская церковь на

Так утверждаю эзотерики



заре своей юности отвергла древнейшее учение о перевоплощении именно из этих соображений? Не исключено, что это знание, попав на неподготовленную почву, может стать вредным и даже опасным для неразвитых душ. Что без серьезной нравственной опоры человек может ради сиюминутного удовольствия пуститься «во все тяжкие» (мол, «ничего - не успел в этот раз, успею в следующий...») и в результате деградировать, растеряв накопленное с таким трудом... Как без практики быстро забываются иностранные языки, теряются навыки игры на музыкальных инструментах, так и теряются и наработанные качества души...

Виталий ПРАВДИЦЕВ.
(Из журнала «Эхо планеты».)
(Продолжение следует.)

XVII ЖАРАНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ (1998-1999 ОНУУД)

ХАБАРАЙ ЭХИН ХҮХЭ БАР НАРА

Буряад литэ	25	26	27	28	29	30	1
Европын литэ	23	24	25	26	27	28	29
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Лара понед.	Мягмар Марс втарник	Лагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран Воскр.
Үнэгэ Үдэр	Шайгшан могой	Сэлээн мсрин	Сэлэишэн хонин	Хэргэ бишэн	Хэрэгшэн талха	Хүхэ нохой	Хүхэгшэн талха
Мэнгэ	2 хара	1 сагаан	9 улзан	8 сагаан	7 улзан	6 сагаан	5 шарга
Һуудал	шарга	түмэр	сэлэргэй	улзан	уулза	мсдин	хонин

Гарагай 2-то хуушанай 25 (мартын 23). Хандамаанарай үдэр.

Шарагшан могой, 2 хара мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Бар нарада могой үдэр гудахадаа, тэрсүүд гэхэ гү, али карша, тон муу үдэр гэжэ тоологдодог. Тиймэһээ алибаа зайн үйлэ үйлэдэнгүй, урдахи ажалаа хээд лэ үнгэрэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, юдэнэй хараа муудаха.

Гарагай 3-да хуушанай 26 (мартын 24).

Сагаан морин, 1 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, тэнгэри тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ, угаал хэхэ, модо отолхо, тангаригаа болуулха, агнуури хэхэ, муу үйлэ буруудхаха, ламатай гулзаха, харгын хани бэдэрхэ, суглаа татаха, юумэ худалдаха, судалдажа абаха, дайсаниие болон ада шүдхэр дараха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр эрхээ хэрэглэл гаргаха, замда гараха, шэрдэг бүрихэ, хэрүүл үүсхэхэ, дайсалдаха, мори судалдаха, худалдажа абаха, бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, сэрэгтэ чордохуулха, үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулые гэрлээ гаргаад, ондоо тээшэнэ эльгээхэ, хутага хурсадаха мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол шарха.

Гарагай 4-дэ хуушанай 27 (мартын 25).

Сагааншан хонин, 9 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бисалгал хэхэ, Аюушын насил хүртэхэ, наһанай хүсэ арьбажуулха, эм, аршаан найруулха, угаал хэхэ, хэшг муудаха, бүлэдөө даллага абаха, буян үйлэдэхэ, гүрэм ашуулжа, заһал хүүлэхэ, эм алаха, дайсаниие дараха, үһэ глааха, дасан (дуган), субарга, сэрэг бурхан бүтээхэ, тэдэниие арамнайлаха, юумэ худалдаха, судалдажа абаха, замда гараха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, эд

мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, сахюусадта үргэл үргэхэ, тэнгэри сахиха, лусуудта үргэл үргэхэ, үбшэ аргалха, хэшг буян уриха, даллага абаха, сан табиха, угаал үйлэдэхэ, балин гаргаха, хии бараа сараха, түмэрөөр уранай зүйл бүтээхэ, харюулга хэхэ, замда гараха, гэрэй һуури табиха, нүхэ малтаха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, эм найруулха, үзэг үзэхэ, бурханай ном уншаха, хулгай дээрмэ дараха, үгэлэг үгэхэ, эд хуряаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин амраг садан болохо, багшада шаби боложо орохо, бэлэг үгэхэ, бэлбэнэй бузар буртагһаа холуур ябаха, хүншүү хөрбоһо гаргаха, ехэ уһа гаталха, онгон газар номгодхохо, хубсаһа эсхэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, хубсаһа оёхо, шэмэглэхэ мэтые тэбшэхэ гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл гараха, тэмсэл болохо.

Гарагай 6-да хуушанай 29 (мартын 27).

Харагшан тахья, 7 улаан мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, нарада, Үүрэй Солбондо мүргэхэ, сахюуса, тэнгэри тахиха, лүн абаха, гэр байшан бариха, ваджрын (очирой), пүрбын харюулга хэхэ, номой сахюусанда үргэл үргэхэ, эм найруулха, модо һуулгаха, тараг бүрихэ, айраг халааха, дайсаниие номгодхохо, ада шүдхэр, тэдэнэй муу үйлые дараха мэтэдэ һайн. Зүгөөр нүүхэ, үрэхэ тариха, бэри буулгаха, түрэ хурим хэхэ, наһа барагшые хүдөөлхэ, улай гаргаха, худалдаа наймаа, андалдаа хэхэ, хубсаһа эсхэхэ, замда гараха, даллага абаха, тушаал даажа абаха, ном үзэхэ, ехэ хэрэг үүсхэхэ, ханаха, хадхаха, мал эмнихэ, хүншүү хөрбоһо гаргаха мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хүнэнэн зайлажа төөрихэ.

Гарагай 7-до хуушанай 30 (мартын 28). Дүйсэн үдэр.

табиха, эм найруулха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, амгалан байдал уриха, бисалгал хэхэ, балин шатааха мэтын һайн үйлэнүүдтэ онсо һайн. Гэхэ зуура нүүхэ, суглаа зарлаха, үһээ угааха, шэрдэг бүрихэ, хадаг табиха, бэри буулгаха, түрэ хурим хэхэ, хэрэглэл гэрхээ гаргаха мэтын үйлэнүүд сээртэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эрлигтэй ушарха.

Гарагай 1-дэ шэнын 1 (мартын 29). Хабарай дунда хүхэгшэн туулай нара гараба.

Хүхэгшэн гахай, 5 шара мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр. Даллага абаха, эм найруулха, нүүхэ, буян үйлэдэхэ, тантрын тарнинуудые уншаха, бурхан, сахюуса тахиха, бурханай хүрэг арамнайлаха, ном үзэхэ, засаг түрэдэ ошожо, гуйлгата мэдүүлэхэ, ном оршуулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр хубсаһа, малгай эсхэхэ, шэрдэг бүрихэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, гэрэй һуури табиха, шуһа ханаха, үрэхэ тариха, хурим найр хэхэ, аралжаа наймаа хэхэ, шорой, шулуу хүдэлгэхэ, тээрмэ бариха, суглаа зарлаха, тангариг үргэхэ, наһа барагшые хүдөөлхэ, зураг зураха, бөөгэй хэрэг эрхилхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, наһан богони болохо.

Ажиглалта: Хабарай дунда хүхэгшэн туулай нара 1 сагаан мэнгэтэй, огторгойдо һуудалтай байна. Хүмүүнэй ажаидаралай хубида абажа харабал, хулгана, морин, тахья жэлтэнүүд гэнтын усалһаа болгоомжолхо, ехээр үбдэбэл, хүнэнөө дуудуулжа, заһал хүүлэхэ зэргэтэй. Гахай, хонин, туулай, могой жэлтэнүүд бэеынгээ элүүрые һайжаруулха, эмицэлгэ, заһал хүүлэхэ ушартай.

Ургамалай үндэнэй нэргэлтэ оройтожо, байгаали, дэлхэйн үнгын хубилалта удаарха гэнэ.



баярлажа, сэбэр буряадаар хэлэнэиинь урматай байгаа. Компьютерна аргаар гоёор шэмэглэгдэжэ гараһан бурханай энэ номые дуртай хэлэн дээрээ үдэр бүри уншажа, буян үйлэдгэхэ аргатайт, хүндэтэ уншагшаг!

Номые Михаил Батон буряадшалаа гэжэ тэмдэглэе. Ном

Еши-Лодой Римбүүшэ: «ЕХЭ ҺАЙХАН НОМ БОЛОО...»

Буряад оронго 1995 онһоо ижлалажа байһан гэгээн үүрэлтэ Еши-Лодой Рибүүшэ Буддын шажанай гол номнол суртаалнуудые үзэгшэ зондо ойлгуулха орлоготойгоор һүүлэй үгэдэ гэдэн номуудые ород хэлэн дээрэ хэблүүлээд байна.

Сагаалганай үеэр Рибүүшэ «Дружба» синотеатрта «Иалта түхөөгшэ Балда Шэгэмүүниин хургаалай үр-його» гэжэ номойнгоо гадар ехэ уншалга гнэргэбэ. Энэ ушартайн дашарамдуулан, «Буряад үнэн» номной компьютернэ түб «Будда Шэгэмүүндэ мандал үргэлгын бүтээл» гэжэ номхоничень ламын номой түхэл хэлбэритэйгээр түбэд, буряад, ород хэлэн дээрэ, мүн түбэд маани, транскрипци тайгаар хэблэжэ гаргаба. Уншалганай үүрэхэдэ, хүзэгтэнөө адислажа байха үгэдэнь Рибүүшэдэ энэ номые барюулламанай:

Ямар һайхан ном болооб?! - гэжэ ехэтэ



«Буряад үнэн» газетын редакция худагдаанда бии. А.ТАПХАЕВ, номой редактор.

ЗАЛУУГАЙНГАА ЗАЛИИЕ БУ АЛДААРАЙ!..

1966 ондо Ленинградый хореографическа училищи дүүргэһэн залуу, бэлигтэй балерина Буряадай оперо болон баледэй театрта хүдэлжэ эхилһэн юм. Тэрэ хэн байгаа гэхэдэ, мүнөө Буряад Республикын арадай артистка Лариса Иннокентьевна Протасова. Түрүүшын үдэрһөө театрай балетмейстернүүдэй, репетиторнүүдэй анхаралые тэрэ татажа, баледтэ - гоё һайхан искуствада бүхы наһаая зорюулан байна.

Эгээл түрүүн багахан вариацинуудые, удаань «Хун шубуута нуурта», «Жизель», «Раймондо», «Баядеркэдэ», «Дон-Кихотто» па-де-труа, па-де-гүйсэдхэжэ эхилээ. Хүндэ хүшэр классическа эдэ вариацинуудые залуу артистка тон бэрхээр хатаржа, техническэ талаһаа баян арга боломжотой байһанаа харуулаа һэн.

Хожомын гол партинуудта хатардаг болоһон Лариса Протасовада балетмейстер А.Батубаева Золушкын («Золушка» баледтэ) гол парти гүйсэдхэһень даалгажа, тэрэ этигэл найдабаринь харюулагдаа бэлэй. Аяар холын Комсомольск-на-Амуре хотодо найруулагдан табигдаһан «Золушка» зүжэгэй гол партинуудые гүйсэдхэһэн Л.Протасова, В.Ганженко гэгшэд үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө һэн.

Драматическа актрисын уран шадабаритай балерина Эсмеральдын парти («Эсмеральда» баледтэ)



хатаржа, театрай гол солистнуудай нэгэн болоо. Удаань Жизелиин («Жизель»), Мариягай («Бахчисарайн фонтан») партинуудые бэрхээр гүйсэдхөө. Тиихэдэ шанга хүсэл зоригтой, инаг дуранай һайхан мэдэрэлдэ абтаһан Ширинэй («Инаг дуран тухай домог»), Фригиягай («Спартак») образуудые харагшад хадуугаа. Үндэһэн классическа баледүүдтэ Ангарын («Агуу гоохон Ангар дүүхэй»), басаганай («Патетическэ баллада») һайхан хүсэл бодолые, сэдхэл зүрхые баледтэ дуртайшуулда дамжуулжа шадаа.

Үшөө тиихэдэ ялас гэмэ хурса, түргэн хүдэлсэтэй хатарнуудые, жэшээлбэл, кубын, испан, индусай эршэтэ хатарнуудые Лариса Иннокентьевна гоёор хатардаг байгаа. Би өөрөө Ларисатай

кубын гал түргэн хатарые дуратайгаар хатараша һэм.

Гастрольнуудай үедэ, зүжэгүүдэй харуулагдахада, олон үзэгдэлнүүдтэ гол партинуудые хатардаг Лариса Протасова - ехэ эрдэм мэдэсэтэй, ажалша сэдхэлтэй хүн. Искусствын академи, үшөө ГИТИС дүүргэнхэй. Олон жэлдэ: хореографическа училищида багшална. Мүнөө театрайнгаа баледэй уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ. Театральна бүлэгтэй Ларисын нүхэр дуушан, республикын арадай артист Григорий Багадаев, Елена басаганиинь театртаа балерина, харин Настя гэжэ одхон басаганиинь энэ жэлдэ хореографическа училищи дүүргэхэн.

Алтан ойгоо эдэ үдэрнүүдтэ угтажа байһан Лариса Иннокентьевнада, гэр бүлэдэнь зохёохы ажалай үшөө ехэ амжала, мэргэжэлтэ искуствынгаа мандаха, хүгжэхэ хэрэгтэ өөрынгоо гол хубитые оруулжа байхыень хүсөөд, залуугайнгаа зали бу алдаарай гэжэ захия!

Бакалин ВАСИЛЬЕВ, Буряад Республикын арадай артист.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряад Республикын арадай артистнууд Лариса Протасова, Вячеслав Васильев «Шопенианада» хатарна.

Гэр бүлын альбомһоо.

ҮНДЭН ХЭЛЭНЭЙНГЭЭ АША ТУҺАДА...

Буряад Республикын Президент болон Правительствын дэргэдэ эгсэ хоёр жэлэй саана байгуулагдаһан Гүрэнэй оршуулгын албанай хүтэлбэрилэгшэ Б-М.Ж.Жигжитовтэй газетын корреспондент Д.Хубитув уулзажа, энэ хугасаада хэлэн ажал, мүн саашаада бэлүүлэхэ хэрэгүүд тухайгаа хөөрөжэ үгэхыень гуйба.

Буряад хэлэнэй түгжэлтын асуудалнууд засагай дээдын зургаануудта, элдэб суглаанууд дээрэ үгшинөө хойшо хэлсэгдээд ээ дүүршэдэг байһан гэшэ. Аманай энэ шухала асуудал бодотоор бэлүүлэгдэжэ эхлэбэ. Энэ хугасаада Танай даадаг албан юу хэжэ үрдибэ гээшэб?

Буряад Республикын Президент А.В.Потаповай 1996 оной февралын 14-нэй Зарлигаар Гүрэнэй оршуулгын албан байгуулагдаһан гэшэ. Энэ хадаа Буряад Республикын арадай хэлэнүүд тухай Хуули бодотоор бэлүүлгын эхин болоһон байгаа. Утарынь гэхэдэ, энэ Хуулийн 1-дэхи статья соо буряад болон ород хэлэнүүд Буряад Республикын гүрэнэй хэлэнүүд гээд онсологдонхой юм. Мүнгэ зөөрийн хомордоһон ушарһаа энэ албан 1996 оной октябрьһаа хүдэлжэ захалаа. Манай буряад арада, үргэн олонинтэдэ амин шухала удха шанартай энэ хэрэгые бодотоор бэлүүлэхэ талаар Республикын гүрэн түрэ, Арадай Хуралай депутатууд эмхидхэлэй ехэ ажал ябуулаһан байна. Республикын Президент болон Правительствын захиргаан манай хүдэлмэридэ ехэ туһаламжа үзүүлнэ. Түрүүшээр юрын ээ



машинкатай байһамнай, харин мүнөө түгс түхээрэлгэтэй компьютер абажа үгэбэ. Манай албанай хүдэлмэрийе сагай эрилтээр ябуулхын тула бусадшые онһон түхээрэлгэнүүд абтаха юм. Президент болон Правительствын Захиргаанай Хэрэгүүдые эрхилэгшэ Александр Гомбоевич Лубсановай хүтэлбэри доро манай оршуулгын албан хүдэлдэг. Республикын Арадай Хуралай Хорооной түрүүлэгшэ Дамба Чимитович Боросгоев, тус хорооной түрүүлэгшын орлогшо Дарима Доржиевна



Сундарон эхин шатадамнай мание дэмжэжэ, мүнөөшье ажалдамнай ехэ туһа хүргэжэ байдаг.

Мэдээжэ оршуулагшан, хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор Лубсан Доржиевич Шагдаровтай хүдэлжэ эхилээ һэмди. Хахад жэл тухай хүдэлөөд болиходонь, үнгэрһэн жэлэй тэн баһаа дүршэл ехэтэй журналист Нина Дондоковна Шагдарова ерээ. Манай албанда дүрбэн хүн хүдэлэхэ ёһотой. һаянай дүүрэн бүридлөөрөө ажаладаг болободди. Залуу мэргэжэлтэн Ринчима Санжиевна Романова, журналист Мүнхэ-Жаргал Аюшеевич Очиров манда ажада оронхой.

Үнгэрһэн үе соо бидэ Россин Федерацийн Конституци, Буряад Республикын гүрэнэй бүрин эрхэтэй байлга тухай Деклараци, Гүрэнэй һүлдэ

тэмдэгүүд, Буряад Республикын бусад областнуудтай, республикануудтай, округуудтай баталхан хэлсэнүүд, Президентын Зарлигууд, Буряад Республикын Хуулинууд болон Арадай Хуралай Тогтоолнуудые оршуулаад байнабди.

«Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуулине бодото дээрэнь бэлүүлэхэ талаар республикын Правительствата ямар ажал хэгдэнэб?

Энэ шухала Хуулине бэлүүлгэдэ республикын Правительствын комисси байгуулагдаһан. Республикын Правительствын: Түрүүлэгшын орлогшо Лидия Чимитовна Нимаевагай хүтэлбэри доро энэ комисси хүдэлдэг. Тэрэнэй бүридэлдэ 20 гаран хүн ородог. Эрдэмтэд, уран зохиолшод, журналистнууд, албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд энэ комиссийн бүридэлдэ оруулагдаһан. Энэ комиссийн харууһан доро бэшгэй дүримэй, нэрэ томьёогой, юумэнэй өөрын нэрэнүүдэй (ономастическа) бээс гүйсэд дааһан комиссиинууд байгуулагдаад, хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор Игнат Дмитриевич Бураев, философин эрдэмэй кандидат Содном Ширапович Бадмаев, хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор Людмила Владимировна Шулунова гэгшэд эдэ комиссиинуудай түрүүлэгшэнэр юм. Манай албан Содном Шираповичай хүтэлбэрилдэг комисситай нэрэ томьёогой толи бэлдэжэ, «Буряад үнэндэ» гаргуулаабди. Хэблэлэй 2-3 хуудаһан хэмжээнэй толи бэлдэгдэнхэй. Ядахын сагта 1000 хэзэгээр ном болгохо талаар хүдэлмэри ябуулагдана.

Оршуулаһаа гадна Танай даадаг албан ямар ажал ябуулааб? Нэрэ томьёогой комиссийн гэгшүүдтэй зүблөөн үнгэргэгдэнхэй. «Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуули ямараар бэлүүлэгдэнэб? гэхэн асуудалаар «түхэрээн шэрээ» эмхидхэгдээ. Буряад хэлэн дээрэ бэшэдэг журналистнуудта туһалха семинар-зүблөө үнгэргөө һэмди. Тиихэдэ һуралсалай жэлэй эхиндэ Буряадай гүрэнэй университетэй хэлэ бэшгэй факультэдэ оршуулагдаһадые бэлдэхэ асуудалаар олоной хабаадалгатай суглаа зарлажа, үргэн хөөрэлдөө эмхидхээбди. Хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор, тус факультэдэй декан Саян Жимбиевич Балданов энэ дурадхалыемнай дэмжэжэ, арба гаран хубүүд, басагадые оршуулгын нюусануудтай танилсуулха талаар хүдэлмэри ябуулжа эхилэнхэй.

Буряад Республикын Президентэ ороһон Хуулинууд, Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын гар табиха Тогтоолнууд гүрэнэй хоёр хэлэн дээрэ байха ёһотой. Энэ талаар юун хэгдэнэб?

Тон зүб. Энэ шухала асуудал доошье шийдхэгдэбэ. Түрэл хэлээ хөгжөөлгэдэ ажаллажа эхилһэн танай албанай хүдэлмэрилэгшэдтэ амжалта хүсэе.

Һайн даа. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: оршуулагшад М-Ж.Очиров Н.Шагдарова хоёрые харанат. Гүрэнэй оршуулгын албанай хүтэлбэрилэгшэ Б-М.Жигжитов; А.БАТОМУНКУЕБАЙ фото.



Буряадаг мэдээжэ уран зохёолшо, Буряаг Республикын габьяата уран зурааша Элбэг Манзаровай түрэнхөөр 50 наһанай ойго

Элбэг Манзаровай түрэнх эсэгэ Ринчин Жигжитович Шарбунаев хоёрдохи хүбүүгээ Элбэг гэжэ нэрлэхэдээ, үримни бурханай буянгаар бүхы наһан соогоо эд зөөрээр, эдээ хэшгээр баян, юугээршые дутангүй, үлдэн даарангүй ябаг даа гэжэ хүсэһэн, шүтэһэн байжа болоо. Дайнай хүлээрхи хомор хоһон сагта энээнһээ үлүү хүсэл бодол хэндэ түрэхгүй бэлэй даа. Үмдэхэ гутал, хубсаһаг үйдөө зарим үхибүүд арба хүрэтэрөө хургуулида ябагшагүй нэн - наһанаб.

Элбэг 1948 оной хабар «бага Түнхэн» гүүлэдэг Хойто-Гол нотагта түрэнх юм. Тиэхэдэ эхин хургуулигай, фельдшерскэ пункттай аймагай гэсэн захын хурунда ехэнхидээ мал ажал лэ эрхилдэг хааб даа. Эртэ бодохо, орой унтаха, үбэл, зунгүй малай хойноһоо ябаха, үбһэ хулһыень бэлдэхэ, шэбхэ шээһыень сэрлэхэ, дал хорёоень бариха, хэльбэхэ, үнээ хааха, наһан хүеэ бүлэжэ, буйлуулжа, хүрэнгэ, тоһо гаргаха, бозо, аарса хэхэ - бүхы ажалье малшан хүнэй хүбүүн хара баһааа хэжэ гарахал ёһоороо гарангүй яахаб?! Хүрин хара болотороо хүл нүсэгөөр гүйһэниень, олон дүүнэрээ найжалһыень, сомоо сомоһыень, морин косилкаар үбһэ сабшаһыень, өөрһөө аха хүбүүдээр бээе туршалдаһыень, Ехэ-Уһан соо загана татуурдаһыень, Ехэ-Һайр жалгада гү, али Элшэр нуурай эрьдэ мал адуулжа зуһаһыень, керосин лампын хүлэмхи гэрэл доро ном уншажа гү, али шүлэг зохёожо, үбэлэй ута хүниие үнгэргэһыень тоолохо, бэшэхэ болоо хаа, ута юм ааб даа.

Би жараад онуудай түрүүшын хахадта багшанарай дээдэ хургуули дүүргээдэ, түрэл Түнхэндөө бусажа, «Саяан» газетэдэ хүдэлхэдөө, Б. Ябжанов, Ш. Байминов болон бусад нотагаархинаараа хамта уран зохёолой нэгэдэһыень шэнээр хэргээгээ бэлэйбди. Энэ эдэххи үүсхэлхээнэй болоо нэн гү, - тиэхэдэ тон олон эдиршүүд, наһатайшые хүнүүд шүлэг зохёол бэшэдэг нэн. Энэ дэмбэрэлтэ үзэгдэһыень «Саяан хадын саһан хайлажа эхилээ», - гэжэ уран зохёолшо Цэрэн Галанов тон мэргэнээр тэмдэглээ агша нэн.

Хургуули бүхэнһөө, тэрэ тоодо Хойто-Голой хургуулиһаа (тэрэ үедэ тэндэ Д. Д. Лыгденов багшалжа байгаа) үхибүүдэй хүбхэгэр бэшэгүүд эрхэ. Нэгэтэ «Хабарые хүлээһэн жэргэмэл» гэхэн шэнжэлэл соогоо би Хойто-Голой нэгэ хүбүүнэй шүлэг магтад гээд, харин Содном Манзаровые (Элбэгэй нутагайны нэрэ) шүүмжэлжэрхиһэн байгааб. Магтуулан хүбүүн дахин ондоо шүлэгшые бэшээгүй, харин «эмэлүүлһэн» хүбүүн «хороо бусалаад, шүдөө зуугаад», дээрэ дээрһэнь шүлэг, басни, шог рассказ, юморескэ, богонихон зүжэг хүрэтэр эльгээжэл байдаг болоо бэлэй. Тэдээн соонь заабол нэгэ һонин ушар, шогтой энээдэтэй «шэртэһэн», нэгэ гээбэл, боргоһон бодол байлсадаг нэн.

Арба наһа хүрэхэһөөн

Анзаһанай барюул барижа, Аржысараа холоһон Абынгаа гарые Юугээр сэгнэлтэйб, Юунтэй жэшэлтэйб! Хара ажал гэшые өөрөө баһааа хойшо мэдэхэ байһан

зурагай таһагта хурахаа орожо, тэрэнээ амжалтатайгаар дүүргээ бэлэй.

Тингээд Хэрэнэй дунда хургуулида мэргэжэлээрээ хүдэлжэ эхилһэн аад, хуралсалай жэлэй дүүрээгүй байтар,

нэн. Улаан-Үдэдэ, Солдатска хурунда өөрынгөө барихан гэртэ (нэгэ хирэ барилгашанаар хүдэлһэн юм) бусажа, Ангархайн Дагбадашье, ондоошые бэрхэ дархашууда хурангүй, тоног зэбсэг өөрөө олоод, түхээ-

дугуу дундануудые уран хурсаар шүүмжэлһэн зохёолнууд хадаа, уншахатай сасууд нодондэ харагдамаар, сээжэдэ хадуугадамаар. Курортал амархаяа ошоод, «шулуун дээгүүр Ямааханы хойноһоо шандааһаа харуулахам гэжэ ябаһаар хабиргаа хуха унаһаһан Тэхые» аршааны амараһад абаһаар танихал байха...

Басниһанай геройнууд маһандай дадаһан шандааһан үнэгэн, баабгай, гэртэй амита, шубуудһаа гадна, «Москвич» машина, уран зохёолшыен гуурһан, элдэб мебельшые хүлһэн, шүлһэн, дуһалшые, сай, хүрэнгэшые болоод байдаг юм. Ганса энээгээрээ Э. Манзаровай шэмэ образ, шэнэ арганууды бэдэрнэ бэшэ, тэрэнэй баснинууд мүнөөнэй социальна асуудалнуудта харюу тобиолоо бэдэрдэг.

Шүлэгшэн түрэнх «шүлһээ» хээээдэшые алдаагүй гэжэ дахин тэмдэглэбди. Нэгэтэ Хэрэн тосхондо Ардан Ангархаевыи да литературна нэгэдэһыи сугларжа, Элбэг Манзаровай баснинуудые зүбшэн хэлсэбэ гээшэбди. Арга оноһыень, үтэ бүхэниень һайтар шэншэлһэн, шэнжэлһэн яһала нэрэ-тэй зохёолшо хэлэхээ хэлээ юм аабза. Баярые хүргэхэ түгэсхэлэй үгэ абахадаа, Элбэгнай ингээжэ бараниемнай гайхуулаа агша нэн: «Нэгэ басни романтай адли юм лэ даа». Тиэхэдэ роман бэшэхээ эхилжэ байһан Балдан Ябжанов Ардан Ангархаев хоёрнай мунсаар сохюулһан мэтэ удаахан ама дуугай хуугаа бэлэй.

Э. Манзаров 1982 ондо шог, ёгто зохёолнуудые бэшэдэг Россин уран зохёолшоё семинарта хабаадалсажа магтуулаад, баснинуудаа «Подняты на смех» гэжэ хамтын согсолборидо, «Крокодил» сэтгүүлэй «У истоков смеха» гэжэ библиотекэдэ, «Литературна газетын» хуудалһанда толилуулан алдартай. Шүлэг, баснинуудынь хорёод гарал хамтын суглуулбарида, тэрэ тоодо «Буряад яруу найраг» гэжэ монгол хэлэн дээрэ гаралһан антологидо оруулагдаһан байдаг.

Хүүлэй үедэ Элбэг Манзаров юундэшыеб шог, ёгтоё маргаа гээд, инаг дуран тухай, хангай нүхсэл, нотаг нуга, ут заншал тухай уянгата шүлэгүүдые бэшэдэг болонхой. Тингэжэ «Буян жаргал», «Наһанайн утаһан» гэжэ хоёр ном хэблүүлбэ. Залуудаа хэлээгүй залитай, охитой мэдэрэһынь дэлбэрбэ гү? Яабашье, элбэг дэлбэг бэлигтэй гэжэ үшөө дахин харуула хаш. Дууша, хүгжэмшэ, мүнгэшэ, зурааша, ёгтошо шогууша, уран шүлэгшэ - элбэг бэлигтэй ябахынь туя эсэгэнь зүблэ Элбэг гэжэ нэрлээ байна даа.

А. ТАПХАЕВ
Буряадаг арадаг поэт.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Э.С. Манзаров. Дорохи зурагта (зүүн гарһаа): Н. Д. Аржанов, Б. С. Дугаров, А. А. Ангархаев, Ш. Д. Байминов, А. Г. Ангархаев, А. Д. Тапхаев, Б. Н. Ябжанов, Э. С. Манзаров.

ЭЛБЭГ НЭРЭДЭЭ ХҮРЭЖЭЛ ЯБАНА

юһэдэхэ классай хурагша эдэ мүнүүдээ, мүнөө наһахадам, багашаг ябахадань, нэгэ үдэшэлэн гэртэнь эцэбхилһээр ороод, хойто баабайниинь болоһон, түрэл эсэгэдээ орхигдоһон хүбүүхэниие хургаараашье дайрангүй, дахуулжа ябажа хүл дээрэнь гаргаһан, түбшэн даруу зантай, ажалша бэрхэ Доржо Дайнданович Санжеевтэ зорюулагдаһан байгаа нэн ха.

Хүнэй хуби заяанай ямараар эрьелдэхые, хайшан гэжэ бүрилдэхые хаанаһаа мэдэхэши? Хоёр Ринчинүүд (эжынь баһа Ринчин) гурбан хүбүүдтэй болоһон аад, халаһан



юм. Үхибүүн нимэ түбэгтэй ушарта гашуудалаа наагуур харуулаагүйшые наа, доторой үбшэн шэнжээр нюужа ябадаг. Элбэгшые тиимэ хатуужал гараа. Зүгөөр мүнөө Элбэгһээ баян хүн үгы гэхээр: түрэнхэн эхэ, эсэгын талаһаа хорин аха дүүнэр амиды мэндэ ябана. Бадарьян дуутай, шамбай бүхэ, нэрэ зэргээрэшые бэшэнһээн эхэ Элбэг шогложо, ёгтолжо байгаа, бултыень «нэгэ оймһондо хэжэ», ноёлжо ябадаг юм.

Хүнэй наһанайнгаа зам бэдэрхэ, бээе олохо гэшые бэлэн бэшэ хэрэг. Хэрэнэй дунда хургуули дүүргээд, Элбэг Туранай, Хойто-Голой хургуулинуудта физкультурын болон зурагай багшые болоод туршаба, түрэл совхоздоо түлээшые хахалба. Шошоолог яһанай Ринчин Дамбиевна эхынгээ угаар дуу, хүгжэмдэ дуратай Элбэг концерт нааданда ходо хабаадалсадаг нэн, республикыншые харалганда хүрэлсэһэн байха. Тиимэһээ соёл гэгээрэлэй училищин театральна таһагта орожо хуралсаад, клубые даагшаар ойро зуура хүдэлбэ. Тээд уран зурааша болохо нүгөөдэ бэлигын татажа, Улаан-Үдын багшанарай училищин уран

«Би дархан болохонни» гэжэ нэгэтэ намда мэдүүлбэ. Одоол эндэ зоринһондоо хүрэхэ үсэдэ зангаа харуулха, гэр бүлэдөө ойлгуулха, арсалдаатай асуудал эрид табиха шийдэхые хаһа заб буугаа нэн. Түнхэнэй Харбяангууд нотагта ажаһуудаг Ангархайн Дагба гэжэ алташа, мүнгэшэ дарханайда намтай хамта ошоожо, Элбэг хурагшань боложо орохоор хэлсэбэ. Мүнөө сагта мүнгэшэ дархан болобо, ямаршые багшаһаа үлүү олзотой байха, нэрэ солоншые дээгүүр гэжэ би Мария хамгандань ойлгуулхые оролдобоб. Энэл хэрэгээр Элбэгэй түрэлхидтэ Хойто-Гол ошобобди.

Элбэгэй наһанандаа хүрэдэгые, хоһон ама гарадаггүй мэдэхэ Доржо баабай балай зүрисэлдэнгүй, абяагүй хууба. Хүбүүнэйнгээ арай гэжэ багша болоод байхада, хүхижэ хууһан Ринчин эжынь лэ хүндэтэй ажалаа хаяжа, юу хэжэ тэнэхэнь бэ гэжэ ехэтэ голхорһондоо хорижо ядаад, иигэжэ хэлээ нэн:

- Дархан удхагүй хүнэй гарта алтан хайлаад урдаһадаг юм гэжэ урдын үбгэд хэлсэргэ бэлэй даа.

- Элбэг зурагай хургуули гараа ха юм. «Технология металлов» гэжэ үшөө байдаг, гэжэ би оролсожо туршабаб.

Элбэг ханаашаараал болоо

рээд, алта, мүнгөөр, үнгэтэ шулуунуудаар урлажа захалшаһан түүхэтэй. Уг залгамжалһан доторойнь «уран шүдхэр» дайлаа дабшаа, хэхэ ажальеень хүүлээ гээшэл даа. Хожомоо хурагшалжа мэдэхэдэнь, хонгоодор угтай Шарбуунайтан соо дархашуул байһан байшоо.

Удангүй Элбэг Манзаровай урлаһан һиихэ, бэһэлиг, хутага болоод, эхэнэрэй гүйсэд зүүдхэлнүүд Буряадаг олон тоото нарин дархашуулай бүтээлнүүдһээ дутуугүй, өөрын маяг хэлбэритэй, заншалта түхэл баримталһан мүртөө шэнэ үеын удха, шэнжэтэй гэжэ сэгнэгдэдэг боложо, Улаан-Үдэ, Москва болон Ленинградай музейнүүдтэ абтаһааа гадна, Монгол, Франци, Энэдхэг, Япон гүрэнүүдтэ харуулагдаа. Э. Манзаровай бүтээлнүүд 45 выставкэдэ табигдаа гэжэ искусство шэнжэлэгшэд тоолоно. Тиимэһээ СССР-эй (Росси) Уран зураашадай холбооны гэшүүндэ абтаһаар тэрэ үнинэй. Буряадаг габьяата уран зурааша гэхэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Иигэжэ энэ нүхэрэймнай элбэг бэлигтэй нэгэ талан элэрэн тодорон гараа бэлэй.

Эдэ бүхы жэлнүүдтэ Элбэг Манзаров дарханай алха, шэмхүүр, соолго, хөөргын хажуугаар уран гуурһаа хаянгүй барилсаһаар лэ ябаа. Уянгата шүлэг, поэмэнүүдые «урадхуулдаг» аха нүхэдэй, үетэнэйныше Түнхэндэ олон байһан дээрэнһээ гү, али өөрын шогууца, ёгтошо зан абариие хараадаа абажа гү, - басни бэшээгээр мэргэжэхыень нүхэдынь зүбшэл үгэжэ, тэрэ олон жэлэй туршада энэл жанр дээрэ хүдэлһэн юм. Энэ талаар буряад зохёолдоо яһала урагшатай алхам хээ.

Баснинуудын республикын газетнүүдтэ, «Байгал» журнада, эстрада согсолбори, репертуарна хуудалһануудта, хамтын суглуулбаринуудта олоор хэблэгдээ, «Золдоо хатарһан зомгоһон» (1982 он), «Щепка на волне» (1985), «Модоной оройгоор» (1989) гэхэн амьараа номууд боложо гараа.

«Золдоо хатарһан зомгоһон», «Боргоһон эмшэн», «Борбилоо», «Харганын хашаг», «Хашан зээрдэ», «Зузаан нимгэн хоёр», «Хоёр машинын хөөрэлдөөн» гэхэ мэтэ баснинуудыень уншагшад наһана ёһотой. Хүнгэн нэбхи ябадал, мэхэ гохо, бэлые бэдэржэ бэрхэхээдэ ороһон ушар, дээрэлхүү зан, гүрэнэй болон үмсын зөөридэ хоёр ондоогоор хандалган ажабайдалда боложо байдаг

Урван үгэ



Элбэг МАНЗАРОВ

ШҮЛЭГҮҮД

ДУРАНАЙ ХҮГЖЭМ

Дурлаагүй хүн байхагүй - Дэлхэйн жама ёһол. Сэсэггүй најар байдаггүй Сэгээн тэнгэрийн номнол.

Дуранай хүсөөр Дэлхэй арюун, Дуранай хүсөөр Дуун дорюун.

Дуун - хүгжэмгүй, Дуун бэшэ. Дуран - дурлаагүйдэ, Дуран бэшэ.

Дуунай хүгжэм хуушардаг, Дуунайнь үгэ үлэдэг. Дуранай хүгжэм нулардаг, Дурдаха бүришни хүгжэдэг.

Һүни бүтэхэ, Һүни түрэхэ - Алтан дэлхэйн Амидын жаргал.

Үмхирөөгүйл минни үндэһэн. Үндэһэнэй саана үндэһэн бини. Үе дамжаха гэжэ шинни Хээли соошни хүдэлэн үндэһэн.

АЛДУУТАЙ, ЭНДҮҮТЭЙ ЗАЛУУ НАНАН

Алдуу эндүү залуудаш ушардаг, Алархажа ябаха сагшые гарадаг. Алининишые ойлгожо ядаһаар ябатаршни, Адагдажа болохо жаргалшни, магад.

Һанаһан нүхэрөө гээхэдэ, Һүнэһөө гараһандал хульмыхаш. Эжэл гансатаяа нэгэдэхэдэ, Элшэ ороһондол эрмэлзэхэш.

Хүгжөөхын орондо дуранайм ошо Хүйтэн шарайгаар угтааш ходо. Гэнэн залуугай харгы нэгэтэ Гэнэ болоходол ойлгохош, мэдэ!

Сэсэгүүдэй нэгэн хээээшыеб энхэрэн,

Сэсэглэхэл сээжэдэш үндэһээ үгэн. Нарата дэлхэй аалыар эрьелдэдэг, Наартай дуран эрьежэл ердэг.

Дун сагаан сэбэр сахали Дура буляан, дээгүүр элинэш. Дурлашаха аад, шамда болинор - Досоогоо гансал турлаагтал адлиш.

ШАМГҮЙ

Манан унаа досоомни, Мангартай бэшэб, элүүрби. Төөришоод ябанаб гэхэмни, Толгой сэлмэг, арюунби.

Жэгтэй хоһон досоомни, Жэмэстэй сай хэрэгтэй. Жэхыдэһэн хүрэнэ эгтээ, Жэншэдгүй нуунаб гэртээ.

Нэгэл юумэн дутана. Нэмэри баялиг хэрэггүй... Гансал ханаандам угтанаш... Гажарнаб, нээрээ, шамгүй.

ДАЛИТАЙ ХҮЛЭГ

Аятай шүлэг - Далитай хүлэг. Арад зоной Алтан орой.

Үүрэй сайха хирэдэ, Үглөөгүүр бодоод гэшхэлхэдэ, Шэмээгүй аалин байгаалимни Шэбэнэнэл шүлэгүүдые шэхэндэмни.

Сэн гэшые хэн Сэгнэжэ табяа юм?! Хараһан олоһоноо хүн Хубаалдахаяа яадаг юм?!

Халуун орондоо ябахаар болоол Хушуурһан шубуудай гунигтай дохёо... Шубуунай зада, саһатай бороо Шангаар зүрхымни үбдэтэр сохёо!

Дэншээ мориной Дэлһэн үдхэн.

Харуу хүнэй Харасань шэрүүн.

Хатарша морин Харгыда түргэн. Зугааша хүн Замда хүнгэн.

БУРХАНАЙ БУЯНГААР

Хатуу шэрүүн сагта Харагданал даа гудамжада

Гараа харбайһан гуйранша Эрижэ нуунал туһаламжа.

Дээдын зургаанда хүдэлөөбди гэжэ Дээрэлхэдэг зон бини бээ. Доодо замбида ороходош, хөөрхэй, Дууһан эдихэл нурангүй хорхой.

Хүүгэд саадтаа хүтэрэлдөөд наадахадаа, Хүгтэй баран, эбтэйнууд гээшэнь! Хожомой хойно ехэ болоходоо, Хаана арилшадаг юм тэрэ эбынь?

Ууртай хүн - сухалдаа тээрхэ, Ууха эдихэ - хомхойдоо тээрхэ, Уймар хүн - энеэхэдэ тээрхэ, Ухаагүй хүн - хоролхожо тээрхэ.

НАЙМАН МҮРТЭЙ ШҮЛЭГҮҮД

Эхэнэрнүүдые гоёохо Эрхыдээ шэдитэйб. Сэдьхэлыень хүдэлгэхэ Сагаан шүлэгтэйб.

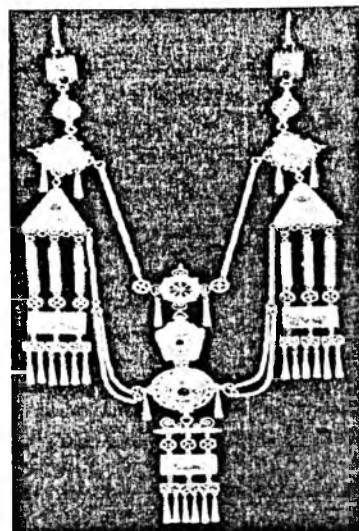
Хүбүүдые хүсэ оруулха Хөөргэ, балта, дүшэтэйб. Сагаан ханаа дуудаха Сагаан мүнгэшэ дарханби.

Газаа гараад һүни Гайхааб ехэтэ үни. Замби дээдын одод Залуу басагад болошоод. Дуудан байбал эмнин, Дура сэдьхэлыем хүдэлгэн. Үглөөгүүр бодон гэхэмни Үйлсөөр алхалнад тэдэмни.

МҮНГЭШЭ ДАРХАНАЙ МҮНХЭ БҮТЭЭЛНҮҮД

Бэлигтэй хүн гээшэ алишые талаараа бэлигтэй байдаг гээшэ: дуу хүгжэмдэшые, хатар наадандашые, уран шүлэгтэшые, мүнгэн дархандашые... Талаан бэлигтэй хүнэй зүрхэ сэдьхэл гээшэ дуун шэнги шэнхинэн, алта мүнгэн шэнги ханхинан байдаг. Би Элбэг Содномович Манзаровые эгээл тиймэ хүн гэжэ ханадагби. Тэрэ Буряад Республикын габыята уран зурааша гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэтэй.

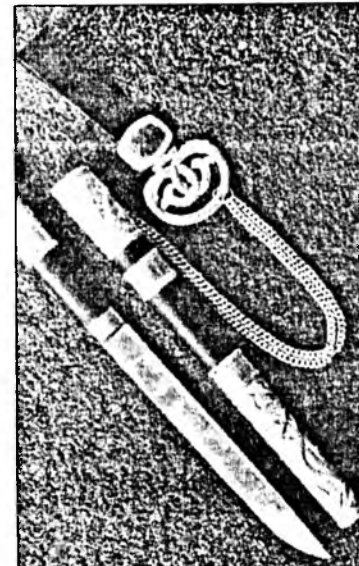
Россин Федерациин Уран зураашадай Хэлбооной



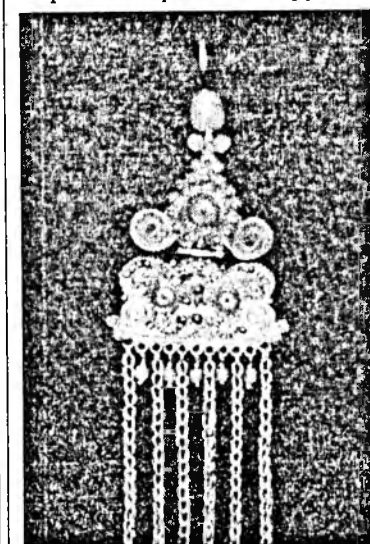
Тэрэнэй хэһэн гуугай гоёолто номин, шүрэ гэхэ мэтэ үнэтэ шулуунуудаар шэмэглэгдэнхэй. Мүн гуу дээрэнь табан хушуу малай, хада уулануудай түхэл дүрсэнүүд үгтэнхэй.



гэшүүн Элбэг Манзаровай түрэхэн тоонто болохо Түнхэнэй аймагай Хойто-Гол нууринда би нэгэтэ ошоо хэм. Тэрэ шотар Саяанай орьёлуудай бооридо оршодог. Тийхэдэ би иимэ найхан байгаалинь хүбүүгээ шүлэгшэ, мүн эшэ дархан болгоо гэжэ ойлгоо хэм. Мүнгэшэ дархан Элбэг Манзаров республикын, зонын, бүхэсоюзна болон хари гүрэнүүдтэ эмхидхэгдэһэн 45 выставкхаралгануудта тон эдэбхитэйгээр хабаадажа, үндэр сэгнэлтэнүүдтэ хүртэһэн юм. Тэрэнэй бүтээһэн зүүдхэл



Мүнгэшэ дархан Элбэг Манзаровай хэһэн бүтээлнүүд Ц.Сампиловай нэрэмжэтэ Уран зурагай музейдэ, Москвагай, Санкт-Петербургын болон Россин бусад хото городуудай музейнүүдтэ мүнөө үедэ хадагалагдажа байдаг.



шэмэглэлнүүд буряадай заншалта болон мүнөө үеын түхэл аргуудые хэрэглэн бүтээгдэнхэй.

Буряад эрын шэмэглэл болохо элдэб хэмжээнэй хутаганууд мүнгэн угалзануудаар, улаан шүрөөр гоёогдонхой. Тийхэдээ харлуулагдамал модон дээрэхи сагаан мүнгэн угалзануудын илангаяа гоёор харагдана. Мүн эхэнэрнүүдэй зүүдэг һинх, гуу Элбэг Содномович айхабтар гоёр бүтээдэг юм.

Элбэг Манзаров Ивалгын лицейдэ хүдэлхэ зуураа, 30 гаран нурагшадые мүнгэшэ дарханай нюусануудтай танилсуулаа. Мүнөө тэдэнь өөһэдөө выставкэнүүдтэ хабаададаг болонхой. Тийгэжэ мүнгэшэ дархан



өөрынгөө бэлиг шадабарни улам саашань дамжуулба гээшэ.

Ю.ХУДУГУЕВА, Ц.Сампиловай нэрэмжэтэ Уран зурагай музейн ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрлэгшэ.

БАСНИНУУД

НАЙРХУУ ШААЗГАЙ

Эхин хургуули соогоо Эрхим болоогүй Шаазгай Үхибүүдэй дунда шалин, Үгэлбэ ингэжэ найзгай: «Ээ, даа, баарһадни, Энэ хургуули соогоо битнай Баранда мэдээжэ болоолби. Батша Хараасгай Солбонович

Ханын газетын хууданда Харатай бэрхээр бэшээл. Өөрынгөө нэрэ хараһаар Өөдөө хаража хүхээлби, Саашань хүсэд хараашгүй, Сохом магтаһынь таагаалби. Магад намайешни тэндэ Магтаа ёһотой даа одоо. Ингээд лэ битнай хэндэш Муушалуулхаа болёоб даа». Хажуу талаһаань Борбилоо Тава Аүүрэн доржогонобо: «Харатгыл даа, хүйхэрөө, Тон найнаар уншангүй, Хөөржэ байхыень, юрэдөө, Үсгэдээр минни хараһамни, «Үзэгүүдээ халаар бэшэнэ» гээд,

Яһала тодоор бэшээтэй, Ялбайжа байгаа бэлэйл». Ахаһаал шууяһан Шаазгай Амаа ангайгаад үлөө һэн. Бэшэ олон үхибүүдын Барандаа наада баряа һэн.

ЗОЛДОО ХАТАРНАН ЗОМГООНОН

Аянга дуутай, элбэг уһатай Аадар бороо ороо нэгэтэ Добые уруудхан угаа яаралтай Доошоо хүүебэ, горхон мэтэ. Хүнгэн юумые хөөрүүлбэ, Харгы замһаань төөрюулбэ. Холтоһотой Зомгооһоншые Долгинтой золгоо һэн. Зомгооһон одоо золдоо хатаргаа -

Хүхэе, хөөрөө, хүбхэлзөө, Энэ тэрые нударадшые үзөө, Энгэрээ сэлээд, тоншоодшые абаа.

Ингэжэ ябаһаар боро бургааһанда Ээмээрээ ошожо ашагдашаба.

Тэрэндээ эгтээ сухалдаһандаа Тэнгээр аһажа ашалаба: - Хүнэй харгы хаагаад эндэ Хүндэлэн юундэ нуугаабыши, Хурганай шэнээн нариихан аад,

Хабтагар намһаа айнагүй аалши? - гээд, Хэды дахин ёборсогоогоод, Хэлбэлзэн саашаа арилба. Хүйхэр Зомгооһоний ашалан байтар, Хүхэ тэнгэри сэлмэшэбэ. Харьлан бууһан аадарай уһан

Хурьһэндэ хорогдон шэнгэбэ. Хара шабар болоһон Зомгооһон Ханаабын оёрто хэбтэбэ.

Хаба шадал үгы аад, энгэн, Хамсыгаа шамаад ашаладаг Зомгооһон шэнги зарим нэгэн Зонийшые дунда ушардаг.



Залуу наһан - залитай үел.

БААРТНУУД, ГООХОН ХАТАН ДАНГИНАНАР

Урин налгай зантай, шэг шарайгаар зохид басагад үргэн Буряад орондомнай олон ааб даа. Бар хүсэтэй, ямаршые бэрхэшээлхээ гаража шадаха хүбүүд мүн үсөөн бэшэ гээд «Дангина ба Гэсэр-98» гэхэн заншалта болоһон мүрысөөнүүд энэ удаашье гэршэлбэ. Тус конкурсно республикымнай 11 аймагай ба Улаан-Үдэ хотын 100 гаран хүбүүд, басагад 5 номинацида бэлиг шадабария



харуулаа. Хяагтын, Хурамхаанай, Баргажанай аймагуудай эгээл олон түлөөлэгшэд эндэ хабаадаа.

Мартын 5-да Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй театрай ордон соо болоһон тус конкурснуудай түгэсхэлэй шата харахаяа олохон хүн суглараа.

Эдэ үдэрнүүдтэ жюрин гэшүүд «унаһан малгайгаа абангүй» хүдэлжэ, эгээл эрхимүүдые элирүүлхэ гэхэн хүнгэн бэшэ уялгаяа наринаар дүүргэбэ.

Нёдондо тус конкурснуудта илаһан Лена Занданова («Эдир дангина-97»), Буянто Биликтуев («Эдир Гэсэр-97»), Саян Будаев («Гэсэр-97»), Сэсэг Дашинамжилова («Дангина-97») гэгшэд энэ жэлэй конкурснуудта хабаадагшадта амжалта хүсөө нэн.

Мүрысөөн хоёр шатаһаа бүридэһэн байгаа: нэгэдэхи хубидань уг гарбалаа хөөрэхэ, үрээл хэлэхэ, дуу дуулаха; хоёрдохи хубида - хатарха.

«ЭДИР ДАНГИНА-98»: Энэ конкурсын 2-дохи шатада 21 эдир басагад хабаадаа юм. Тус шатада 7 басагад финалда хабаадахаар элирүүлэгдээ. Эдэ хэд бэ гээбэл, Баргажанай аймагай Сэсэгма Гомбожапова, Хурамхаанай аймагай Эржена Биликтуева Түмэна Ухинова хоёр, Захааминнай аймагай Надежда Бадмаева, Түнхэнэй аймагай Майя Балданова, Улаан-Үдэ хотын Саяна Аюшеева (32-дохи хургуули) ба Юлия Бойко (үндэһэтэнэй 1-дэхи интернат хургуули) гэгшэд болоно. Дангина бүхэниие харахада, хэниинь хэннээ үзүүб гэжэ хэлэхэн бэрхэтэй.

Жюрин ажал хүндэхэн байгаа. (атаарханагүйб) 3-дахи хуурида Т.Ухинова Ю.Бойко

хоёр гараа. Н.Бадмаева нэгэ зааха үлүү байжа (жюрин наһанжа), 2-дохи хуури эзэлбэ. «Эдир дангина-98» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ Бархан уулын хормойдо түбхинэнэн Хурамхаан хууринай Эржена Биликтуева хүртэбэ гэшэ.

«ЭДИР ГЭСЭР-98»: Эндэ хабаадаһан хүбүүд дангинарнуудһаа юугээрэшые дутахагүй дуу, хатар гүйсэдхэжэ, шэхэнэй шэмэг, нюдэнэй хужар болоо. Яруунын аймагай Амгалан Дондуков, Хурамхаанай аймагай Түмэн Раднаев, Баргажанай аймагай Алдар Базаров, Хяагтын аймагай Борис Аюшеев, үндэһэтэнэй 1-дэхи интернат хургуулиин, Мухар-Шэбэрхээ угтай Гэсэр Бальжиров гэгшэд



бэлигээ гэршэлээ даа. Эндэ 3-дахи хуурида Г.Бальжиров А.Дондуков хоёр гараба, 2-дохи хуури эзэлһэн Т.Раднаевта оперо болон баледэй театрай тусхай бэлэг барюулагдаба. Хяагтын аймагай Алтайн дунда хургуулиин 7-дохи классай хурагша Борис Аюшеев «Эдир Гэсэр-98» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, зал соо хууһан олон тоото харагшадтай нэръемэ альга ташалганда хүртэбэ.

«ХАТАН-98»: Энэ конкурсын хуульшын шатада Түнхэнэй аймагай Цыдена Шарапова, Хурамхаанай аймагай Тамара Сабхандаева, Баргажанай аймагай Дарима Бурхинова, үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернадай багша Людмила Пархаева гэгшэд тайзан дээрэ хубарин гаража, бэлиг шадабарияа харуулаа. Мүн эдэ дүрбэн сооһоо эрхимыень элирүүлхэ гээшэ хүндэхэн хэрэг байгаа. Хэды тиигэбэшые, хүүгэдэй хүгжэмэй 8-дахи хургуулиин директор, лицей-интернадай багша Л.Пархаева бэшэнһээн нэгэ бага бэрхэ, хайн бэлэдхэлтэй байгаа гэжэ жюри элирүүлээ.

«ГЭСЭР-98»: Хяагтын аймагай Алтай хууринай Борис

Лумбунов, Хурамхаанай аймагай Арзгун хууринай Эрлэни Раднаев, энэл аймагай Аргата хууринай Даша-Нима Жамсуев гэгшэд эндэ мүрысөө. «Гэсэр-98» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ 24 наһатай Даша-Нима Жамсуев хүртэбэ.

«ДАНГИНА-98»: Энэ үдэрэй гол мүрысөөндэ сэбэрхэн, гоёхон 4 басагад хабаадаа. Бултыень нэрлэхүү: Хяагтын аймагай Алтай хууринай Туяна Цыбикова, Хурамхаанай аймагай Туяна Монтоева, Ахын аймагай Орлик хууринай Надежда Мунконова, 1-дэхи лицей-интернат хургуулиин Сэсэгма Долгоржапова гэгшэд болоно. Эдэ дүрбэн басагадай нэгэниинь нүгөөдэхөө үлүүгээр буряад дуу дуулажа, буряад хатар хатаржа, уг гарбалаа тоб байса хэлэнэ. Дангина бүхэндэ арсалтагүйгөөр түрүү хуури үгэхөөр байгаа. һүүлээрнь басагадта сагаан бүд дээрэ буряад угалза гаргаха гэхэн даабари дуралдадаба. Тээд дангинанар нюдэ баярлуулма уринаар энэ даабариень дүүргэ. Жюрин шийдэхээрээр «Дангина-98» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хонгоодор угтай аяар холын Ахын аймагай уян нугархай бэтэй, хонгёо хайхан хоолойтой, мойһон хара нюдэтэй, сэбэр хайхан

Гоё хайханаар шэмэглэгдэһэн, уужам харуул хорилгын байшанай ханануудаар угалзатама үзэгүүдээр жэрысэ бэшэгдэһэн үрээлнүүд нюдэндэ торосолдоно.

Тус хайндэрые С.Э.Раднаев нээбэ. Уданшьегүй тайзан дээрэ энэ үдэшые хүтэлбэрлэгшэд - Иррина Монтоева ба 10-дахи классай хурагша Саша Раднаев хоёр гартаа үргэжэлүүлбэ. Уян нугархай, хонгёо хайхан хоолойтой басагад, хүбүүд уран хайханай концерт табижа, халуун альга ташалгаар үдэшгэдэбэ.

Энэ хайндэрые аймагай



шарайтай Надежда Мунконова хүртэбэ гээшэ. Үдэшын түгэсхэлдэ Надида дүтэлөөд, «Юун тухай ханажа байнаш?» гэжэ асуухадам, Буряадай дангина мойһон хара нюдэнһөө нулимса дуһаан, «Баяртайб» гэжэ хэлэхэдэнь, бүхы ханажа байһан юумэниинь намда ойлгосотой шэнги болошоо нэн.

Булта хабаадагшадта тусхай дипломууд, урмашуулгын бэлэгүүд, түрүү хуури эзэлэгшэдтэ сентэй бэлэгүүд барюулагдаа юм.

Иигээд заншалта болоһон үшөө нэгэ мүрысөөн түүхэдэ оробо. Үргэн Буряад орондомнай сэбэр шарайтай, хонгёо хайхан хоолойтой, хатар наада гүйсэдхэхэдөө бэрхэ, ёһо заншалаа, уг гарбалаа хайн мэдэхэ хүбүүд, басагадай олон байһанда омогорхоомор.

Борис БАЛДАНОВ. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: мүрысөөнэй үедэ.

САГААЛГАН-МАНАЙ ҺАЙНДЭР

Ази түбинн олонхи арадууд торгон хадагаа дэлгээн, сагаан эдэргээ сүршэн, үрээлэйнгээ хайханиие хэлсэн, Сагаан бараяа угтаа. Илангаяа Буряад оронойнай холо ойрын нютагуудаар ёохорой дуунууд соностоһоор, урданай ёһо заншалнууд уудалагдаһаар гээбэл, алдуу болохогүйл.

Дэлхэйн шэмэг гэлсүүдхэн, дэгэд холын Хурамхаанда энэ үдэр зон ехэл хүхиюутэй бэлэй. Саһан малгайта Бархан уулын хормойдохи Элһэн нютагай бээ хорилгын байшанда айлашад олоороо суглараа.

Энэ найр-наада үнгэргэхэдэ, нютагайнай ахатан, полевой станай бригадир А.Е.Галсанов 5 мэшээг талха бэлэглэбэ. Тиихэдэ хониной гүүртын түрүүлэгшэ С.М.Гармаев нэгэ толгой хони, тоонтымнай «Фортуна» дэлгүүрэй директор Ж.Р.Базаров 200 мянган түхэригтэ эдэе хоол, Бархан нютагай захиргаан 100 мянган түхэриг гаргалбад. Нютагай захиргаанай зайһан С.Э.Раднаев, хургуулиин директор С.У.Подхоев, соёлой байшанай хүтэлбэрлэгшэ И.Д.Монтоева болон бусад элдэб арга хургаана оложо, ехэхэн хубитаяа оруулаа.

Гоё хайханаар шэмэглэгдэһэн, уужам харуул хорилгын байшанай ханануудаар угалзатама үзэгүүдээр жэрысэ бэшэгдэһэн үрээлнүүд нюдэндэ торосолдоно.

Тус хайндэрые С.Э.Раднаев нээбэ. Уданшьегүй тайзан дээрэ энэ үдэшые хүтэлбэрлэгшэд - Иррина Монтоева ба 10-дахи классай хурагша Саша Раднаев хоёр гартаа үргэжэлүүлбэ. Уян нугархай, хонгёо хайхан хоолойтой басагад, хүбүүд уран хайханай концерт табижа, халуун альга ташалгаар үдэшгэдэбэ.

Энэ хайндэрые аймагай

Сагаан харын мүрысөөндэ хабаадаһан «Дангина» - Жанна Эрдэнеева «Гэсэр» - Костя Цыдуев хоёр шэмэглээ. Угайнгаа халаанууды тордиһогүйгөөр нэрлэжэ, хатар дуугаа татажа, сээжээр шүдэг уншажа харагшадта хужарлуулаа.

11-дэхи классай шабинар шог ёрто «Ноёной хүбүүн» гэхэн зүжэгһөө хэһэг харуулжа, тэндэ сугларагшадые садатарнь энээлэгбэ.

Заншалта болоһон бүхэ барилдаа залуу багша А.Б.Арамхив эрхилээ. 60 килограммай шэгнүүртэ Жаргал Раднаев, 70 килограммай шэгнүүртэ Борис Хамниганов, 80 килограмм шэгнүүртэ Сергей Урбанкиев, 80-һаа дээшэ шэгнүүртэ Сергей Ринчинов гэгшэд илажа гараа. Тус мүрысөөнэй ёһото бүхэ барилдаанай нэрэ зэргэдэ Б.Хамниганов хүртэбэ. Бүхэ дээрэ хайндэртэ гурбан команданууд (багшанарай, наһатайшуулай, залуушуулай) хабаадаа.

Эбтэй эетэй багшанарай бүлэг түрүүшын хуури эзэлбэ. 2-дохи хуурида наһатайшуулай ба залуушуулай команданууд гараба. Түрүү хуури эзэлэгшэдтэ - хонин, удаадахи хуурида гарагшадта - нэжээд мэшээг талхан, дээрэнь мүнгэнэй дээжэтэйгээр хубаагдаа. Тиихэдэ нэжээд хорообхо амтатай чихэрнүүд үртэбэ.

Энээнэй һүүлээр залуушуулай хатар наадаан үглоонэй үүр сайтар үргэлжэлөө.

Хүшэр хүндэ энэ сагта тулга боложо ябаһан хүндэтэ аха захатандаа Сагаан һарада хайн хайханиие хүсөөд, доро дохин баярые хүргээл даа!

ИНАГ ДУРАН ГЭЭШЭ ЮУН БЭ?

Инаг дуран - баяр гээд, Илдамаар нэгэн энээбхилнэ. Инаг дуран - хохидол гээд, Ушөө нэгэн лаблана. Инаг дуран - хүсэн юм, Бүхы хүсэнһөө шанга лэ. Инаг дуран нулахан юм, Буруу хүрээл магадгүйл. Инаг дуран - жаргал даа, Инаг дуран - гэрэл даа, Һанаа сэдхэхэ хүдэлгэмэ хайхан дуранай мэдэрэл даа.

Урмашан нэгэн хашхарна, «Жаргалаар халиһан дуран гээшэ»

Жабхалан дэлхэйдэ үгы юм» - гээд, Уйдхартайгаар нүгөөдэнь харюусана.

Хатуухан арсалдаан эхилбэ ха, Харюуень оложо зобобд ха.

... Үндэр наһанай орьёлдо ябаһан

Үбгэн түрүүдэ хандажа, Инаг дуран тухайда Унэн харюу бии гүй - гээд, Үсэд найдангыар асуубад «Эрхим нүхэд, хүлисэгтэй Унэн, худалын ханааб» - гэжэ

Унэхөөр хэлэхэнь бэрхэтэй

Инаг дурантай ушарбал, Унэн тайлбарилын ойлгохош!

Халуунаар инагтаа дурлалал,

Харюуень зүбөөрнь олохош.

«ДУРАТАЙ ЭХЭНЭРШНИ...»

...Нэгэтэ, урдын урда сагта «Ямар эхэнэр эгээл сэбэр бэ?» гэжэ зон ехэтэ арсалдаба.

- Улаан шарабтар үһэтэй, огторгойдол хүхэ шодэтэй эхэнэрүүд эгээл зохид юм, - гэжэ нэгэниинь харюусаба.

- Үгы бэд даа. Харахан шарайтай эхэнэрүүд зохид бэшэ аал? - гээд, нүгөөдэнь хэлэбэ.

-Хүрин үһэтэй эхэнэрүүд үнэхөөрөөл зохид лэ - гээд, гурбадахинь арсалдана.

Бүхэли үдэртөө арсалдаа хээээдэшые энээндэ зүб харюу үгэжэ шадахагүйгөө ойлгобод. Тэдэнэр

нютагайнгаа эгээл ухаатай, сэсэн, наһатай хүндэ дүтлөөд: «Ямар эхэнэр эгээл хайхан бэ?» - гэжэ асуубад

Тэрэ үбгэжөөл хадан саана хоргодожо байһан алтан шаргал нара

анхаралтайгаар шэртэбэ. Унн удаан дуугай зогсоһоной һүүлээр, тобшохоһоной

«Дуратай эхэнэршни», гэжэ харюусанан гэхэ.

Соёлма РАДНАЕВА бэлдэбэ.

ҮРЭГ СЭДЬХЭЛЭЙ МҮРНҮҮД,
ҮБШЭХЭ ӨНОТОН ЗҮЙЛНҮҮД

Шиний нүдөөр шэртэнэм энэ дэлхэй

УГ ГАРБАЛАЙ НАНГИН ЗУЛА

Эртэ урда сагтаа буряад зон түрэл гаралай, ураг эльгэнэй холбооо найн мэдэдэг, бэе бэедээ ийлашалаасадаг, үри хүүгэдтээ мартагдахагүйгөөр бургаал заабари үгэдэг байгаа.

Ядаха, тулиха, үлдэхэ, даарахадаа хүн түрэл гаралаа заатагүй түшгэлдэг ха юм даа.

Тийхэдээ "Түшэхэ түрэл хэрэгтэй", "Түрэл зоной түнөө нэгэн", "Хүн угаа, ухан - эрьеэ хахадаг" гэжэ дэмы хэлсээгүй. Хүн гэшээ эдир залуу, элүүр энхэ ябахандаа, түрэл гаралаа олонхи ушарта мэдэхгүй, мэдэхэ гэжэ оролдохомьёгүй ябахань гайхалтай бэшэ.

Эндэ уг гарбалаа залуу үетэндэ найн ойлгуулаагүй аха заха наһатайшуул зэмтэй гэшээ. Уг муудаха, мохоорхо гэжэ хэлсэдэг дээрлээ өөрынгоо түрэл гаралнуудтай үхибүүдэ найн танилсуулахда тон шухала.

"Угаа найжаруулха гэбэл, харинаа гэрлэ", "Ураг эльгэнэй холонь дээрэ, уна түлээнэй ойронь дээрэ" гэхэ мэтын айхабтар сэсэн мэргэн оньһон үгэнүүдэй удхые баримталаа хаа, ехэ найн гэшээ.

Мүнөө сагта уг удхаа, нагасаяшые, түрэл аха дүүгээ мэдэхгүй зон байжа магадгүй. Ингэжэл "газарай габаһаа гараһан" зон болоод ябаханда, ямар аягүйб даа. Эндэлээ бодоходо, олон басагадтай байгаа, нэгэшые хүбүү үгы болобол, хожомоо тэрэ айлай уг таһарха, тоонто гуламтаа унтараһан дээрэ тоологдохо. Энэ хадаа буряад зоной дунда ехэ муу гэжэ тоологдодог. Тиймэхэ хүнэй наһа барахада, "хүбүүтэй хэн гү?" - гэжэ асуудаг өһо бии. Хүн бүхэн шадаал хаа, угаа таһалхагүй гэжэ оролдодог. Хүбүү үгы хаа, түрэл гаралнуудһаань гү, али ондоомьё айлаа хүбүү үргэжэ абаад, найн найханаар хүмүүжүүлжэ, нэрээ нэрлүүлжэ, угаа залгуулха найхан заншал бии.

Уг гарбалайнгаа үнэржэхэдэ, үнэн зүрхэнһөө баясажа, хүхидэжэ һуудаг байгаа. Үри хүүгэдэй һүлдэ гэжэ үндэр дээдэ бурхадтаа мүргэдэг, яшагүй ехэ үршоол хайра гэжэ сэгнэжэ, найхан сэдхэхээр жаахан нялха нарайе хүлээн абажа,

түрэл гаралаа уридаг, милаангуудые хэжэ, хун сагаан хониёо гаргажа найрладаг.

Хүбүүтэй болоходоо, уг залгаха үри, эсэгын туһалагша үри ерээ гэжэ эсэгын ехэ баясадаг даа.

Түрэл зон хоорондоо айл болоо хаа, эрэмдэг, ухаа муутай үри бэстэй боложо магадгүй. Ямаршые тиймэ гүнзэгы эрдэмгүй аад, ехэл сэсэн мэргэн ухаатай байһан тэрэ үеын элинсэг хулинсагтаа баясамаар байна даа.

Мүнөө үедэ Бурхан шажанда айхабтар харша үйлэ хэгдэнэ. Эхэнэ хээлинеэ таһалжа, болошогүй ехэ нүгэл үйлэ хэгдэнэ. Үри хүүгэдэй һүлдэ гэшээ түрэл гаралаа, айл хотондоо ерэхэдээ, най хаража, энэхэн найхан эхэнээр эжы хэхэмни гэжэ ердэг юм гэжэ мэдэг, залуу нүхэд. Ингэжэ ерээд, эхынгээ умайда арай гэжэ түбхинэхэдэнэ, хүйтэн түмэрөөр отолжо, дэгээдэжэ, хорон эмээр хорложо, шуһан харгыгаар ябуулжархихада, ямар ехэ муухай нүгэл гэшээб.

Үхибүүн түрэхэдөө өөрын хубитай, эд зоеригтэй, хэшэг буянтай ердэг юм гэжэ урданай зон хэлсэдэг.

Үхибүүн бүхэн өөрынгоо угые долоон үе хүрэтэр мэдээд ябабал найн. Нургуулин буряад хэлэнэй багша шабинарайнгаа уг мэдээд ябабал, ехэл туһатай байха хэн.

Манай аха заха нүхэд, үбгэд хүгшэд, эжы, абанар уг гарбал тухайгаа ерээдүйн залуу үетэндэ хэлэжэ, ойлгуулжа байбал, дэмбэрэлтэйл хэн. Угай бэшэг бэшэхэ арга мүнөө дүүрэн бии болоо ха юм.

Залуу үетэнэй сэдхэл зүрхэнэй оёорто яажа нигүүлсэхы сэдхэл, нүгэл буянай мэдэрэл оруулха гэшээб гэжэ бодохо саг ерээ.

Хүндэтэ нүхэд! Уг гарбалайнгаа нангин зулые бүхөөнгүй, улам саашань бадарааха гэжэ оролдоёл барандаа!

Үетэндөө, үри хүүгэдтээ найса ойлгуулаял!

Александр ЦЫБИКОВ.

Утаата.



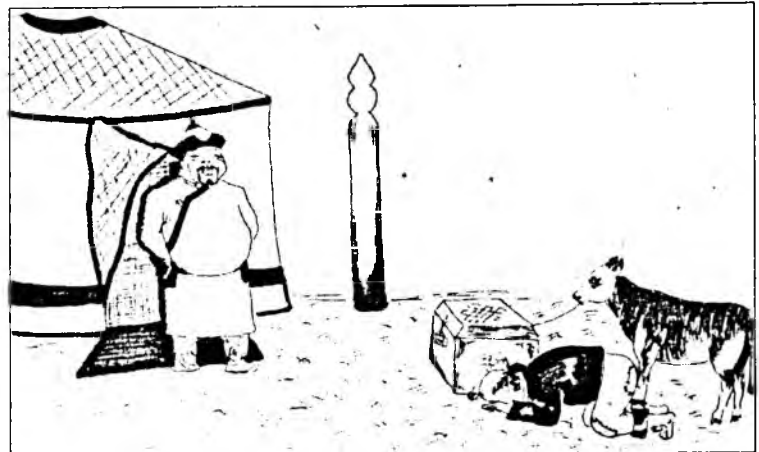
Урда сагта хэн ха. Нэгэ нютагта үгытэй үбгэн ажаһууһан гэхэ. Тэрэ үбгэн газар дэлхэй дээрэ ори ганса Галсан гэжэ хүбүүтэй бэлэй. Урдаа хараха ори ганса бухатай байһан юм. Тэрэ бухань хамаг хара ажалыень хуу хэдэг хэн: газар хахалха, ойһоо түлэз модо зөөхэ. Тэрэ үбгэн түлээгээ тэргэ дээрэ ашаад, хото абаашажа,

үхэр асара! - гэбэ. Үбгэн һүүлшынгээ мүнгэ суглуулжа, арайхан гэжэ нэгэ улаахан тугал худалдан абажа, тэрэ баяндаа асарба. Улаан тугал харахадаа, баян ехээр уурлажа хашхарба:

- Танай энэхэн жаахан тугал намда хэрэггүй! Жэл соо хүбүүшнни эдээлүүлжэ, хубса-луулжа, үзэг бэшэгтэ нургананайм харюу энэхэн жаахан

УЛААН БУХА

(Үльгэр)



худалдажа, хоолой хотоёо дүүргэдэг хэн.

Галсан хүбүүн бишыханшые хаа, тэрэ бухаяа унаад, баруун байсын боорёор боро гүрөөһэ эрьюулэгшэ бэлэй. Боро гүрөөһэн хүбүүн буха хоёрые хараһаар хашхараад, шэшэ-рээд, һалганаад, шэлын оройгоор шэртэн үгы бологшо хэн.

Нэгтэ үбгэн хүбүүгээ ном хударта хурахыень баян айлда үгэбэ.

Олошые, барлагшые олоһондоо баянайхи баяртайгаар угтан абаба. Галсан хүбүүн харанхы үглөөгүүр бодоһоор баянай ажальыень хэжэ дүүргээд, харанхы хүни болоходо, номоо шагаадаг байгаа.

Галсан хүбүүнэй номдо бэрхэ байһыень баян ойлгожо, айхабтар ехэ алта, мүнгэ эридэг болобо. Үбгэнэй энэ ехэ мүнгэ түлэжэ шадахаяа болиходонь, тэрэ баян Галсан хүбүүе үлдэбэ. Уйла уйлаһаар хүбүүн абадаа ерээбэ. Абань хүбүүгээ хайрлажа, хада хаража хашхарба, уула хаража уйлаба, бухаяа хаража бархирба даа. Урдаа хараха улаан бухадаа дуратайшые хаа, абань хэлэбэ:

"А" үзэг, - эрдэмэй дээжэ, Аяга сай - эдээнэй дээжэ, Эрдэм бэлигтэ хураха хэрэгтэй, - гээд бухаяа хүтэлжэ баянайда абаашаба ха."

Баян баярлажа, бухыень хашаа соогоо хаажархиба. Үдэр үнгэрбэ, нара үнгэрбэ. Хомхой баянай хото хоһоржо, арга шадалайнгаа халахада, галзууран ганирба ха.

- Хүбүүшнни үдэр бүри үзэг бэшэгтэ нурганам, үшөө нэгэ

тугал гү? Үгы даа. Намда абдараар дүүрэн алта асарагты! Хоёр хоногой үнгертэр асарагүй һаатнай, та хоёрые хаанда дуулгажа, харанхы нүхэн соо хаюулхаб! - гэбэ.

Үбгэн хүбүүн хоёр уула харан уйлалдаба, боори харан бархиралдаба.

Гэнтэ тугал хүнэй хэлээр хайрлан хэлэбэ:

- Та хоёрни, ехээр бү гомдогты, бү уйлагты. Сэбэр сэхэ, сэдхэл найхан хүндэ үйлын өһоор байха, - гээд, бухын зэргээр шангаар бархиршаба.

Улаан тугалай шанга бархиран баруун байсын боорёор эдэлбэ, шэлэ уулын оройгоор шэнхинэбэ ха.

Улаан тугалай бүрхирхые дуулаһан боро гүрөөһэн гүйжэ ерээбэ.

Бараг томо ханза соо гүрөөһөө уяжа, улаан тугалдаа уяжа ашаад, баяндаа абаашаба. Хоёр нүдөөрөө хараһан баян баярлажа, "ханзаар дүүрэн алта асарба" гэжэ ханааад, улаан бухыень бусаажа үгөөд, хадаһан ханзыень гэртээ оруулаа хэн гэхэ.

Үбгэн, хүбүүн, улаан буха, улаан тугалай гэр тээшээ гэшхэлһэнэй һүүлээр тэрэ хомхой баянай гэр соо юун болоо хаб?

Хомхой хүнэй - хото хоһон.

Харуу хүнэй - сэдхэл хоһон.

Жаргал БУДАЖАПОВ, Мухар-Шэбэрэй аймагай Боомой дунда нургуулин 5-дахи классай нургагша.

Л.ПЕРГЕНОВЭЙ зураг.

Ерээдүй мэргэжэлни



ХЭЗЭЭШЬЕ, ХААНАШЬЕ ХЭРЭГТЭЙ

Миний эгээн дүтэ һанаха мэргэжэл багша юм. Юундэ багша болохоо һанаа гээшэбиб гэхэдэ, би бишыхан, хоорхэн үхибүүдтэ, тэдэнтэй ваадаха, хоорэдэхэ тон дуратайб. Багшууһаа элдэб юумэ асуужа, харюу абажа, һонин даа. Бүхы юумэ мэдэхээ оролдодог, һоншоуна, мэдээгүй юумээ һурадаг, нүбэлэн үхибүүдтэ элдэб юумэ хоорэхэдэ, тон һонирхожо шагнадаг. Тиймэхэ ойлгосотойгоор хоорэхэ гэжэ оролдодог би.

Би багша болоод, өөрынгоо нургагшадые уншажа, бэшэжэ, тооложо, үгэ элдэб туһатай юумэндэ нургахаб.

Балшар бага наһанһаа багша болохоёо эрмэлзэдэг би. Найса оролдобол, энэ хүсэлөө бэсэлүүлэхэб гэжэ һанагдана. Арба-арбан нэгэ наһатай ябаханда, нургуули боложо наадаха ехэ дуратай нэм. Өөрһоонь бага хүүгэдые гүхэгээд, урдаа һуулгажа, багшалаг бэлэниб.

Багшын мэргэжэл ходоодо, хээшэны, хааншны хэрэгтэй юм. Багша хада маангдые зааханһамнай абан эрдэмдэ нургана бшуу. Багшын үгы һаа, билэ бэшэжыне, тооложыне, уншажыне шадахагүй, "шэжэ дули, нүдэ балай" юумэ ябаха нэмди.

Таня ШАГДУРОВА,

Түнхэнэй аймагай Хужарай дунда нургуулин 10-дахи классай нургагша.

УРАГ ДЭЭРЭ: Улаан-Үдэн 62-дохи интернат нургуулин хоёрдохи классай багшуу хэшээлдэ.

Г. САМБЯЛОВАЙ фото.

ХЭЗЭЭ, ХААНА, ЮУН БОЛООБ?

МАРТЫН 16:

1854 он - Англи Франци хоёр Росситай даялалдаха тухайгаа мэдүүлбэ.

1975 он - Израилиин сэргэшэд Ливанда дайгаар оробо. Урда Ливаниие эзэмдэжэ эхилээ.

МАРТЫН 17:

1867 он - Аляские США-да худалдаха тухай договор баталһан үдэр.

1926 он - Хитадай далайн Дагу портые Япон гүрэнэй сэргэй онгосонууд буудалһан юм.

МАРТЫН 18:

1871 он - Парижай Коммунын түрүүшын үдэр.

1946 он - Франциин сэргэшэд Лаосто добтолон оробо.

1965 он - Космонавт А.А. Леонов хүн түрэлтэн сооһоо түрүүшынхией замбуулиной уудамда космическа онгосоһоо гараба.

МАРТЫН 23:

1806 он - Великобританиин парламент хүниие бооголшолон худалдалгые хорихо тухай хуули баталан абаба.

1919 он - Милан хотодо Муссолини Италиин түрүүшын фашис бүлгэм эмхидхээ.

Б.БАЛДАНОВ бэлдэбэ.



Эрхын шэнээн ябахадан,
Эжым үбэр дулаахан,
Эрэ болоод ябахадан,
Дүүхэйн үбэр дулаахан.

Альганай шэнээн
ябахадан,

ЗАХАМИНАЙ ЁОХОРОЙ

БУРЯАДУУДАЙ ДУУНУУД

Шонын эдихэ морице
Унан үгы яхамнайб,
Шоройдо хосорхо

бэеые

Ябан үгы яхамнайб.

Хэрэйн тоншохо

морице

Унан үгы яхамнайб,
Хэбтэжэ хосорхо

бэеые

Ябан үгы яхамнайб.

Тэрэлжын гээгүүр

жэрьегшэ

Тэхэрхэ шубуун хөөрхы

гаа,

Тэрелжэ ошоһон

дүүхэймни

Тэбэрхээр ерээ, хөөрхы

гаа.

Боролжын гээгүүр

жэрьегшэ

Бусаха шубуун хөөрхы

гаа,

Бусажа ошоһон

дүүхэймни

Баярлаһаар ерээ, хөөрхы

гаа.

Түхэрээн алаг нюдмни

Түглын манан

Түмэн сагаан шүдмни

Трубхын утаан

шарлуулаа.

Алаг эрэн нюдмни

Арын манан төөрүүлээ,

Арбан сагаан шүдмни

Тамхиин утаан

шарлуулаа.

Хадын эгсүүр дабаанда

Хара морин дабааша,

Харанхы хүниин

наадаанда

Ахайн найхан зугааша.

Боориин үндэр дабаанда

Боро морин дабааша,

Бүрэнхы хүниин

наадаанда

Дүүхэйн найхан зугааша.

Гүйдэлтэйхэн мориндо

Гүрэмэл минаа шамай

гаа,

Гунигтайхан наадаанда

Ахайн найхан шамай гaa.

Жороотойхон мориндо

Жолоо минаа шамай гaa,

Зоригтойхон наадаанда

Дүүхэйн найхан шамай

гаа.

Гангын халуун наранда

Гандааб гэхэнь

юунииньби,

Ганса хүниин наадаанда

Сусааб гэхэнь

юунииньби.

Үдын халуун наранда

Үртөөб гэхэнь

юунииньби,

Үдэшин ганса наадаанда

Эсээб гэхэнь юунииньби.

Улаһайхан түлээнинь

Уни үгынь муухандаа,

Урдаһаа ерэлэн

айлшанинь

Зугаа үгынь муухандаа.

Гэшүүһэнхэн

түлээнинь

Гэрэл үгынь муухандаа,

Гэнтэ ерэлэн айлшанинь

Зугаа үгынь муухандаа.

Хуһан модон анюулаа

Холтоһоороо таниюулаа,

Холшор дүүхэй

таниюулаа

Аялгаараа таниюулаа.

Нарһан модон таниюулаа

Намаагаараа таниюулаа,

Наһатан нүхэд таниюулаа

Аялгаараа таниюулаа.



Абын үбэр дулаахан
Алаг сааша болоходом,
Дүүхэйн үбэр дулаахан.

Тоорюулжа шабаһан
тогоомнай

Тоорижо зугаалһан
бигдэнэр

Таабай төөбиһөөн
үрхатайбди

Эрьюулжэ шабаһан
тогоомнай

Эрьеын шулуун тулгатай
юм,

Иигэжэ найрлаһан бигдэнэр
Эжы бууралһаан

Арбайхан таряагаариа
хоолуулжа

Абамни намаяа үргэлэн юм
Абамни намаяа үргэхэдөө,

Иигэжэ найрлахым
юрөөгөө һэн.

Эдгээгэй найниие эрюулжэ
Эжымни намаяа үргэлэн

Эжымни намаяа үргэхэдөө,
Иигэжэ зугаалхым

Баруун талыс гоёһон
Бадма ленхобо сэгсэг лэ,

Баабайн хойморыс
зохёоһон

Баржан хээтэй
домбониинь лэ.

Энгэр газарыс гоёһон
Эрэн торгон сэгсэг лэ,

Эжын гуламтыс зохёоһон
Эржэн хээтэй домбониинь

Хазаарлажа бариһан
унагамнай

Хатарша хүлэг болоһой
гаа,

Ханшартаа үргэлэн
үринэрнай

Харюутай хүнүүд болоһой
гаа.

Ургаараа бариһан
унагамнай

Унамаар хүлэг болоһой
гаа,

Угжаариа тэжээһэн
үринэрнай

Ухаантай хүнүүд болоһой
гаа.

Далахайн шэнги һибэрэгээ
Далахан хүрэтэрөө бариял

Далан наһанһаа
саашаһанаа

Аша үримнай барюужа гaa.

Нуурхан шэнги һибэрэгээ
Наяхан хүрэтэрөө бариял

Наян наһанһаа саашаһанаа
Аша үримнай барюужа гaa.

Хатарһаар моримни
үтэлбэ,

Унага дааганиинь түлүүжэ
гаа,

Ханилһаар бэемни үтэлбэ
Аша гушамни түлүүжэ гaa.

Унаһаар моримни үтэлбэ
Унага дааганиинь түлүүжэ

Унага дааганиинь түлүүжэ
гаа,

Ушарһаар бэемни үтэлбэ
Аша үримни түлүүжэ гaa,

Санжайжаб БАДМАЕВАН
суглууларинаа.



ДАЛАН ХҮДАЛША

ҮБГЭН НАМГАН ХОЁР

I. Угаа ехээр эсэһэнэн, үлдэһэнэн Дамнил ажалһаа ерэлээр, хубсаһаяашье тайлангүй, кухнидаа орожо харахадань, стол дээрэнь бэлэн эдеэн байбагүй.

Зал соогоо орожо харахадань, намганиинь диван дээрээ «Банзарай хүбүүн Доржо» гэжэ роман тэбэринхэй, бүхөөр хурхиржа хэбтэбэ.

Сухалаа олиггүй ехээр хүрэлэн Дамнил бадашаба: - Эдэе хоолшыс хэхэ сүлөөгүй, үнөөхил Доржоёо тэбэрээд лэ, бүхэли үдэртөө хэбтэнэгши?!

Дуур-дуур гэжэ хэбтэнэн намганиинь ехээр сошоһондоо, сэхэ руунь хэлэжэрхибэ:

- Доржо-аа, үтэр түргэн наашаа гарыш, Дампилнай мэдэжэрхөөл!

II. Дарма Далаевич нарадаа нэгэ дахин хүдөө гарадаг шэнэ ажалтай болоһон байгаа.

Нэгэтэ хүршэнь уулзаад, Дармада хэлэбэ:

- Нүхэ-аар, ши энэ залуу намгаяа долоон-найман хоногоор гансаарыень орхёод, командировко гээд лэ ябашанаш. Мүнөө сагта намгадта найдажа болохо юм аал? Шалгыш тэрэнэ, хубаа.

Хүршынгөө хэлэхэдэ, Дарма «энэмни юумэ һэжэглээ ёһотой, байзалши, энэ намгаяа шалгаха юм байна» гэжэ шэбшэбэ.

Нэгэтэ Дарма «командировкодо ошоһонинь» гэжэ намгандаа хэлээд, гэрһээ гарангүй, кладовко соогоо хоргодоод, хүни болохыс хүлэжэ хууба.

Һүнини тэн багаар гэр соонь хүнүүдэй гүбэр-шэбэр гэлдэхэнь дуудлаба.

Үүдэндээ ошоод шагнахадань, хоёр эршүүл дуугаралдана хэбэртэй, зарим үгэнүүдынь бүүр-түүр дуудана: «ара талаһаань», «хүлынь үргөөд», «һэмээхэн, һэмээхэн» гэхэ мэтээр.

«Үгы, иигэхэдээ юун болоно гэшэбэ? Ганса бэшэ, сохом, хоёр эршүүл бин хэбэртэй. Юуныс һаань, одоол балшыс баригдабаш» гэжэ өөртөө хэлээд, дахин шагнахадань, аб ааха, ямаршыс абьян дуудлабагүй. Ехээр гайхадан Дарма алда болохо түмэр баринхай, үүдээ һэмээхэнээр нээжэ, намганайнгаа таһалга руу орохо гэхэдэнь, зосооһоонь хүшөөтэй байба. Үүдээ тоншожо, намгаяа һэрээгээ, «Би Дармаб» гэжэ хэлэхэдэнь, намганиинь галаа носоогоод, үүдээ нээжэ, угаа гайхангыар асууба: «Үгы, шимни ябаагүй гүш? Ехээр эсэһэндээ, телигыс харангүй, бүхөөр унташоолби».

Дармын зал соогоо орожо харан гэлэһэн, «Самсунг» телевизор видеомангитфон хоёрынь үгы. Дарма сонходоо ошожо хараһаар, юунэй болоһыс одоол ойлгобо: хулгайшад сонхоорнь ороод, тэдэ юумэнүүдыень абажа ошоһон байгаа бшуу.

III. Тэхэ Нохоевич ажалһаа ерэмсээрээ, хубсаһаяа һэлгэжэ үмдөөд, газетэ, журналнуудыс харахаа диван дээрээ хэбтэһэбэ. Тинхэдэ

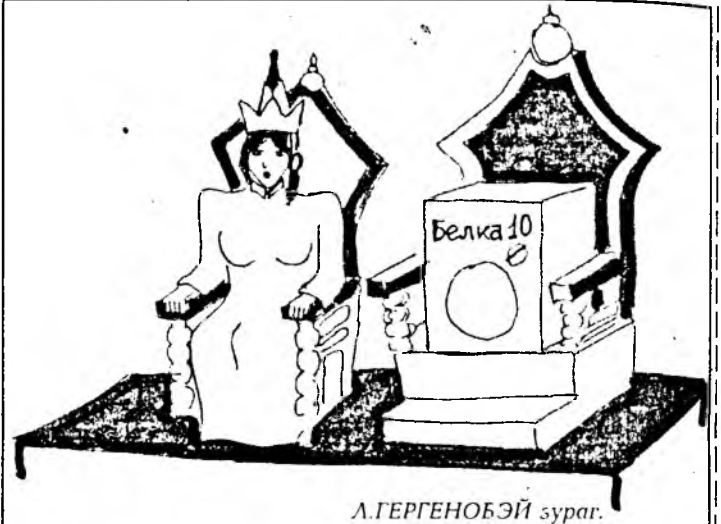
намганиинь костюмайнь хармаануудыс урбуулан үзэхэдөө, альганай шэнээн саарһа оложорхибо. Тэндэнь «Үглөөдэр «Прогрестэ», 6 сагта, Мэри» - гэжэ эхэнэрэй гараар бэшээтэй байба. Намганиинь тэрэнээ байрадань хээд, үбгэндөө юушыс хэлэбэгүй.

Үглөөдэрынь Тэхын намган ажалһаа эртэһэг гараад, 6 час багаар «Прогрестэй» үүдэндэ ерээд байба. Хүнүүд кинодо оро ороһоор, хоёр э энэр үлэшэбэ. Тэхын намган нүгөө залуухан эхэнэртэ дүтэлөөд

одоол таараха хаш. Сэхыень хэлэхэ болоо һаа, шимни, сохом, арбадахимни болоно гэшэш! - гэжэ намганиинь хэлэжэрхибэ.

V. Нэгэтэ Дугар-Жаб бэе бэеынгээ абари зан тухай мэдэлсэе гэжэ залуу намгандаа дурадхаад, өөр тухайгаа хэлэбэ:

- Ажалһаа ерэхэдээ, малгайгаа баруун нюдэн дээрээ үмдэнэн байбал, шамдаа олиггүй дуратайб, харин малгайгаа зүүн нюдэн дээрээ үмдэнхэй байбал,



һонирхобо:

- Хүлисэгты намайе, кинодо юундэ ороногүйбга?

- Нүхэрөө хүлээнэб, ходол юумэнһээ хожомдожо ябадаг зантай юм даа, - гэбэ тэрэн.

Эгээл энэ үедэ тэдэнэй хажууда гоё хубсаһатай хүн дүтэлөөд, залуу эхэнэртэ хандаба:

-Мэри, хүлисэгты, ажалдаа удаарааб.

Тэхын намган эрээс барингүй, хооһоор гэртээ ошожо ябаад: «Тэрэ Мэри эхэнэрыс харабаб, тээд үбгэнэймни орондо юундэ ондоо хүн ерээ гэшэбэ? Байзалши, золнг, шамайе балам баряагүйдөө, һанаагаа амархалгүй байхаб!» - гэхэ мэтээр тархи соогоо мухарюула.

IV. Бата Арюуна оёр гэрлэхээр, һара шахуу болоһон байгаа. Нэгэтэ Бата Арюунадаа хэлэбэ:

- Бишни шамаяа энэ үдэрһөө хойшо хатамни гэдэг болоһуу.

- Үгы, юундэ гэнтэ намаяа тиигэжэ нэрлэхэ болоо хүмши? - гэжэ намганиинь һонирхобо.

- Бишни гансал шамда дурлаа һэмнайб. Шамһаа түрүүн нэгэшыс басаганай хажууда ошожо үзөөгүй ха юмбиб!

- Харин тинхэдэ бишни шамаяа хэн, юун гэжэ нэрлэхэ болонобиб? - гэбэ намганиинь.

шамдаа дургагүй болоһоноо мэдүүлэхэб.

Аниргүй шагнаад һууһан Раджана өөрынгөө абари зан тухай иигэжэ хэлэбэ:

- Ажалһаа ерэхэдэшин, гараа гүзэндээ һалаабшалан баряад байбал, шамдаа угаа дуратайб, амгатай хоол, зөөлэн унтари бэлдээд, хүлэжэ байһанай тэмдэг гэшэ. Харин гараа нюргандаа нюугаад байбал, шамдаа дургагүй болоһхойб, эдэе хоолшыс, зөөлэн унтаришыс бэлдээгүйб, үшөө тинхэдэ газар хонохоодоо болохош гэлэн тэмдэг гэжэ ойлгоорой!

VI. Азаргавай намган абындаа айлшалаа ошохо болоһондоо, үбгэнөө хажуудаа һуулаад иигэжэ захиба:

- Абындаа удаахан айлшалаад ерэхэм, гансаарыс үлөөд, намгадтай холбоорилдоо һаашни, нюдэмни һохор, шэхэмни дүлин болошохо, үһэмни сайшаха, тиигэбэл юушыс хэжэ шадахаа болёод, хүзүүн дээрэшин һуушахаб.

Хорёод хоногой үнгэрөөд байхада, намганиинь бусажа ерэбэ. Намгаяа харахадань, үһэмниинь хаб хара, нюдэмниинь һонор зандаа байба.

Угаа ехээр баярлаһан эрэн хэлэбэ:

- Үһэмниинь, нюдэмниинь хаб хара зандаал, тиимһээ бишни нэгэшыс эхэнэрэй хажууда ошохогүйб, хэнтэйшыс холбоорилдохогүй ха юмбиб.

Аниргүй шагнаад һууһан намганиинь:

- Худалаар хэлэнэ хаш! намгадтай ороолдохогүйшени шалгаад ерэхэмни, ехээр бу онголозо, - гэжэ мэшээһэн хэлээд, газашаа гаража ошоо һэн.

(Түгэхээ. Эхинийн 1 - гүйж юурта).

Яг өөрөөр информирована и не могу давать оценок по поводу отношения к Атласу буддийской конфессии. Могу только сказать, что оно неоднозначно в разных кругах буддистов. Но то, что буддийские священные служители с Атласом не работают, судя по посещениям от, судя по посещениям фондохранилища, учетным карточкам тех, кто получал доступ к работе с памятником, это абсолютно точно.

Выработана ли в нашей республике концепция по охране и пользованию Атласом? Каков механизм реализации этой концепции?
- Специальной концепции по охране и пользованию Атласом в республике нет. Есть общие нормы и правила работы с музейными экспонатами особой ценности, утвержденные Законами Российской Федерации и Республики Бурятия "О музеях и музейных фондах", другими нормативными актами. Но сейчас, когда мы получаем реальную возможность нового уровня работы с Атласом, может быть, такая концепция будет нужна. Вопрос требует обсуждения.

Какова цель вывоза Атласа на международную выставку? Что здесь преследует: коммерческая сделка или желание привлечь внимание мировой общественности к Бурятии?

Я считаю, что второе даже важнее, чем первое. Думаю, что каждый человек в Бурятии, кто побывал за границей, сталкивался с тем, что нас на международном уровне практически не знают. Знают Монголию, Байкал (и то далеко не все), а Бурятия - "terra incognita". Так сложилось по разным причинам, в том числе и потому, что мы, будучи приграничной территорией, очень долго были закрытым регионом. Из-за этого мы на несколько десятилетий отстали от буржуа в развитии международного туризма и сейчас охоронительно пытаемся наверстать то, что соседи наши сделали давным-давно. Подаром и международные инвестиции в экономику Иркутской области идут значительно активнее, чем к нам.

Проведение выставки Атласа тибетской медицины в четырех ведущих музеях США, конференций и других мероприятий, в которых примут участие ученые и другие представители республики, дает нам возможность заявить о Бурятии, ее культуре, науке на высочайшем международном уровне. А если учесть, что в этих мероприятиях дал согласие принять участие Его Святейшество Далай-лама XIV, значимость данной акции еще более повышается.

Что касается экономической стороны данного проекта, то она такова. Музей истории Бурятии получает

10% чистой прибыли от проведенной выставки, за счет американской стороны делается обрамление всех 76 листов Атласа, хотя на выставке будет представлено 40 листов, обеспечивается финансирование всех тран-

свении и под их наблюдением. Так прописано в контракте.
- Кто участвует в договоре организации выставки с нашей и с американской сторон?
- С нашей стороны - музей истории Бурятии им. М.Н.Хан-

Святейшеством Далай-ламой XIV. Она представила нам Послание Его Святейшества Далай-ламы XIV в адрес устроителей выставки и сообщила о том, что ожидается его личное участие в мероприятиях, связанных с

вторых, российские музеи таких предложений не вносили, да и к тому же ни один из российских музеев никогда не предложит таких условий, какие предложила американская сторона.

"ТУБЭД ЭМНЭЛГЫН АТЛАС" - ТУБИ ДЭЭГҮҮР АЯНШАЛХААР ГҮ?



спортных, охранных, страховых мероприятий, расходов на рекламную-издательскую продукцию. Одним словом, на наш взгляд, это очень солидный международный инвестиционный проект в отрасли "культура".

В чем выражается гарантия сохранности и целостности Атласа на родину?

Гарантиями являются следующие обстоятельства. Во-первых, Компания "Про-Культура, Инк." является компанией, которая уже несколько лет работает по теме Тибета в США, и ею проведены три крупные международные выставки на эту тему в самых престижных музеях страны. Наша выставка - четвертая в этом цикле. Пока никто не предъявлял компании никаких претензий по поводу четкости выполнения всех договорных обязательств. Во-вторых, поручительство за компанию "Про-Культура, Инк." со стороны Американской федерации искусств, представляющей государство в проведении выставок данного уровня. Она действует по отношению ко всем международным выставкам и будет действовать по отношению к выставке Атласа, руководствуясь договорным соглашением, выработанным таможенной США, которое называется "Постоянное выставочное соглашение", нормы которого гарантируют возврат экспонатов в страну их постоянного пребывания.

В-третьих, страхование 40 листов Атласа берет на себя самая солидная в России страховая компания международного уровня - "Ингострах". Она никогда не взяла бы на себя эту функцию, если бы было хотя бы малейшее сомнение в безопасности вывозимых экспонатов. Страховка каждого листа определена в 50 тысяч долларов, 40 листов - 2 миллиона долларов.

И, наконец, в-четвертых, Атлас будет передвигаться из Улан-Удэ в Америку, по территории США из музея в музей, из Америки в Улан-Удэ в сопровождении сотрудников музея истории Бурятии. Упаковка и распаковка в каждом месте будет происходить только в их присут-

ствии и под их наблюдением. Так прописано в контракте.
- Кто участвует в договоре организации выставки с нашей и с американской сторон?
- С нашей стороны - музей истории Бурятии им. М.Н.Хан-

нею. Уже одно это говорит об уровне и возможности обеспечения имиджа Республики Бурятия, ее науки и культуры на высоком международном уровне.

Говорят, что вовсе не учтены форс-мажорные обстоятельства при заключении договора и вообще нет ни моральной, ни коммерческой выгоды от предстоящего мероприятия. Каковы Ваше мнение и позиция по этому вопросу?

Я уже очень много сказала и о моральном, и об экономическом эффекте выставки. Что же касается форс-мажорных обстоятельств (на человеческом языке это означает - обстоятельства, не зависящие от обеих сторон договора), то наоборот, говорят о том, что перечень этих обстоятельств в данной статье слишком широк. Могу сказать по этому поводу, что данная статья один к одному соответствует типовым международным договорам по проведению международных выставок. Но мы внесли предложение американской стороне по сокращению перечня форс-мажорных обстоятельств. Если предложение будет принято, будет подписано дополнительное соглашение к контракту.

Что должно последовать за показом Атласа за границей (заключенные другие договоры по организации выставок, в том числе и в Бурятии)? Не имеется ли цель таким образом привлечь туристов в Бурятию и т.д.?

Разумеется, предполагается, что это будет первая, но не последняя выставка Атласа тибетской медицины из Бурятии. Уже сейчас параллельно с выставкой в Америке вполне можно будет развернуть выставку из 36 листов здесь, дома, они тоже будут готовы к экспонированию, так как получат такую же "одежду", что и листы, которые едут в Америку. Мы будем иметь возможность привлечь к нам туристов, ученых и всех интересующихся буддийской культурой. Правда, для всего этого нужно, как минимум, закончить реконструкцию музея истории, который станет музеем-фондохранилищем. Сюда будет перевезен весь фонд из Одигитриевского собора. Еще предстоит в этом здании создать все условия по сохранности, температурно-влажностному режиму и еще очень многое, что нужно для такого рода учреждений.

Есть мнение, что надо бы начать пропаганду Атласа с выставок у себя на родине. Каково Ваше мнение?

Во-первых, дома у нас пока нет должных условий для экспонирования памятника такого уровня. Во-

Грустно говорить об этом, но придется признать, что уровень благосостояния американцев сегодня таков, что они имеют возможность вкладывать в акции духовного характера огромные средства. Мы же сегодня каждый день думаем, говорим и что-то делаем только для того, чтобы выжить, чтобы ничего не растерять из накопленного.

Что Вы хотели бы сказать читателям нашей газеты по поводу неоднозначного восприятия заинтересованными в судьбе Атласа лицами вопроса об организации заграничной выставки?

К сожалению, в последнее время любое деяние органов власти подается с позиций политической конъюнктуры. И, решая собственные задачи, авторы всевозможных критических нападок, не дав себе труда как следует разобраться в ситуации, взвесить все "за" и "против", пытаются сделать все для того, чтобы скомпрометировать органы власти в глазах общественности. То, что сейчас пытаются организовать вокруг выставки Атласа тибетской медицины в США - яркий тому пример. Поражает категоричность, агрессивность и необоснованность выдаваемых оценок. Чего стоит заявление о том, что в Бурятии нет специалистов, способных даже хотя бы прочитать тибетские тексты? А как же тридцатилетний труд бурятских ученых, сегодня известных в мировых кругах? Не знаю, как отнесутся к этому ученые БНЦ...

Что в республике достигнуто по охране и по пропаганде памятников национальной культуры и что еще предстоит сделать?

Во-первых, принят Закон Республики Бурятия "О музеях и музейных фондах". Во-вторых, заканчивается реконструкция музея истории, куда переедут фонды из Одигитриевского собора. В-третьих, ведется большая работа по паспортизации всех недвижимых и движимых памятников, в том числе и переданных религиозным конфессиям. Производственное бюро по охране памятников Министерства культуры Республики Бурятия финансирует и ведет реставрационные работы. Правда, средств катастрофически не хватает. Вообще работа с памятниками культуры очень большая и очень дорогая. И если есть возможность привлечь к этой работе иностранные инвестиции, то почему этого не делать? Разумеется, при условии обеспечения всех необходимых гарантий безопасности, экономического и культурологического, да и политического эффекта. Я уверена, что выставка Атласа тибетской медицины в США принесет большую пользу республике во всех аспектах.

фирма Вектра М
ул. Толстого, 3 каб. №316
Тел.: 22-32-41.
Тел./факс: 22-25-53
E-mail: vectra@eastlib.ru

**Компьютеры
Копировальная
техника**

**По низким ценам!
Гарантия 2 года.**

**Түрэл хургуули-
дань мартын 28-да
14 сарһаа болохоёо
байгаа заншалта
уулзалгада Жарга-
лантын дунда хур-
гуулиин дирекци
урина.**



“Миний хүрээ” гэгдэн конкурсдо

хадаа, цосоонь уита-рааг, сошордоог аба-hanaa Гэрэлма марта-даггүй. Одоол хүрээжэ ербэд. Айлай газар олон зон обооронхой,

хадагын абажа үгөөгүй. Басагатай болобо. Хоёрдо-хёо, гурбадахяа хадаг табя. Теэд түрэлхидни хулуу-хыень хүлисөөгүй. Нэгэ хэди жэлэй үнгэрхэнэй удаа

ГҮЛМЭР ХАҢЫН ЗҮҮДЭН БЭШЭ...

Энэ ушар Гэрэлмагай сэдхэлдэ жэгтэй мэдрэл түрүүлдэг. Гуниглал, шаналалшые бэшэ, харин гүлмэр хаһын зүүдэн, гүн талын дуун шэнгээр на-нагдараг лэ.

тэгэнише угтана бэшэ гү? Эрдэни басагые кабинаһаа буулгаха зуураа шэбэнэбэ: “Би шамда тэнсэлгүй ехээр дурлашооб. Хүлисыи даа, хулуужа асарһандам...”



...Һая хургуулияа дүүргээд байгаа. Аймагай спартакиада болобо. Үбдэгтэ хүрэмэ гүрлөө үһээ сагаан пулаагаар таһа уяаг, утын зайда урилдаа бэлэй. Түрүүлэн ерээд, амаржа һуутарнь нүхэдэйнь дунда һаянай танил болоһон Эрдэни дүтэлжэ, нютагыем ошоог ерээ гэжэ дуралдаха. Басаган абаһаар юу зүбшөөхэб. Энэ үедэ Эрдэниин нүхэдэнь (тэрэ тоодо байһан Гэрэлмагай танил эхэнэршые) “энэ зангаа үрһээд ерэхэбди” гэжэ байжа арсахын аргагүйгөөр аргадаба. Машины кабината хуу-

“Бахардаһандаа алхам хэжэ шадахаһаа болишоог байгаа. Эгэһэнь уйлажа байжа аргадаба, хубсалуулба. Угтамжын шэрээ түхээрээтэй, зоной хүндые эбдэхэнь хэсүү. Иймэл заяатай байгаа гүб гээд шэбшээ һэм. Гэртэхиндэм үглөөдэртэнь дуулга гэбэб. Теэд дүрбэ-табан хоног соо дуулга-багүй. Хурайхайтан гүйлгэ-жэ ербэд. Одоошые хоёр машина түхээржэ, манай руу зорёобди. “Басаганай-мнай харгы төөрүүлбэш. Дээдэ хургуулида оро-хыень...Өөрөө институтдаа дүүргэ, һүүлдэ хаража үзүү-жэбди” гэжэ, түрэлхидни

наһанай найдамтай нүхэрөө олоо һэм”, - гэжэ Гэрэлма хөөрөө һэн.

Гэрэлма тэрэ ушарые муугаар һанадаггүй. Алтан-һаа үлүү сэнтэй, аяа хайра-та басагатай болоо ха юм. Зоригма эхын түһөөе, эхын бэрхые абанхай. Теэд эжин-гээ замые дабтаагүй. Инаг-таяа сэхэ ушараа, энхэрэлэ сэхэ зорюулаа. Энэ аяа, энэ хубыа үндэрөөр үргэн, үнэ-хөөр сэгнэн ябыш, Зоригма! Гүлмэр хаһын зүүдэн бэшэ, гүн сэдхэлэй дуран ха юм.

Г.ТУРТУЕВА.

ЗУРХАЙШЫН ХЭЛЭНЭЭР

Евгения, Марина, Сергей гурбан багаһаа сугтаа наадажа үдөө юм. Басагад Сергей нүхэрөө ходо хайрладаг, армиин албанда ошожодонь, хани халуунаар үдэшөө һэн.

Бүхэ һүүлшын һонинуудые Сергейдээ ээлжэлэн бэшэдэг бэлэй. Өөһэдөө хэд нүхэдтэй боложо байһан тухайгаа дэлгэрэнгыгээр бэшэхэ даа. Хэнтэй уулзаа, танилсаабиди, юун тухай хөөрөлдөөбиди - хуу нюултагүй.

“Басагад, конверт дээрэ улаахан уралаа бү няагыт. Нүхэдни наадална, бэшэгыем булалдана”, - гэжэ сэрэгшэн гуйха.

Нэгэтэ Сергейн эжы хүбүүндээ сэрэгэй госпитальдо ошобо. Сергей хүйтэ абаад, уушханай хадхалаагаар үбдэнэн байгаа. Хүбүүниинь сүхигар сагаан, зүдэрүү шарайтай, үйдхартай һууба. Эхын зүрхэн хайрлалаар халин, хэдэн үдэрэй зүбшөөл абажа, унтан барингүй харууһалба. Эм домоор тарюулжа, һайнаар эдеэлхэдээ, хүбүүнэй бэе түргэн һайжараа. Теэд үйдхарай һүүдэр нюурһаань халаха юм бэшэ.

Эжынь нилээн сошожо абаба: “Юун болооб, хүбүүмни? Юундэ иимэ уйтайбши?”

Хүбүүн гэнтэ хугшаран уйлашаба. “Женя Марина хоёр зурхайша ламада үзүүлэе юм ха. Хоёр жэлһээ хадамда гарахаш гэжэ тэрэнь Маринада хэлээ, харин Женидэ - энэ жэлдэ гээ...”

- Теэд юун болоо юм, хүхиш, тэдэмни хадамда заатагүй гараха гэдэг ха юмши. Шамдаа басага олообди гэлдэжэ хүжюутэй байна һэн лэ, - гэбэ эжынь.

- Намда басаган хэрэггүй. Женя хадамда гарахань гэшэ гү... - гээд, бүри уйлашаба.

Одоол эжынь ойлгобо даа. Хүбүүн өөрөөшые һаял мэдэрэн ойлгоһон байгаа гү? Армиһаа ерэн сасуу Женидэ түрүүлэн гүйжэ ошобо. Зүрхэниинь түшэгэнэхэ гэшэнь... Ехээр хүхилдэбэ даа. “Хадамда гараха гэнэгүй бээш?” - гэбэ. “Хэндэ?!” - гээд, Женя хүхихэ юм. “Намда!” - гэбэ Сергей. Женинь шогложол байна гэжэ һанаа.

Энэл жэлдээ гэдэнэргэрлэбэ. Зурхайшын хэлэнээр.

Ц.РИНЧИНОВА.

“ДУХЭРИГТЭ” ДҮТЭЛЭЕ, ТАНИЛСАЯ!



Независимая, привлекательная женщина (бурятка) 40 лет, хочет познакомиться с интеллигентным порядочным мужчиной. Возраст в пределах разумного. Служит в армии, дочь в 7-ом классе. Предпочтение отдаю мужчинам постарше.

1963 ондо түрэнэн, хүдөө нютагта ажаһуудаг, томо болоһон 3 үхибүүдтэй тааруу наһанай зохиод эрэ хүнтэй танилсаха

46 наһатай, хүдөө нютагта ажаһуудаг, нэгэ басагатай, гэр байдалтай, ажалтай эрэ хүн тааруу наһанай түни түбшэн зантай эхэнэртэй танилсаха байна.

1948 ондо түрэнэн, хүдөө нютагта ажаһуудаг, гэр байртай, нэгэ хубуутай эжытэй, дархан хүн дүтэрхы наһанай зохиод эхэнэртэй танилсаха байна.

44 наһатай, хүдөө нютагтай хургуулида хүдэлдэг, 2 томо үхибүүдтэй, архи уудаггүй, тамхи татадаггүй эрэ хүн тааруу наһанай даруу зохиод эхэнэртэй танилсаха хүсэлтэй.

1973 ондо түрэнэн, эвчнээр мууража, экономист-бухгалтерай мэргэжлээр болохоёо байһан, үндэр бээтэй, урихан сээр шарайтай, хубсаһа эсхэхэ, оёхорон нэхэхэдээ аргагүй бэрхэ залуу басаган тааруу наһанай ажалша бэрхэ, түбшэн зохиод залуу хүнтэй танилсаха байна.

Хүнгэн солбон, сарюун зандаа, урин шарайтай, нюрга бэхитэй, уран гевитэ дархан солотой эрэ хүн 60-аад гараһаншые наһанай Улаан-Үдэдэ, үгы гэбэл город шадар ажаһуудаг зохиод эхэнэртэй танилсаха байна.

1949 ондо түрэнэн, хүдөө нютагта ажалладаг, амьяран ажаһуудаг томо үхибүүдтэй эрэ хүн дүтэрхы наһанай урин зохиод эхэнэртэй танилсаха хүсэлтэй.

42 наһатай, хүдөө нютагта ажаһуудаг, түни түбшэн эрэ хүн дүтэрхы наһанай эхэнэртэй танилсаха хүсэлтэй.

35 наһатай, хүдөө нютагта ажаһуудаг, архи уудаггүй, тамхи татадаггүй, һайна һайн абари зантай эрэ хүн гэр бүлэ байгуулха зорилготойгоор тааруу наһанай зохиодхон залуу эхэнэртэй танилсаха байна.

1963 ондо түрэнэн, хүдөө нютагта ажалтай, олон мэргэжэл шудалһан, гартай дүйтэй эрэ хүн дүтэрхы наһанай зохиод эхэнэртэй танилсаха

43 наһатай, гэр бүлэ болоһон үхибүүдтэй, хүдөө нютагта ажалтай, гэр байртай эхэнэр дүтэрхы наһанай эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлтэй.

34 наһатай, хүдөө нютагта багшаар хүдэлдэг эхэнэр дүтэрхы наһанай, түбшэн зохиод эрэ хүнтэй танилсаха байна.

1967 ондо түрэнэн, үндэр бата бээтэй, архи уудаггүй, тамхи татадаггүй, эрэ хүн зохиод эхэнэртэй свашадаа гэр бүлэ байгуулха зорилготойгоор танилсаха хүсэлтэй.

38 наһатай, мөдигээр хүдэлдэг, абари зангаараашые, газар түхлөөрөөшые илдам зохиодхон эхэнэр тааруу наһанай, архи уудаггүй эрэ хүнтэй танилсаха хүсэнэ.

50 наһатай, бухгалтерээр ажалладаг, оёжо, нэхэжэ шададаг, түбшиндэм амьяран ажаһуудаг басагатай эхэнэр дүтэрхы наһанай, ариг сээрбэртэ дуралтай, түбшэн даруу зантай эрэ хүнтэй танилсаха байна.

1963 ондо түрэнэн, дээдэ хургуулитай, Улаан-Үдэдэ багшаар ажалладаг, өөрдөө гэр байртай эхэнэр тааруу наһанай зохиод эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлтэй.

1960 ондо түрэнэн, дээдэ хургуулитай, һайн ажалтай, гэр байртай, хургуулида мурадаг нэгэ басагатай эхэнэр тааруу наһанай түбшэн зохиод зантай эрэ хүнтэй танилсаха байна.

Һайшаагдаһан абонентүүдтэ бэшэүүдые эльгээхэ гээбэл, сээр, шэнэ конвертүүдые бэшэг соогоо хэһээ бү мартатгы!

Хүндэтэ уншагшадай анхарагда!

Редакциһаа адресүүдые хүлээжэ байнгүй, һайшаагдаһан номерто харюу сэхэ эльгээбэл, таарамжатай гэжэ һануулаа. Гинмэнхэ саашадаа нютаг нютагайнгаа почтын табалга (номертой) а/я нээгээд, үгы гээбэл, паспортынгаа сери, номерта заагаа, “до востребования” гэгдэн тэмдэг хээд, бэшэг зоогоо заагаа хаатнай, һайн байгаа.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Advertisement for the Buryat Republic's President, State Khural, and Government. It lists contact information for the editorial office, including phone numbers and addresses for various departments like editorial, circulation, and advertising. It also mentions the newspaper's address and subscription rates.